

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΘΗΝΩΝ**

**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

ΤΜΗΜΑ

ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Τόποι και επαγγέλματα

Η περίπτωση των Σφουγγαράδων των Δωδεκανήσων:

**Σχεδιασμός, υλοποίηση και αξιολόγηση Πολιτιστικού Προγράμματος
για το Δημοτικό Σχολείο**

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΙΑ

A. M. 217783

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ρέα Κακάμπουρα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Λαογραφίας Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α.
(επιβλέπουσα)

Θωμάς Μπάμπαλης, Καθηγητής Ψυχοκοινωνιολογίας της Σχολικής Τάξης Π.Τ.Δ.Ε.,
Ε.Κ.Π.Α. (συνεπιβλέπων)

Κων/να Τσώλη, Επίκουρη Καθηγήτρια Σχολικής Παιδαγωγικής και Πρακτικής
Άσκησης Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α. (συνεπιβλέπουσα)

ΑΘΗΝΑ, 2020

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	5
Πρόλογος.....	6
Εισαγωγή.....	8
Α΄ Μέρος –Θεωρητική συζήτηση	
1.Λαογραφία και εκπαίδευση.....	11
1.1. Ο λαϊκός πολιτισμός στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.....	12
1.2.Θέματα και δράσεις του λαϊκού πολιτισμού στην πρωτοβάθμια εκπ/ση.....	14
1.2.1. Το παραμύθι.....	14
1.2.2. Το θέατρο.....	16
1.2.3. Το μουσείο και οι μουσειοσκευές	17
1.2.4.Ο χορός και το τραγούδι.....	18
1.3. Οπτικός εγγραμματισμός στην εκπαίδευση.....	19
1.4.Ολοήμερο Σχολείο.....	20
1.5. Ευέλικτη Ζώνη.....	22
1.5.1.Ευέλικτη Ζώνη- Καινοτόμα Προγράμματα.....	24
1.5.2. Καινοτόμα προγράμματα.....	25
1.5.3.Περιβαλλοντική εκπαίδευση.....	26
1.5.4. Αγωγή Υγείας.....	26
1.5.5. Πολιτιστικά θέματα.....	27
1.5.6. Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Αγώνες.....	27
1.5.7. Αγωγή Σταδιοδρομίας.....	27
1.5.8. Ευρωπαϊκά Εκπαιδευτικά Προγράμματα.....	27
1.5.9.Νέες Τεχνολογίες	28

1.6. Προϋποθέσεις υλοποίησης των πολιτιστικών προγραμμάτων.....	29
2. Η περίπτωση των Σφουγγαράδων των Δωδεκανήσων.....	30
2.1. Ιστορική αναδρομή αρχαιότητα.....	30
2.2. Το σκάφανδρο η μεγάλη επανάσταση στην σπογγαλιεία.....	32
2.3. Τα σφουγγάρια και ο σφουγγαράδικος «βούττος».....	34
2.4. Η σπογγαλιεία ως στοιχείο πολιτισμικής παράδοσης.....	36
Β΄ ΜΕΡΟΣ	
3. Εκπαιδευτικό – Ερευνητικό Πρόγραμμα «Με το σφουγγάρι γυαλίζω τις μνήμες» για τη Δ΄ τάξη του δημοτικού σχολείου.....	39
3.1 Εισαγωγή-Αντικείμενο.....	39
3.2 Στοιχεία εφαρμογής του Σχεδίου Εργασίας.....	40
3.3 Σκοπός	41
3.4 Στόχοι.....	41
3.5 Μεθοδολογία.....	42
3.5.1. Βιωματική – Επικοινωνιακή Διδασκαλία.....	42
3.5.2. Σχέδια εργασίας-Μέθοδος Project	43
3.5.3. Οργάνωση του Σχεδίου Εργασίας	43
3.5.4. 1 ^η Διδακτική δραστηριότητα	
Διερεύνηση των θεμάτων : οικογένεια , σεβασμός στο παρελθόν.....	44
3.5.5. 2 ^η Διδακτική δραστηριότητα	
Παραδοσιακά επαγγέλματα, γνωριμία με το επάγγελμα του παππού ή της γιαγιάς.....	46
3.5.6. 3 ^η Διδακτική δραστηριότητα	
Προβολή συζήτηση πάνω στη μουσειοσκευή του Μουσείου Λαϊκής Τέχνης.....	47

3.5.7. 4 ^η Διδακτική δραστηριότητα	
Προβολή συζήτηση πάνω στη μουσειοσκευή του Μουσείου Λαϊκής Τέχνης.....	48
3.5.8. Επίσκεψη στο Ναυτικό Μουσείο – Πρόγραμμα σχετικό με τη σπογγαλεία.....	50
3.5.9. 5 ^η Διδακτική δραστηριότητα	
Γνωριμία με το τραγούδι ντιρλαντά και εκμάθηση τραγουδιού.....	51
3.5.10. Διασκευή και θεατρική αξιοποίηση έργου «το ντροπαλό σφουγγάρι	
στο μπλε χωριό	52
3.5.11. 6 ^η Διδακτική δραστηριότητα-συγγραφή ιστοριών	54
3.5.12. 7 ^η Διδακτική δραστηριότητα-κατασκευή λαμπάδων.....	56
3.5.13. 8 ^η Διδακτική δραστηριότητα-Ερωτηματολόγια ενδοσχολική έρευνα	57
3.5.14. 9 ^η Διδακτική δραστηριότητα -Προετοιμασία παρουσίασης του προγράμματος στους	
γονείς	59
4.Γενική Αξιολόγηση.....	62
5. Αναστοχασμός.....	66
6.Συμπεράσματα.....	67
Βιβλιογραφία.....	71
Παράρτημα.....	75

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι ο σχεδιασμός και η εφαρμογή εκπαιδευτικού πολιτιστικού προγράμματος για την Δ' τάξη του Δημοτικού Σχολείου με αντικείμενο τα σφουγγάρια και τους σφουγγαράδες, την οικονομική και κοινωνική ζωή των ανθρώπων σε κάθε επαγγελματικό τομέα με έμφαση στην σπογγαλιεία, επίσης στην ιστορία του σφουγγαριού και στην πορεία της σπογγαλιείας μες στον χρόνο. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε στη Δ' Δημοτικού του 13^{ου} Δημοτικού Σχολείου Καλλιθέας κατά τη σχολική χρονιά 2018-2019. Αναλυτικότερα εξετάστηκαν τα λαϊκά επαγγέλματα, η οικογενειακή παράδοση στηριγμένη και στην τοπική οικονομία, το επάγγελμα του σφουγγαρά τα εργαλεία, τα μηχανήματα, οι κίνδυνοι, τα τελετουργικά που τη συνοδεύουν, το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον. Η προσπάθεια αυτή έγινε στηριγμένη στις αρχές της βιωματικής-επικοινωνιακής διδασκαλίας και στην εφαρμογή σχεδίων εργασίας (μέθοδος project). Η αξιολόγηση του προγράμματος έδειξε ότι οι μαθητές/τριες ανταποκρίθηκαν θετικά στις δράσεις του και κατάφεραν να επιτύχουν στον μέγιστο βαθμό τους στόχους του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Λέξεις κλειδιά: λαογραφία, εκπαίδευση, υλικός πολιτισμός, δημοτικό σχολείο, ευέλικτη ζώνη, εκπαιδευτικό πολιτιστικό πρόγραμμα, σφουγγαράδες

SUMMARY

The following thesis is about the design and the application of an educational cultural program for the fourth grade of the elementary school. The program applied to the fourth grade of the 13th Elementary School of Kallithea in 2018-2019, and was about sponges and sponge divers, the people's social and financial life in every occupation with emphasis in sponge diving, also about the history of sponges and the course of sponge diving in time. More thoroughly, we examine the popular professions, the family tradition and the profession of sponge diving, the tools, the machinery, the danger and the rituals that accompany the past, the present and the future. This effort was based on the principles of experiential-communication teaching and the implementation of projects. The evaluation of the program showed that the students responded positively to its actions and were able to achieve to the utmost the goals of the educational program.

Key Words: folklore –education –material culture – elementary school – educational cultural program, sponge divers.

Πρόλογος

Η συγκεκριμένη εργασία όπως φαίνεται και από τον τίτλο έχει μια ιδιαιτερότητα γιατί μέσα στην έννοια του λαϊκού πολιτισμού και της παράδοσης πρέπει επιπλέον να γίνει αντικείμενο μελέτης και η έννοια του επαγγέλματος, της οικονομίας και της εθιμοταξίας που ακολουθεί κάθε επάγγελμα.

Μέσα σε μια κοινωνία που δίνει πολύ μεγάλη σημασία στην οικονομία και μέσα στην οποία τα παιδιά βιώνουν με τον δικό τους τρόπο την αγωνία των μεγάλων για το οικονομικό παρόν και μέλλον, είναι νομίζω σημαντικό για αυτά να συνειδητοποιήσουν το αλληλένδετο της οικονομικής δραστηριότητας με τον τόπο αλλά και τον χρόνο. Οι οργανωμένοι τρόποι που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι ενός τόπου για να προάγουν την οικονομία τους και πετύχουν τους σκοπούς τους, διέφεραν και διαφέρουν από τόπο σε τόπο και από εποχή σε εποχή. Ο χρόνος σε κάθε τόπο άφησε πίσω του πολυάριθμα μνημεία, που αποκαλύπτουν μια δραματική εικόνα της μακραίωνης πάλης των ανθρώπων του μόχθου για προκοπή. «Η πολιτιστική δραστηριότητα δεν εκδηλώνεται όμοια παντού και πάντα. Υπάρχουν ορισμένοι παράγοντες, ιστορικοί (με μια ευρύτερη έννοια), που καθορίζουν και την ποιότητα και την ποσότητα της πολιτιστικής δραστηριότητας. Έτσι πολλές φορές ο φυσικός χώρος ενώ είναι γεμάτος από τις φυσικές προϋποθέσεις, παραμένει πολύ χρόνο αναξιοποίητος, γιατί δεν αναπτύχθηκαν και οι πολιτιστικές προϋποθέσεις» (Μερακλής, 1984:17) Μέσα στο θέμα λοιπόν των σφουγγαριών και καλύτερα των σφουγγαράδων θέλησα να εμπλέξω τα οικογενειακά επαγγέλματα των μαθητών μου παραδοσιακά και νεωτερικά, χειρωνακτικά ή μη, με σκοπό να αντιληφθούν την αξία τους και να ανιχνεύσουν το δικό τους παρελθόν από όποιο τόπο ή πολιτισμό κι αν προέρχεται. Η σπογγαλιεία κρύβοντας το μυστήριο του βυθού που συναρπάζει τις μικρές ηλικίες, τον κίνδυνο που ενέχει αλλά και την εντυπωσιακή στολή που τη συνοδεύει, είναι ίσως κατάλληλο παράδειγμα για τα παραπάνω. Η σπογγαλιεία υπήρξε ο κύριος τρόπος με τον οποίο οι νησιωτικές κοινωνίες θέλησαν να αντιμετωπίσουν την ανεπάρκεια των φυσικών πόρων των νησιών τους δημιουργώντας παράλληλα και μια επαγγελματική παράδοση, η οποία ανέδειξε ως εγγενή στοιχεία του χαρακτήρα των σφουγγαράδων τη λιτότητα, την επιμονή, τη λαχτάρα για ζωή, αλλά και την αυτοθυσία για χάρη της οικογένειας. Λίγα επαγγέλματα ίσως να έχουν προκαλέσει τόσο δέος όσο αυτό του σφουγγαρά , καθώς απαιτούσε από τον εργαζόμενο να φτάνει καθημερινά τα όρια της αντοχής του και να θέτει σε κίνδυνο τη ζωή του για τον επιούσιο. Δεν είναι τυχαίο ότι αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για τη λογοτεχνία και διαμόρφωσε στο πλαίσιο της κοινωνίας πολλά τοπικά τελετουργικά που διατηρούνται μέχρι σήμερα. Πρόκειται για εκδηλώσεις που

αποτελούν έκφραση της συλλογικής και ατομικής αγωνίας αυτών των ανθρώπων, που όπως γράφει ο Γ. Μαγκλής «οι άλλοι άνθρωποι κερδίζουν το ψωμί τους με το δρωτάρι τους, εμείς με το αίμα μας» (Μαγκλής 2003 :17)

Στην προσπάθειά μου να αναδειχτούν όλα αυτά θα ήθελα καταρχάς να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κ. Ρέα Κακάμπουρα, για την αμέριστη συμπαράσταση, τον ενθουσιασμό αλλά και τους δρόμους της επιστήμης που μας άνοιξε σε όλη τη διάρκεια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές κ. Θ. Μπαμπάλη και Κ. Τσώλη για τη συμμετοχή τους στην τριμελή επιτροπή της διπλωματικής εργασίας μου. Παράλληλα, θα ήθελα να ευχαριστήσω την κ. Βουβάλη Ευδοκία και τον κ. Νίκο Παπαδόπουλο υπεύθυνους της πολιτιστικής ομάδας «Αρχιπέλαγος» για την πολύτιμη βοήθειά τους τόσο με την παρουσίαση του εκπαιδευτικού προγράμματος όσο και με το αξιόλογο υλικό γύρω από την σπογγαλιεία. Θα ήθελα ακόμα να ευχαριστήσω τον κ. Μιχάλη Βόλα για τις πολύτιμες, ανεξάντλητες και αυθεντικές γνώσεις του γύρω από τη σφουγγαροσύνη, τη φυσιολογία των σπόγγων και τα λαογραφικά της Σύμης.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον σύζυγό μου Ανέστη και τα παιδιά μου Έλενα και Μιχάλη για την απεριόριστη συμπαράσταση και κατανόησή τους σχετικά με τις ώρες μελέτης που απαιτήθηκαν.

Εισαγωγή

Υλικός πολιτισμός και λαογραφία

«Η κατασκευή των εργαλείων , από τα πρώτα μέχρι τις σημερινές υπερσύγχρονες μηχανές , η ενσωμάτωση και η αποτύπωση σε αυτά του τρόπου σκέψης, ιδεών, αντιλήψεων, πεποιθήσεων του ανθρώπου-κατασκευαστή, η ανάπτυξη διαφορετικών τρόπων παραγωγής, εξέλιξη των μορφών εργασίας σε ιστορικές περιόδους προκειμένου ο άνθρωπος να οικειοποιηθεί το φυσικό περιβάλλον να συγκροτήσει κοινωνία και να παράξει τους όρους της κοινωνικής του αναπαραγωγής, συνιστούν την ιστορία του ανθρώπινου πολιτισμού» (Οικονόμου 2014 : 19).

Με αυτήν την έννοια ο υλικός πολιτισμός δεν περιλαμβάνει μόνο τα υλικά απτά και κινητά αντικείμενα και τα τεχνουργήματα της καθημερινής ζωής αλλά κάτι πιο ευρύ και άυλο. Περιλαμβάνει την πολιτισμική έκφραση της οικονομικής συμπεριφοράς, τις αξίες, τις σημασίες, τις λειτουργίες που εμπεριέχουν τα υλικά αντικείμενα (χρηστικές, αισθητικές, επικοινωνίας, συμβολικές κ.λπ.), τις ιδέες, παραδόσεις, γλώσσα, ήχους, ήθη, έθιμα, συνήθειες και εθιμικές πράξεις που χαρακτηρίζουν την κοινωνική οργάνωση στο σύνολό της.

Όλα τα παραπάνω, μέρος του λαϊκού πολιτισμού δεν μπορούν παρά να αποτελούν αντικείμενο σπουδών της λαογραφίας που κατεξοχήν έχει αντικείμενο μελέτης της αυτόν.

Από την πρώτη περίοδο της Ελληνικής Λαογραφίας η οποία ταυτίζεται με το έργο του Ν. Πολίτη ο υλικός πολιτισμός αποτέλεσε σημείο ενδιαφέροντος (Οικονόμου 2014: 115). Η πρώτη χρήση του όρου «υλικός πολιτισμός» πιστώνεται όμως στον Στ. Κυριακίδη (Μερακλής 1999:75) .

Ο Γ. Μέγας (1893-1976) συνέβαλε καθοριστικά στη μελέτη του υλικού πολιτισμού και κυρίως της οικίας ως έργου της λαϊκής αρχιτεκτονικής. Στη συνέχεια πολλοί λαογράφοι, ακαδημαϊκά (Λουκάτος) ή εξωακαδημαϊκά (Λουκόπουλος, Χατζημιχάλη) ασχολήθηκαν με την έρευνα του υλικού λαϊκού πολιτισμού.

Αυτό όμως που ίσως αποτέλεσε σε αυτή την εργασία κατεύθυνση με βάση την οποία εξετάστηκαν οι παραδοσιακές τεχνικές και η τεχνολογία είναι η άποψη που διατυπώνει ο Μερακλής (1990: 102). «η λαογραφία δεν είναι τεχνολογία, δεν είναι τεχνολογική. Η τεχνολογία είναι ένα από τα συστατικά της στοιχεία. Η σύστασή της όμως είναι κάτι πολύ (ή και ολότελα) διαφορετικό, μέσα στο οποίο έχει αφομοιωθεί η τεχνολογία. Τα ήθη και έθιμα

, που αναπτύσσονται γύρω- θα έλεγα ακόμα και μέσα – στα υλικά αντικείμενα, είναι ό,τι διαφοροποιεί τη λαογραφία από την τεχνολογία και συντελεί καθοριστικά στη διαμόρφωση του υλικού βίου» Αυτή είναι η λογική με την οποία προσεγγίστηκε η περίπτωση της σπογγαλιείας που αναλύεται παρακάτω.

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται τον σχεδιασμό και την εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος «Με ένα σφουγγάρι γυαλίζω τις μνήμες: Πολιτιστικό πρόγραμμα για τη Δ' τάξη του δημοτικού σχολείου». Το αντικείμενο του Προγράμματος εστιάζει στην οικονομική και κοινωνική ζωή των ανθρώπων σε κάθε επαγγελματικό τομέα με έμφαση στην σπογγαλιεία και στην ιστορία του σφουγγαριού και την πορεία της σπογγαλιείας μες στον χρόνο. Αναλυτικότερα εξετάστηκαν τα λαϊκά επαγγέλματα, η οικογενειακή παράδοση στηριγμένη και στην τοπική οικονομία, το επάγγελμα του σφουγγαρά εργαλεία, μηχανήματα, οι κίνδυνοι, τα τελετουργικά που τη συνοδεύουν το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον. Το θέμα της σπογγαλιείας εντάσσεται θεματολογικά στην ευρύτερη περιοχή των σχεδίων εργασίας που αφορούν την παραγωγή και τη χρήση αγαθών, όπως ορίζεται στο βιβλίο «Οπτική εθνογραφία και εκπαίδευση» (Κακάμπουρα & Κασσαβέτη 2018: 63). Έτσι λοιπόν στο πρόγραμμα γίνεται μια προσπάθεια μελέτης της εικόνας (φωτογραφίες, βίντεο κλπ) σχετικά με τη διαδικασία συγκομιδής επεξεργασίας και την εμπορική αξιοποίηση των σφουγγαριών και παράλληλα αναβίωσης τελετουργικών.

Η προσπάθεια αυτή έγινε με βάση τις αρχές της βιωματικής μάθησης (Δεδούλη 2002: 148) με την εφαρμογή της μεθόδου project.

Η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη: στο πρώτο μέρος το οποίο χωρίζεται με τη σειρά του σε δύο κεφάλαια παρουσιάζεται στο α' κεφάλαιο μια θεωρητική προσέγγιση της σχέσης της Λαογραφίας με την εκπαίδευση και στο β' κεφάλαιο η περίπτωση των σφουγγαράδων των Δωδεκανήσων. Συγκεκριμένα στο α' κεφάλαιο, αναφέρεται η συμβολή των εκπαιδευτικών στη λαογραφική έρευνα και τα σύγχρονα καινοτόμα προγράμματα της εκπαίδευσης μέσα από τα οποία μπορεί να προωθηθεί η διδασκαλία του λαϊκού πολιτισμού στα σχολεία της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Στο β' κεφάλαιο του πρώτου μέρους γίνεται ιστορική αναδρομή στην σπογγαλιεία και αναφορά στον «πολιτισμό των σφουγγαράδων».

Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει τη μεθοδολογία στην οποία στηρίχθηκε η παρούσα εργασία, τα σχέδια διδασκαλίας που εφαρμόστηκαν στην τάξη, την τελική αξιολόγηση του προγράμματος μέσα από απαντήσεις και παρατηρήσεις των μαθητών και τον αναστοχασμό σχετικά με την υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος, με σκέψεις για τις

επιτυχημένες δραστηριότητες, αλλά και τις τυχόν αστοχίες που υπήρξαν. Στο τέλος της εργασίας τοποθετείται το Παράρτημα με τις εργασίες των μαθητών.

Α΄ Μέρος

1.Λαογραφία και εκπαίδευση

Η ελληνική λαογραφική επιστήμη καθιερώθηκε στη χώρα μας με τον όρο λαογραφία από τον ίδιο τον ιδρυτή της Ν.Γ. Πολίτη το 1884 (Αλεξιάδης 2008:15-16) . Στην Εισαγωγή έγινε αναφορά για την ενασχόληση της λαογραφίας με τον υλικό πολιτισμό. Είναι σκόπιμο τώρα νομίζω να αναφερθούμε στη συμβολή των εκπαιδευτικών στην επιστήμη αυτή από τα πρώτα της βήματα αλλά και αντίστροφα τη σημασία της διδασκαλίας του λαϊκού πολιτισμού στην υπόθεση της εκπαίδευσης.

Από την εποχή που ο Ν. Γ. Πολίτης προέτρεπε τους δασκάλους να συλλέξουν λαογραφικό υλικό, στα εκπαιδευτικά πράγματα κύλησε πολύ νερό στο αυλάκι, σταθμός σε αυτή την πορεία είναι η αντίληψη του Μέγα για το έργο των εκπαιδευτικών. Ο Μέγας θεωρούσε ότι το έργο των εκπαιδευτικών δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο στη συγκέντρωση και την καταγραφή λαογραφικού υλικού αλλά πρέπει να επεκτείνεται από τον χώρο του σχολείου στην ευρύτερη κοινωνία. Παροτρύνει τους εκπαιδευτικούς να λάβουν καθοδηγητικούς ρόλους , ενθαρρύνοντας τις αναπαραστάσεις παραδοσιακών στοιχείων με θεατρική μορφή, όπως τελετουργίες , λαϊκούς χορούς και τραγούδια, τα οποία είχαν ήδη αρχίσει να υποχωρούν μπροστά στην αστικοποίηση και τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής κοινωνίας (Κακάμπουρα-Τίλη 2006: 183-184). Στο πέρασμα των δεκαετιών από την εποχή του Μέγα έως σήμερα, η ορμητική είσοδος νέων πολιτισμικών συστημάτων αξιών και η ατυχής σύνδεση κάποιων όψεων του λαϊκού πολιτισμού (παραδοσιακοί χοροί) με μαύρες πολιτικές σελίδες , έκαναν τον λαϊκό πολιτισμό να φαντάζει ίσως ξεπερασμένος. Όταν οι ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες μεταβάλλονται και οι κοινωνικές δομές (οικογένεια , κοινότητα κλπ.) αλλά και οι πολιτισμικές αξίες δέχονται τις συνέπειες αυτών των μεταβολών, ο λαϊκός πολιτισμός και οι πρακτικές του , τα ήθη και τα έθιμα της καθημερινότητας θεωρούνται ξεπερασμένες αντιλήψεις στην καινούργια πραγματικότητα. (Αυδίκος 1999 : 13). Σήμερα όμως που οι κοινωνίες γίνονται όλο και περισσότερο πολύμορφες και πολυπολιτισμικές ο λαϊκός πολιτισμός αποτελεί το σημείο τομής ανάμεσα στα άτομα , ο τόπος συνάντησης των διαφορετικών ανθρώπων. Ένας λόγος λοιπόν που ο λαϊκός πολιτισμός πρέπει να υπάρχει μέσα στην εκπαίδευση και να επεκτείνει τον ρόλο του είναι αυτός: να δείξει το όμοιο και το διαφορετικό των πολιτισμών την κοινή έκφραση των ανθρώπων και των λαών. Για τον παραπάνω λόγο η μέθοδος προσέγγισης του λαϊκού πολιτισμού πρέπει πλέον να ξεφύγει από την απλή καταγραφή στοιχείων της πολιτισμικής ταυτότητας και να εστιάσει στην προσωπική αφήγηση και τη βιωμένη συλλογική μνήμη. «Στο σύγχρονο ελληνικό

πολυπολιτισμικό σχολείο δάσκαλοι και μαθητές έχουν μόλις αρχίσει να μαθαίνουν πώς να προσεγγίζουν κριτικά τον δικό τους πολιτισμό και των άλλων. Η μέθοδος διδασκαλίας του λαϊκού πολιτισμού που προτείνουμε συνδυάζει την παλαιότερη λαογραφική μέθοδο της καταγραφής της πολιτισμικής ταυτότητας με τη μέθοδο της προφορικής ιστορίας και ανθρωπολογίας που εστιάζει στις αφηγήσεις, τη συλλογική μνήμη και τη βιωμένη εμπειρία των υποκειμένων.» (Κακάμπουρα 2005:272)

1.1 Ο λαϊκός πολιτισμός στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Στα αναλυτικά προγράμματα του Δημοτικού Σχολείου δεν έχει ενταχθεί ειδικό μάθημα λαογραφίας ωστόσο υπάρχει πλούσια θεματολογία στα σχολικά εγχειρίδια γύρω από το θέμα του λαϊκού πολιτισμού. Στην ελληνική εκπαίδευση παρόλο που δεν υπήρχε ποτέ ειδικό μάθημα για τον λαϊκό πολιτισμό εντούτοις η παρουσία του ήταν και εξακολουθεί να είναι ιδιαίτερα αισθητή σε όλα τα υπάρχοντα αντικείμενα που διδάσκονται στο Δημοτικό (Κακάμπουρα, 2009: 216)

Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) που εδράζεται στη δημιουργία ενός διαύλου επικοινωνίας μεταξύ των διαφορετικών γνωστικών πεδίων στο σχολικό πρόγραμμα και τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΑΠΣ) προτείνουν την ένταξη του λαϊκού πολιτισμού σε διάφορα μαθήματα. (Ματσαγγούρας Η.2002:23) Στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού χρησιμοποιούνται και αξιοποιούνται με μεγαλύτερη ή μικρότερη επιτυχία από τα νέα σχολικά βιβλία. Για παράδειγμα, υπάρχει κεφάλαιο στη Γλώσσα της Δευτέρας (Β΄) τάξης του δημοτικού που αναφέρεται σε παραδοσιακά επαγγέλματα (Βιβλίο μαθητή, γ΄ τεύχος, ενότητα 20, σελ. 39-42) καθώς και στην Έκτης (ΣΤ΄) τάξης αντίστοιχα (Βιβλίο μαθητή, γ΄ τεύχος, ενότητα 13, σελ. 7-9.). Στην τρίτη τάξη, στο βιβλίο της γλώσσας υπάρχει ένα λαογραφικό κείμενο «το πιο γλυκό ψωμί» στην ενότητα «του κόσμου το ψωμί», μια ενότητα που αναφέρεται γενικότερα στην παραδοσιακή παρασκευή του ψωμιού (Βιβλίο μαθητή, γ΄ τεύχος, σελ. 28-48.) και στην Τετάρτη τάξη του δημοτικού υπάρχει ολόκληρη ενότητα με τον τίτλο «η ελιά» (Βιβλίο γλώσσας, β΄ τεύχος, ενότητα 7, σελ. 27-46.). Αυτά είναι μόνο ελάχιστα παραδείγματα λαογραφικού ενδιαφέροντος από τα σχολικά βιβλία του δημοτικού. Σύμφωνα με τον Δημήτριο Μπενέκο (2013: 661): *στις 426 διδακτικές ενότητες των βιβλίων της Γλώσσας από την Α μέχρι ΣΤ΄ Δημοτικού, υπάρχουν 65 ενότητες στις οποίες κατά τον έναν ή άλλο τρόπο γίνονται αναφορές στο λαϊκό πολιτισμό, ήτοι ένα ποσοστό 15,25%, ενώ στα Ανθολόγια από τα 215 συνολικά κείμενα υπάρχουν 44, δηλαδή ποσοστό 10,33%.* Παρόμοια ποσοστά παρατηρούνται και σε άλλα σχολικά εγχειρίδια του Δημοτικού σχολείου, με ένα ποσοστό 14,8% σε αναφορές στον λαϊκό

πολιτισμό στο μάθημα της Μελέτης του Περιβάλλοντος και 6,8% στο μάθημα της Ιστορίας. Μικρότερα ποσοστά έχουμε στο μάθημα της Γεωγραφίας, όπου στην Ε΄ τάξη στο βιβλίο του μαθητή 9 ενότητες από τις 47 έχουν αναφορές στον λαϊκό πολιτισμό, ενώ το τετράδιο εργασιών καμία. Στην ΣΤ΄ τάξη αντίστοιχα, το βιβλίο έχει μόνο μία αναφορά και το τετράδιο εργασιών καμία. Ακόμη και σε μαθήματα που δεν υπάρχει συνάφεια με το αντικείμενο της Λαογραφίας, όπως τα Μαθηματικά και η Φυσική, υπάρχουν κάποιες αναφορές στον λαϊκό πολιτισμό στα διδακτικά εγχειρίδια (Μπενέκος, 2013: 662-669). Στα πλαίσια της Ευέλικτης Ζώνης υλοποιούνται θεματοκεντρικά σχέδια εργασίας, που συμπληρώνουν και βοηθούν τη διδασκαλία των επιμέρους αντικειμένων.

Με μια πιο ενδελεχή ματιά στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών, καταδεικνύεται η μεγάλη σημασία και προσοχή που δίνεται στην ανάπτυξη, διαμόρφωση και ενίσχυση της πολιτισμικής ταυτότητας των μαθητών και στην ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης με βάση την εθνική και πολιτιστική κληρονομιά. Μεταξύ των βασικών στόχων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης συγκαταλέγονται ταυτόχρονα με την ανάπτυξη και καλλιέργεια του προφορικού και γραπτού λόγου, την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και της δημιουργικότητας του μαθητή και η καλλιέργεια των κοινωνικών σχέσεων, η ηθική τους ανάπτυξη, η καλλιέργεια και η διαμόρφωση αξιακών συστημάτων και στάσεων, καθώς επίσης και η ενίσχυση της πολιτισμικής ταυτότητας του μαθητή. Οι παραπάνω στόχοι μπορούν να επιτευχθούν μέσα από την παιδαγωγική αξιοποίηση του λαϊκού πολιτισμού, με την εισαγωγή και τη γνωριμία του παιδιού με τη λαϊκή παράδοση, την εξοικείωση με είδη και χώρους πολιτισμικής αναφοράς και με την ενασχόληση των παιδιών σε πολιτιστικά προγράμματα.

Όλα τα παραπάνω έχουν αφετηρία την επιστήμη της Λαογραφίας η οποία βοηθά προς αυτήν την κατεύθυνση και όχι μόνο, βοηθά επιπλέον στην απόκτηση εθνικής πολιτιστικής ταυτότητας αλλά και πολυπολιτισμικής συνείδησης του κόσμου.

1.2. Θέματα και δράσεις λαϊκού πολιτισμού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Στο κομμάτι αυτό θα ασχοληθώ όχι με όλα τα στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού που εμπεριέχονται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση αλλά μόνο με αυτά που αξιοποιήθηκαν στο παρόν Σχέδιο Εργασίας. Αρχικά θα αναφερθώ στο παραμύθι.

1.2.1 Το παραμύθι

Όπως υποστηρίζει ο διεθνώς αναγνωρισμένος Ελβετός μελετητής Max Luthi «το παραμύθι είναι ο καθρέφτης της ανθρώπινης ύπαρξης, είναι εν μέρει ψυχαγωγία, εν μέρει παιδαγωγία στην ολότητα του είναι και των δυνατοτήτων του ανθρώπου» (Μερακλής 2012 σ. 5). Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση το πρώτο στοιχείο που εισάγει τα παιδιά στον λαϊκό πολιτισμό είναι το παραμύθι και δη το λαϊκό παραμύθι (Το πιο γλυκό ψωμί, Η Κυρά-Καλή και οι μήνες κ.ά.). Το λαϊκό παραμύθι έχει τεράστια σημασία στη διάδοση του λαϊκού πολιτισμού και συμβάλλει στη μεταφορά πολιτισμικών στοιχείων της παραδοσιακής κοινωνίας (Αυδίκος 1999: 11-13). Τα παραμύθια όμως μπορούν να λειτουργήσουν και ως παράθυρο σε διαφορετικούς πολιτισμούς να προωθήσουν τη διαπολιτισμική αλληλεπίδραση αλλά και να φέρουν τα παιδιά σε επαφή με τη διαφορετική κουλτούρα των τόπων αναπτύσσοντας τους τον σεβασμό προς αυτήν. Το παραμύθι μπορεί ακόμα να χρησιμοποιηθεί ως μέσο συνθετικών εργασιών και δημιουργικής σκέψης αφού τα παιδιά επιχειρήσουν να καταστούν παραμυθάδες. Το παραμύθι αποτελεί αφηγηματικό και εκπαιδευτικό υλικό που σχετίζεται άμεσα με την ανάπτυξη της δημιουργικότητας . Μπορεί να συνδράμει άμεσα ή έμμεσα στην ενίσχυση και καλλιέργεια παραγόντων που με τη σειρά τους επηρεάζουν την ανάπτυξη της δημιουργικότητας. Η ανάγνωση και η χρήση του παραμυθιού ως μέσου διαφοροποίησης της διδασκαλίας έχει ως σκοπό την ανάπτυξη της δημιουργικής έκφρασης και φαντασίας, την ψυχική εκτόνωση και την ενίσχυση της ψυχολογικής ασφάλειας των μαθητών, ώστε να μπορέσουν να εκφραστούν και να δημιουργήσουν απερίσπαστα σε ένα περιβάλλον ανοικτό σε νέες εμπειρίες. Μέσω του κριτικού εγγραμματισμού και των ικανοτήτων ανάγνωσης και γραφής που προσφέρει το παραμύθι στο παιδί δίνονται νέες δυνατότητες στον εκπαιδευτικό για δημιουργική πρωτότυπη διδασκαλία της γλώσσας και για ένα ενεργητικό διάλογο με τους μαθητές του. Από τη μεριά τους οι μαθητές μέσα από το παραμύθι καλλιεργούν την ικανότητά τους όχι μόνο να λύνουν ένα πρόβλημα αλλά να το ανακαλύπτουν κιόλας (Μαλαφάντης 2011: 302).

Η αφήγηση και το παραμύθι ως μέσο κατανόησης και ερμηνείας του έσω και έξω κόσμου.

Τα παραμύθια είναι αγαπητά στα παιδιά. Αλλά και στους μεγάλους. Τα παραμύθια

ανταποκρίνονται στις βαθύτατες ανησυχίες, φόβους, απωθημένα και επιθυμίες του παιδιού. Γι αυτό είναι διαχρονικά. Γιατί βοηθούν τα παιδιά να ξεπεράσουν τους μύχιους φόβους τους, να παρηγορηθούν και να επιστρατεύσουν δυνάμεις για τον αγώνα της ενηλικίωσης και της ζωής. Γι αυτό «ζούνε καλά κι εμείς καλύτερα» στο τέλος. Επειδή το παραμύθι είναι παραμυθία, παρηγοριά, (παραμυθούμαι σημαίνει παρηγορώ). Το θέμα δεν έχει και τόση σημασία. Τα σφουγγάρια, ο βυθός, το δάσος, το διάστημα, οι πλανήτες ή η οικογένεια μπορεί να είναι εξίσου καλά θέματα παραμυθιών. Η διαδικασία «κάθαρσης» και ανακούφιση επιτυγχάνεται ανεξαρτήτως θέματος. Ο χειρισμός του θέματος, η πλοκή, η περιπέτεια και οι δυσκολίες που περνάει ο ήρωας ώσπου να οδηγηθεί στο αίσιο τέλος είναι που εξασφαλίζουν την παραμυθία. Είναι άλλο όμως να ακούει ή να διαβάζει το παιδί το παραμύθι και να οδηγείται στην παραμυθία και άλλο να το επινοεί και να το δημιουργεί το ίδιο. Η δημιουργία ιστοριών, η αφήγηση, είναι ανάγκη, είναι το μέσο που διαθέτουμε για την κατανόηση του κόσμου. Τα παιδιά διαρκώς ανταλλάσσουν ιστορίες και αφηγήσεις για να συγκροτήσουν την ταυτότητά τους και να δικαιολογήσουν τις πράξεις τους. «Ο φίλος μου είπε αυτό και έπραξε έτσι επειδή αισθάνεται έτσι κι έτσι, και φόρεσε αυτό το ρούχο για να δείξει...» κλπ. Τι συμβαίνει όταν όμως ζητάμε από τους μαθητές να γράψουν ένα κείμενο (έκθεση, «σκέφτομαι και γράφω» κλπ.); Γιατί προκύπτει ο φόβος του λευκού χαρτιού; Και γιατί τα παιδιά μάλλον σωπαίνουν όταν τους ζητήσουμε να μας πούνε μια ιστορία; Γιατί η εργασία που τους ζητείται είναι εκτός συμφραζομένων, αποκομμένη από την εμπειρία τους και από τη συναισθηματική τους κατάσταση. Γράφω / λέω ιστορία όταν έχω ανάγκη να το κάνω. Όταν έχω έντονα συναισθήματα που θέλω να βάλω σε τάξη ή όταν καλούμαι να «ενώσω τις τελείες για να βγει ένα σχήμα». Με τη συγγραφή παραμυθιών έγινε προσπάθεια όπως θα φανεί και παρακάτω στην αναλυτική παρουσίαση να δοθούν ερεθίσματα στους μαθητές για να φτιάξουν ιστορίες και συγκεκριμένα παραμύθια.

1.2.2 Το Θέατρο

Από μια ανίχνευση των τόπων συνάντησης του λαϊκού πολιτισμού με τη θεατρική πράξη στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας δεν θα μπορούσε να λείπει και το καθαυτό λαϊκό θέατρο με τις μορφές που αποκρυσταλλώθηκε κατά καιρούς, κουκλοθέατρο, Καραγκιόζης, Ερωφίλη, επτανησιακές ομιλίες. (Πούχνερ 2015 : 18).

«Μια ποιοτική προσέγγιση του πολιτισμικού παρελθόντος μπορεί να γίνει με την αξιοποίηση του θεάτρου ως διδακτικής μεθοδολογίας και μέσου αγωγής των μαθητών (drama education), που αποτελεί και την κυρίαρχη άποψη του αγγλοσαξονικού μοντέλου της θεατρικής παιδείας ή με την υιοθέτηση του γαλλικού προτύπου που ενδιαφέρεται για την καλλιτεχνική εξίσου με την παιδαγωγική διάσταση του Θεάτρου στην εκπαίδευση. Τα παιδιά μπορούν να «βιώσουν» τα στοιχεία της λαϊκής παράδοσης μέσα από το θεατρικό παιχνίδι και τον θεατρικό αυτοσχεδιασμό, στοιχεία που έχουν παραπλήσια ή διαφορετική λειτουργικότητα στο πολιτισμικό παρόν και η θεατρική προσέγγισή τους, με την πολύτιμη καθοδήγηση του εκπαιδευτικού-εμπυχωτή, οδηγεί σε συγκρίσεις και συσχετίσεις του πολυπολιτισμικού παρελθόντος με το παρόν, με αποτέλεσμα τη σταδιακή συνειδητοποίηση της πολιτιστικής ταυτότητας» (Κακάμπουρα 2000: 218). Τα παιδιά από την πορεία τους στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση θα πρέπει να έχουν εξοικειωθεί με τους κώδικες του λαϊκού λόγου. Αυτό θα βοηθήσει να συνθέσουν δικά τους κείμενα τα οποία θα αποτελέσουν υλικό από το οποίο θα ξεπηδήσουν νέες δραστηριότητες μέσα στην τάξη. Η συγγραφή ενός θεατρικού έργου ή έστω η τροποποίησή του και η προσαρμογή του σε θεματικές που αφορούν το πολιτιστικό πρόγραμμα αναμφισβήτητα προσφέρει αρκετά στους μαθητές. Λίγα παιδαγωγικά εργαλεία μπορεί να σκεφτεί κανείς τόσο κατάλληλα και πολύπλευρα όσο το θέατρο. Σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από έντονο ατομικισμό, το θέατρο διδάσκει συνεργασία. Διδάσκει πως μια θεατρική παράσταση είναι μια αλυσίδα στην οποία έστω και ένας κρίκος να σπάσει το αποτέλεσμα θα είναι επιζήμιο. Η συλλογικότητα και η συνεργασία ανεξαρτήτως της διαφορετικότητας της ψυχοσύνθεσης και της ιδιοσυγκρασίας των ηθοποιών είναι μονόδρομος. Ο λαϊκός πολιτισμός με τον ανεξάντλητο πλούτο και τη θεματολογία του είναι σε θέση να τροφοδοτήσει αυτές τις δραστηριότητες που υπερκαλύπτουν τον χρόνο ενός και μόνου σχολικού έτους. Βέβαια κλείνοντας πρέπει να τονίσουμε ότι τα ενδιαφέροντα και οι ανάγκες κάθε τάξης είναι που κατευθύνουν τον εκπαιδευτικό να διαλέξει και να συνδυάσει προσεκτικά τις διάφορες δραστηριότητες με σκοπό το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

1.2.3 Το Μουσείο και οι μουσειοσκευές

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των λαογραφικών μουσείων καθώς και οι μουσειοσκευές αποτελούν μια ακόμη ευκαιρία επαφής των παιδιών με τη λαϊκή παράδοση. Όλα αυτά έχουν στόχο να καλλιεργήσουν το αίσθημα της αγάπης των παιδιών για την υλική πολιτιστική κληρονομιά, την παρατηρητικότητα τους, την κρίση τους, τη φαντασία τους και φυσικά μια θετικότητα για τον χώρο του Μουσείου.

Με το φορητό εκπαιδευτικό υλικό (μουσειοσκευές) που διαθέτουν τα μουσεία, τα παιδιά έρχονται σε επαφή με τα θέματα του ελληνικού παραδοσιακού πολιτισμού. Στο υλικό αυτό περιλαμβάνεται ένα πλούσιο εποπτικό υλικό, έντυπα, οπτικοακουστικό υλικό, αντίγραφα εκθεμάτων, παιχνίδια, κατασκευές κ.ά. Στο τρίτο και πρακτικό μέρος αυτής της εργασίας γίνεται εκτενέστερη αναφορά στις επισκέψεις και στη χρήση μουσειοσκευών.

1.2.4. Ο χορός και το τραγούδι

Σύμφωνα με το ΑΠΣ, ο ελληνικός παραδοσιακός χορός αποτελεί θεματική ενότητα στο μάθημα της Φυσικής Αγωγής. Ο χορός μπορεί να αποτελέσει μέρος των λαϊκών δρώμενων και των τελετουργιών καθώς συνδυάζει την κίνηση με το έθιμο και την τελετουργία. Η διδασκαλία του χορού δεν εξυπηρετεί μόνο κινητικούς στόχους, αλλά παράλληλα κοινωνικές, συναισθηματικές και γνωστικές δεξιότητες και βοηθάει την επιτυχή έκβαση όλων των σχολικών στόχων, εφόσον μπορεί να λειτουργήσει διαθεματικά με όλα τα υπόλοιπα διδακτικά πεδία του σημερινού σχολείου (μαθηματικά, φυσική, ιστορία, γλώσσα κ.ο.κ.) (Γκαρτζονίκια, 2016: 253-254). Ο χορός μπορεί να εκκινεί από το μάθημα της Φυσικής Αγωγής, όπως το τραγούδι από το μάθημα της Αισθητικής Αγωγής αλλά διαχέονται σε πολλά μαθήματα του σημερινού σχολείου, όπως η γλώσσα, η ιστορία, η μελέτη περιβάλλοντος κ.λπ.

1.3. Οπτικός εγγραμματισμός στην εκπαίδευση

«Στον 21^ο αιώνα, οι μαθητές και οι μαθήτριες όλων των βαθμίδων έρχονται πολύ νωρίς σε επαφή τόσο με την εικόνα *per se*, όσο και με τις ποικίλες αναπαραστάσεις που διαμεσολαβούνται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης» (Κακάμπουρα & Κασσαβέτη, 2018: 40) Η αναγκαιότητα της εικόνας και η εισαγωγή της οπτικής εθνογραφίας στην εκπαίδευση είναι μέρος της ένταξης του λαϊκού πολιτισμού σε αυτήν. Οι στόχοι της διδασκαλίας του λαϊκού πολιτισμού εκτείνονται σε όλα τα πεδία (γνωστικό, συναισθηματικό, ψυχοκινητικό κ.λπ.) και επιδιώκουν τη γνωριμία των μαθητών με τον λαϊκό πολιτισμό με σκοπό τόσο την κατανόηση των πολιτισμικών φαινομένων αλλά και τη συνειδητοποίηση της πολιτισμικής ταυτότητας του καθένα. Η συνειδητοποίηση αυτή καλλιεργεί τις αξίες σεβασμού της διαφορετικότητας του άλλου, της συλλογικότητας και της συνεργασίας. (Κακάμπουρα-Κασσαβέτη, 2018: 46) Μέσα σε μια πληθώρα θεμάτων που οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται να παρακολουθήσουν, να καταγράψουν οπτικοακουστικά και να ερμηνεύσουν όπως αναλυτικά αναφέρονται στο βιβλίο των (Κακάμπουρα & Κασσαβέτη, 2018: 62-64) στην παρούσα εργασία απασχόλησε η παραγωγή και χρήση αγαθών. Οι μαθητές και οι μαθήτριες ερεύνησαν τις επιβιώσεις λαϊκών επαγγελμάτων, τον ρόλο των συντεχνιών, τη μετεξέλιξη των επαγγελμάτων αλλά και το οικογενειακό τους παρελθόν μέσα από τα επαγγέλματα της οικογένειάς τους. Για την έρευνα αυτή απαραίτητη είναι η χρήση των νέων τεχνολογιών, ηλεκτρονικού υπολογιστή, προβολέα, ηχείων κλπ. Κάθε διδασκαλία έχει το δικό της εποπτικό υλικό πάνω στο οποίο βασίζεται όλο το σχέδιο διδασκαλίας, οι ερωτήσεις του εκπαιδευτικού και ο διάλογος μέσα στην τάξη. Ο σκοπός των ερωτήσεων σκοπεύει στην κριτική ανάδειξη των κατηγοριών παρελθόν/παρόν, παράδοση/νεωτερικότητα, αυθεντικότητα/αναβίωση, τοπικό/εθνικό/διεθνές, όπως απαντώνται στην πληθώρα των εθνογραφικών πληροφοριών (Κακάμπουρα & Κασσαβέτη, 2018: 49).

1.4 Ολοήμερο σχολείο

Το Ολοήμερο σχολείο αποτελεί έναν ευέλικτο, καινοτόμο, βιωματικό θεσμό που δημιουργήθηκε με σκοπό να ανταποκριθεί στις σημερινές εκπαιδευτικές και κοινωνικές απαιτήσεις, καθώς δίνει στους/τις μαθητές/τριες πρόσβαση σε ποικίλα γνωστικά αντικείμενα και νέες εκπαιδευτικές μεθόδους (Λαχανάς, 2006: 59).

Ο σκοπός του Ολοήμερου σχολείου, το οποίο ιδρύθηκε και λειτούργησε στη χώρα μας με το άρθρο 4, του Ν.2525/97, έχει δύο σκέλη, το υποχρεωτικό πρόγραμμα και το προαιρετικό. Υπάρχει από τη μία η πρωινή υποχρεωτική παρακολούθηση του προγράμματος διδασκαλίας και από την άλλη η απογευματινή (μέχρι τις 16.00) προαιρετική προετοιμασία των μαθητών για τα μαθήματα της επόμενης ημέρας, καθώς και η παρακολούθηση διαφόρων προγραμμάτων δημιουργικής απασχόλησης. Επίσης, στο προαιρετικό κομμάτι ανήκει και η ενισχυτική διδασκαλία μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες. Τα προαιρετικά προγράμματα τα παρακολουθούν κατά προτεραιότητα οι μαθητές των οποίων οι γονείς εργάζονται και αδυνατούν να τους παραλάβουν την ώρα που λήγει το πρωινό υποχρεωτικό πρόγραμμα (Λαχανάς, 2006: 59).

Δυστυχώς, ο θεσμός των Ολοήμερων σχολείων δεν μπόρεσε να εφαρμοστεί επαρκώς σε όλα τα σχολεία της χώρας μας, εφόσον δε διατέθηκε το απαραίτητο Σύμφωνα με τον Λαχανά (2006: 60): οι βασικές λειτουργίες του Ολοήμερου σχολείου είναι:

- Κοινωνικοποίηση των παιδιών.
- Προετοιμασία των μαθητών για την επόμενη μέρα και αντισταθμιστική αγωγή στο Ολοήμερο Δημοτικό σχολείο.
- Καταβάλλεται προσπάθεια ώστε ο μαθητής επιστρέφοντας στο σπίτι του να έχει προετοιμαστεί κατά το δυνατόν περισσότερο για την επόμενη ημέρα.
- Εισαγωγή νέων γνωστικών αντικειμένων όπως: Εικαστική Αγωγή- Μουσική Αγωγή- Θεατρική Αγωγή- Αθλητισμός- Χορός- Αγγλικά- Νέες Τεχνολογίες (Η/Υ).
- Προστασία- επίβλεψη μαθητών.

Δυστυχώς, ο θεσμός των Ολοήμερων σχολείων δεν μπόρεσε να εφαρμοστεί επαρκώς σε όλα τα σχολεία της χώρας μας, εφόσον δε διατέθηκε το απαραίτητο εξειδικευμένο εκπαιδευτικό δυναμικό για να μπορέσουν να καλυφθούν όλα τα δημοτικά σχολεία της Ελλάδας σε όλα τα νέα γνωστικά αντικείμενα. Το σχολικό έτος 2016-2017, σε μια προσπάθεια εξισορρόπησης όλων των σχολείων της χώρας, έγινε μια τροποποίηση του διδακτικού ωραρίου των Ολοήμερων σχολείων με μείωση των ωρών των νέων διδακτικών αντικειμένων. Για παράδειγμα, καταργήθηκε η διδασκαλία της Θεατρικής Αγωγής στην Ε΄

και ΣΤ΄ τάξη του δημοτικού σχολείου και έγινε μείωση των διδακτικών ωρών σε άλλα εκπαιδευτικά αντικείμενα. Όμως, μέχρι στιγμής δε φαίνεται αυτό να έχει το επιθυμητό αποτέλεσμα, εφόσον υπάρχουν σχολεία που δεν έχουν μέχρι σήμερα στο διδακτικό τους πρόγραμμα κανένα από τα νέα γνωστικά αντικείμενα.

1.5 Ευέλικτη Ζώνη

Η Ευέλικτη Ζώνη αποτέλεσε καινοτομία του ΥΠ.Ε.Π.Θ. μέσω του Π.Ι., ενταγμένη στο Σχολικό Ωρολόγιο Πρόγραμμα (Ω.Π.) της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και λειτούργησε πιλοτικά για τρία συνεχή σχολικά έτη –από το 2001-02 μέχρι το 2003-04 το πλαίσιο της Ενέργειας 2.2.1.γ «Πειραματικά Προγράμματα Εκπαίδευσης» του Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. ΙΙ (Γ' Κ.Π.Σ.). Η πιλοτική εφαρμογή της Ευέλικτης Ζώνης πραγματοποιήθηκε σε 1.095 Νηπιαγωγεία, 1.695 Δημοτικά, 15 σχολεία Ειδικής Αγωγής και 229 Γυμνάσια (Αλαχιώτης, 2002: 5-13).

Η Ευέλικτη Ζώνη αποτελεί μια τεράστια μεταρρύθμιση στην εκπαίδευση, η οποία άλλαξε τον προσανατολισμό του Αναλυτικού Προγράμματος, εισάγοντας νέες ανατρεπτικές προσεγγίσεις στην εκάστοτε εκπαιδευτική διαδικασία. Οι θέσεις της αναφέρονται αναλυτικά στο βιβλίο «Ευέλικτη Ζώνη: Οδηγός για τον δάσκαλο» και επηρεάζουν πολλούς τομείς της εκπαιδευτικής διαδικασίας (Κουλουμπαρίτση, 2002: 58). Καταρχάς, αλλάζει όλη η διαδικασία της «μάθησης». Τα προς έρευνα θέματα είναι αυτά που καθορίζουν τους στόχους του Αναλυτικού προγράμματος και προσεγγίζονται διαθεματικά και διεπιστημονικά. Δεύτερον, αλλάζει ο ρόλος του μαθητή, ο οποίος αποκτά μια πιο ενεργή στάση στην εκπαιδευτική διαδικασία και καλείται να πάρει αποφάσεις, ενώ από την άλλη ο εκπαιδευτικός παύει να είναι ένας απλός πομπός και αξιολογητής γνώσεων, αποκτώντας τον ρόλο του εμπνευστή και συνερευνητή (Κουλουμπαρίτση, 2002: 58).

Η Ευέλικτη Ζώνη αποτελεί μέρος του ωρολογίου προγράμματος για όλες τις τάξεις της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και η διάρκεια εναλλάσσεται ανάλογα με την τάξη, ξεκινώντας από δύο ώρες εβδομαδιαίως τουλάχιστον. Τα θέματα που επιλέγονται ποικίλλουν και στόχος είναι η ενεργή συμμετοχή των μαθητών, η ανάπτυξη ερευνητικών και παράλληλα γλωσσικών δεξιοτήτων, τόσο στον προφορικό όσο και στον γραπτό λόγο, καθώς και η συνεργασία των μαθητών μεταξύ τους. Ο εκπαιδευτικός μαζί με τους μαθητές έχει τη δυνατότητα μέσα από αυτό το πρόγραμμα να προσεγγίσει πλευρές της κοινωνικής πραγματικότητας διαθεματικά. Τα οφέλη του προγράμματος της Ευέλικτης Ζώνης ποικίλλουν καθώς καταρρίπτεται το παραδοσιακό σχολείο με τις αυστηρότερες και μη ελαστικές μεθόδους και δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στη μαθητοκεντρική διδασκαλία και στην ενεργή συμμετοχή των μαθητών στην μαθησιακή διαδικασία (Κακάμπουρα-Τίλη, 2006: 187).

Επίσης, το υλικό που επιλέγεται για διερεύνηση, καθώς και η μεθοδολογική προσέγγιση οφείλουν να χαρακτηρίζονται από ευελιξία, ώστε να μπορούν να προσαρμόζονται κάθε φορά στις διαφορετικές εκπαιδευτικές ανάγκες και στους εκάστοτε εκπαιδευτικούς στόχους. Τέλος, το ίδιο το σχολείο αλλάζει τον ρόλο του, τολμώντας ένα άνοιγμα προς την

κοινωνία για να λειτουργήσει ως εφαλτήριο ανακάλυψης του κόσμου από τους μαθητές, καθώς γίνεται ένας χώρος ποικίλων ερεθισμάτων (Κουλουμπαρίτση, 2002:58).

Αξιολογώντας τα αποτελέσματα από την πιλοτική εφαρμογή της Ευέλικτης Ζώνης στα σχολεία, αποφασίστηκε από το Υπουργείο Παιδείας η υποχρεωτική εφαρμογή της σε όλα τα σχολεία της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και η εφαρμογή Σχολικών Δραστηριοτήτων στις ώρες της. Ωστόσο, η εφαρμογή της Ευέλικτης Ζώνης στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση έμεινε μετέωρη (Σπυροπούλου, κ.ά., 2007:76). Παρ' όλα αυτά, κατά το σχολικό έτος 2016- 2017 με νέα ρύθμιση του ΥΠ.Ε.Π.Θ., ο θεσμός του Ολοήμερου σχολείου καταργείται και εν συνεχεία αφαιρούνται οι ώρες της Ευέλικτης Ζώνης από τις δύο τελευταίες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου (Ε',ΣΤ'), απόφαση που δυσχεραίνει την εκπόνηση καινοτόμων προγραμμάτων, αφού η εφαρμογή τους πλέον «στριμώχνεται» μέσα στο ωρολόγιο πρόγραμμα των υπόλοιπων μαθημάτων και έρχεται αντιμέτωπη με τον αγώνα δρόμου κάλυψης της υποχρεωτικής διδασκόμενης ύλης.

Σήμερα, τα περισσότερα από τα Προγράμματα διδασκαλίας του Λαϊκού Πολιτισμού εντάσσονται στην σχολική πραγματικότητα μέσα από το πρόγραμμα της Ευέλικτης Ζώνης Διαθεματικών και Δημιουργικών Δραστηριοτήτων. Ως παράδειγμα, μπορούμε να αναφέρουμε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα με επιστημονική υπεύθυνη την καθηγήτρια Λαογραφίας Ρ. Κακάμπουρα, που εντάχθηκε στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης και είχε τίτλο «Όταν οι γονείς μου ήταν παιδιά: Βιογραφικές προσεγγίσεις της οικογενειακής ιστορίας των μαθητών». Το Πρόγραμμα εφαρμόστηκε στο σχολικό έτος 2010- 2011 στην Γ' τάξη του Α' εξαθέσιου Πειραματικού Δημοτικού Σχολείου (Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α.) (Κακάμπουρα & Κέζα, 2014: 351-358). Μέσω της τεχνικής της βιογραφικής συνέντευξης, ο στόχος του προγράμματος ήταν οι μαθητές να γνωρίσουν την ιστορικότητα της παιδικής ηλικίας, παίρνοντας συνεντεύξεις από συγγενικά τους πρόσωπα (γονείς, γιαγιάδες και παππούδες). Τα θέματα που διερεύνησαν αφορούσαν στην παιδική ηλικία των συνεντευξιαζόμενων, στην καθημερινότητά τους, στις ενδοοικογενειακές σχέσεις τους, στο παιχνίδι και στην σχολική εμπειρία. Τα ερωτηματολόγια που χρησιμοποιήθηκαν, λόγω της έλλειψης εμπειρίας των μαθητών, ήταν καθοδηγημένα. Το πρόγραμμα διήρκεσε όλη τη σχολική χρονιά και ξεκίνησε σταδιακά από μικρές συνεντεύξεις που πήραν οι μαθητές μεταξύ τους για να εξοικειωθούν με τη διαδικασία και να δουν τις τυχόν αστοχίες. Στη συνέχεια, οι ίδιοι πήραν συνεντεύξεις από το οικογενειακό τους περιβάλλον, όπου οι ερωτήσεις γίνονταν ανά θεματική ενότητα (σχολική εμπειρία, παιχνίδι, διατροφή κ.ο.κ.) με ερωτηματολόγια που τους δίνονταν από το σχολείο. Ακολουθούσε συζήτηση σύγκρισης των ηθών του τότε και του σήμερα και γενικότερος σχολιασμός για το τι τους έκανε περισσότερη εντύπωση. Στο

τέλος της χρονιάς, οι μαθητές είχαν αποκτήσει ερευνητικές δεξιότητες, βελτίωσαν τον προφορικό και τον γραπτό τους λόγο και γνώρισαν εις βάθος το οικογενειακό τους περιβάλλον, κατανοώντας την οικογενειακή τους ιστορία και βελτιώνοντας τη μεταξύ τους επικοινωνία (Κακάμπουρα & Κέζα, 2014: 351-358).

1.5.1 Ευέλικτη Ζώνη-Καινοτόμα Προγράμματα

Η Ευέλικτη Ζώνη αποτελούσε μέχρι το 2016 μέρος του ωρολογίου προγράμματος για όλες τις τάξεις του Δημοτικού Σχολείου. Στις ώρες της Ευέλικτης Ζώνης που τώρα αφορούν μόνο τις πρώτες τέσσερις τάξεις της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, ο/η δάσκαλος/α έχει τη δυνατότητα να προσεγγίσει θέματα και να εκπονήσει καινοτόμα προγράμματα. «Τα οφέλη του προγράμματος της Ευέλικτης Ζώνης ποικίλουν καθώς καταρρίπτεται το παραδοσιακό σχολείο με τις αυστηρότερες και μη ελαστικές μεθόδους και δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στη μαθητοκεντρική διδασκαλία και στην ενεργή συμμετοχή των μαθητών στη μαθησιακή διαδικασία» (Κακάμπουρα-Τίλη 2006: 187)

Τα περισσότερα προγράμματα διδασκαλίας του λαϊκού πολιτισμού εντάσσονται στη σχολική πραγματικότητα μέσα στις ώρες της Ευέλικτης Ζώνης. Τα προγράμματα αυτά αφορούν τρεις τομείς την Περιβαλλοντική εκπαίδευση, την Αγωγή υγείας και τα Πολιτιστικά θέματα. Τα Πολιτιστικά θέματα θεσμοθετήθηκαν με τον νόμο 2817/2000 και έχουν ως σκοπό την ανάδειξη και προώθηση των στοιχείων του πολιτισμού μας, την καλλιέργεια της αισθητικής αγωγής των μαθητών και τη σύνδεση της παιδείας με τις τέχνες. Τα πολιτιστικά θέματα δίνουν την ευκαιρία στους εκπαιδευτικούς και στους μαθητές να ασχοληθούν μέσω διαφόρων δραστηριοτήτων με θέματα λαογραφικά, πολιτιστικής κληρονομιάς, τοπικής ιστορίας και μυθολογίας. (Σπυροπούλου 2007 : 72)

1.5.2 ΚΑΙΝΟΤΟΜΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Πειραματικά Προγράμματα Εκπαίδευσης

Στα Πειραματικά Προγράμματα Εκπαίδευσης (Π.Π.Ε.)¹⁴ εντάσσονται τα προγράμματα του «Ολοήμερου σχολείου» και η «Ευέλικτη Ζώνη». Ο στόχος τους είναι να ανανεώσουν τις διδακτικές πρακτικές, να επαναπροσδιορίσουν το ρόλο του δασκάλου και να εμπλουτίσουν τον κοινωνικό, επιστημονικό και πολιτιστικό ρόλο του σχολείου, τόσο στην Πρωτοβάθμια όσο και στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Σπυροπούλου, Βαβουράκη, Κούτρα κ.ά. 2007: 75).

Διεπιστημονικά Προγράμματα- Σχολικές Δραστηριότητες

Η καινοτομία στην εκπαιδευτική κοινότητα αφορά στην εισαγωγή νέων αντιλήψεων στην εκπαιδευτική διαδικασία. Πιο συγκεκριμένα, στην αλλαγή των διδακτικών μέσων που χρησιμοποιούνται, νέες διδακτικές προσεγγίσεις και στη μεταβολή αρχών και πεποιθήσεων.

Οι Σχολικές Δραστηριότητες (Φ.Ε.Κ. 629/23-10-1992) αφορούν σε μια υπουργική απόφαση του Υπουργείου Παιδείας που στηρίζει τα καινοτόμα διεπιστημονικά προγράμματα, τα οποία έχουν ως στόχο την ανανέωση τόσο της ύλης της σχολικής γνώσης, όσο και τη μαθησιακή διαδικασία. Τα προγράμματα αυτά είναι τα εξής: η Αγωγή Υγείας, η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, τα Πολιτιστικά Θέματα, οι Πανελλήνιοι Μαθητικοί Καλλιτεχνικοί Αγώνες και η Αγωγή Σταδιοδρομίας (Σπυροπούλου, κ.ά., 2007: 70).

1.5.3. Περιβαλλοντική εκπαίδευση

Η περιβαλλοντική εκπαίδευση στην Ελλάδα θεσμοθετήθηκε πρώτη (Ν. 1892/90, άρθρο 111), μετά από την υποχρέωση που ανέλαβαν οι Υπουργοί Παιδείας των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) για την προώθησή της στη σχολική πραγματικότητα, με στόχο την ένταξή της στο ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου, ώστε όλοι οι μαθητές να έχουν πρόσβαση σε αυτή τη νέα εκπαιδευτική πρόταση. Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση είναι ένα προαιρετικό πρόγραμμα που υλοποιείται από ομάδα εκπαιδευτικών ενός σχολείου σε συνεργασία με 20-25 μαθητές της ίδιας ή διαφορετικής τάξης ενός δημοτικού, γυμνασίου ή λυκείου. *Βασικές αρχές της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης είναι η διεπιστημονική θεώρηση και η βιωματική προσέγγιση της γνώσης, η ομαδική συνεργασία, η ανάπτυξη δημοκρατικού διαλόγου και το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία* (Σπυροπούλου, κ.ά., 2007:71).

Στόχοι του προγράμματος είναι να αποκτήσουν οι μαθητές γνώσεις για το περιβάλλον, να αναπτύξουν θετική στάση όσον αφορά στην προστασία του περιβάλλοντος και τη φιλοσοφία της αειφορίας και, τέλος, να υιοθετήσουν μια γενικά καλύτερη ποιότητα ζωής (Σπυροπούλου, κ.ά., 2007:71). Σε κάθε Διεύθυνση της χώρας υπάρχει ένας Υπεύθυνος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, ο οποίος έχει θεσμοθετηθεί από το ΥΠ.Ε.Π.Θ., για να ενημερώνει τους διευθυντές και τους εκπαιδευτικούς για τις δυνατότητες υλοποίησης ανάλογων προγραμμάτων, να τους ενισχύει σε ό,τι χρειάζονται και να οργανώνει εκδηλώσεις στο τέλος της χρονιάς για να γίνεται παρουσίαση των προγραμμάτων που υλοποιήθηκαν στη διάρκεια του σχολικού έτους. Επίσης, δημιουργήθηκαν Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Κ.Π.Ε.) σε διάφορους νομούς της χώρας που στηρίζουν περιβαλλοντικά προγράμματα. Αυτά τα κέντρα υλοποιούν αντίστοιχα εκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές και διοργανώνουν σεμινάρια για εκπαιδευτικούς, παρέχοντας χρήσιμο εκπαιδευτικό υλικό (Σπυροπούλου, κ.ά., 2007:71).

1.5.4. Αγωγή Υγείας

Η Αγωγή Υγείας είναι μια προαιρετική Σχολική Δραστηριότητα (Φ.Ε.Κ. 629/23-10-1992), η οποία εφαρμόζεται στα ελληνικά σχολεία και έχει ως στόχο *την αλλαγή στάσης και συμπεριφοράς των μαθητών, με σκοπό την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης, της αυτοπεποίθησης, της προσωπικότητας, της υπευθυνότητας και της ικανότητάς τους να υιοθετούν θετικούς τρόπους και στάσεις ζωής* (ΚΕ.ΜΕ.ΤΕ.,1998: 157-158). Και γι αυτό το πρόγραμμα, υπάρχει υποστήριξη από τους Υπευθύνους των Γραφείων Αγωγής Υγείας και τα αντίστοιχα στελέχη των Συμβουλευτικών Σταθμών Νέων. Έχει επιμορφωθεί μεγάλος αριθμός εκπαιδευτικών και στελεχών στο χρονικό διάστημα 1996-2000, προκειμένου να

υποστηριχθεί το αντίστοιχο καινοτόμο πρόγραμμα. Παράλληλα, έχουν υλοποιηθεί, μέχρι το 2005, 2.778 προγράμματα Αγωγής Υγείας στη Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Σπυροπούλου, κ.ά., 2007: 72).

1.5.5. Πολιτιστικά Θέματα

Τα Πολιτιστικά Θέματα ανήκουν στις προαιρετικές Σχολικές Δραστηριότητες. *Θεσμοθετήθηκαν με τον Νόμο 2817/2000 και έχουν ως σκοπό την ανάδειξη και προώθηση των στοιχείων του πολιτισμού μας, την καλλιέργεια της αισθητικής αγωγής των μαθητών και τη σύνδεση της Παιδείας με τις Τέχνες* (Σπυροπούλου, κ.ά., 2007:72). Τα Πολιτιστικά Θέματα δίνουν την ευκαιρία τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές να ασχοληθούν, μέσω διάφορων δραστηριοτήτων, με θέματα λαογραφικά, πολιτιστικής κληρονομιάς, τοπικής ιστορίας και μυθολογίας (Σπυροπούλου, κ.ά., 2007:72).

1.5.6. Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Αγώνες

Οι Πανελλήνιοι Καλλιτεχνικοί Μαθητικοί Αγώνες συσχετίζονται άμεσα με τα Πολιτιστικά Θέματα, εφόσον η θεματική τους χωρίζεται σε τέσσερις καλλιτεχνικές κατηγορίες: τη μουσική, τον χορό, το αρχαίο δράμα/σύγχρονο θέατρο και τη ζωγραφική και μετατρέπουν το σχολείο σε ένα μεγάλο καλλιτεχνικό εργαστήριο, που προσεγγίζει την τοπική κοινωνία μέσα από πολιτιστικές δράσεις (Σπυροπούλου, κ.ά., 2007:72).

1.5.7 Αγωγή Σταδιοδρομίας

Η Αγωγή Σταδιοδρομίας ασχολείται με θέματα διαχείρισης της εργασιακής σταδιοδρομίας των μαθητών, προσεγγίζοντας θεματικές που έχουν σχέση με την τοπική οικονομία, το εργασιακό περιβάλλον και τις εργασιακές σχέσεις, καθώς και την ευρωπαϊκή αντίληψη εκπαίδευσης- απασχόλησης (Σπυροπούλου, κ.ά., 2007:73).

1.5.8 Ευρωπαϊκά Εκπαιδευτικά Προγράμματα

Στο πλαίσιο της συνεργασίας των ευρωπαϊκών χωρών, καθώς και της ανταλλαγής επιτυχημένων πρακτικών, σχεδιάστηκαν τα Ευρωπαϊκά Εκπαιδευτικά Προγράμματα, τα οποία έρχονται να ενισχύσουν την ευρωπαϊκή διάσταση στην Εκπαίδευση, να εμπλουτίσουν τα Αναλυτικά Προγράμματα και, γενικά, να βελτιώσουν την ποιότητα της Εκπαίδευσης (Σπυροπούλου, κ.ά., 2007: 73).

Το πρόγραμμα «Σωκράτης» (1995-2006) είναι το πρώτο που θεσπίζεται για να ικανοποιήσει τους παραπάνω στόχους και χωρίζεται σε τέσσερα επιμέρους προγράμματα, Comenius, Erasmus, Leonardo και Grundtvig, τα οποία απευθύνονται σε διάφορες βαθμίδες

εκπαίδευσης (Σπυροπούλου, Βαβουράκη, Κούτρα κ.ά., 2007: 73). Ένα άλλο Ευρωπαϊκό Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα είναι το «Πρόγραμμα Δια Βίου Μάθησης» που υλοποιείται μετά το πρόγραμμα «Σωκράτης» και έχει ως στόχο να παράσχει τυπικά προσόντα και αναγνωρισμένες δεξιότητες (Σπυροπούλου, Βαβουράκη, Κούτρα κ.ά., 2007: 73).

1.5.9 Νέες Τεχνολογίες

Η εισαγωγή των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (Τ.Π.Ε.) στην εκπαίδευση θεωρείται μείζονος σημασίας για να μπορέσει το εκπαιδευτικό σύστημα να συμβαδίσει με τα νέα δεδομένα διαμόρφωσης και ζήτησης της αγοράς εργασίας. Προς αυτήν την κατεύθυνση κινήθηκε το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (Π.Ι.) το 1997, όταν διαμόρφωσε το «Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών Πληροφορικής» (Ε.Π.Σ.Π.) για να εισάγει και να εντάξει τις Τ.Π.Ε. σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Το «Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών Πληροφορικής» (Δ.Ε.Π.Σ.Π.) είναι ουσιαστικά μια τροποποίηση και διεύρυνση του Ε.Π.Σ.Π. που παρουσιάζει τον Νοέμβριο του 2003 το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, σύμφωνα με το οποίο *«σκοπός της εισαγωγής της Πληροφορικής στο Νηπιαγωγείο και στο Δημοτικό Σχολείο είναι να εξοικειωθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες με τις βασικές λειτουργίες του υπολογιστή και να έλθουν σε μια πρώτη επαφή με διάφορες χρήσεις του ως εποπτικού μέσου διδασκαλίας, ως γνωστικού – διερευνητικού εργαλείου και ως εργαλείου επικοινωνίας και αναζήτησης πληροφοριών στο πλαίσιο των καθημερινών σχολικών τους δραστηριοτήτων με τη χρήση κατάλληλου λογισμικού και ιδιαίτερα ανοικτού λογισμικού διερευνητικής μάθησης».*

1.6 Προϋποθέσεις υλοποίησης των πολιτιστικών προγραμμάτων

Για την υλοποίηση και την επιτυχία όλων των εκπαιδευτικών προγραμμάτων με αντικείμενο διάφορα λαογραφικά θέματα είναι πολύ σημαντικό να γίνει ένα «άνοιγμα» των δημοτικών σχολείων στην ευρύτερη κοινότητα με όχημα τον λαϊκό πολιτισμό, εφόσον μας ενδιαφέρει η διαχρονικότητα του παραδοσιακού λαϊκού πολιτισμού, η εξέλιξη και η σύνδεσή του με τον σύγχρονο λαϊκό πολιτισμό. Λόγω των ιστορικών και κοινωνικών συνθηκών η μορφή των σχολικών τάξεων μεταβάλλεται και μετατρέπεται σε πολυπολιτισμική. Αυτή είναι μια αλλαγή που οι εκπαιδευτικοί καλούνται να την αντιμετωπίσουν, ώστε να προλάβουν τυχόν εντάσεις στη σχολική ατμόσφαιρα. Ο λαϊκός πολιτισμός είναι ένα πεδίο μέσα από το οποίο μπορούν να αναδειχθούν κοινά πολιτισμικά στοιχεία μεταξύ των λαών, αλλά παράλληλα να αναγνωρίζονται οι ιδιαιτερότητες του καθενός. Μια ανταλλαγή ηθών, αξιών και ιδεών που μπορεί να ξεκινήσει από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ώστε να ωφεληθεί η επικοινωνία των μαθητών διαφορετικού πολιτισμικού υπόβαθρου (Ντούλια, 2014: 113).

Θα μπορούσε επίσης να παρατηρήσει κάποιος ένα «πολιτισμικό κενό» στα διδακτικά αντικείμενα, διότι ενώ υπάρχουν οι αναφορές στον λαϊκό πολιτισμό, δεν υπάρχει μια σύνδεση με τον σύγχρονο πολιτισμό. Θα ήταν σκόπιμο να χρησιμοποιηθούν και να αξιοποιηθούν οι σύγχρονοι αστικοί θρύλοι, τα μηνύματα μέσω κινητών, τα γκράφιτι, η σύγχρονη μουσική, οι ηλεκτρονικές ευχετήριες κάρτες και όλα αυτά που αντιπροσωπεύουν τον σύγχρονο πολιτισμό, όπως έχει διαμορφωθεί μέσα από την παγκοσμιοποίηση, τις Νέες τεχνολογίες, το μεταναστευτικό κίνημα και την ένταξη της χώρα μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, και είναι πολύ γνώριμα στους σημερινούς μαθητές .

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε με βάση όλα τα παραπάνω ότι ο λαϊκός πολιτισμός και η εκπαίδευση βρίσκονται σε μια διαρκή αλληλεπίδραση και συντελούν σε μια ολοκληρωμένη και ισορροπημένη ανάπτυξη του παιδιού. Εξάλλου, μια ανάλυση των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών μπορεί να αποδείξει τη βαρύτητα που δίνει η πολιτεία στην ανάπτυξη της πολιτισμικής ταυτότητας του μαθητή σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Πρόκειται για έναν στόχο που μπορεί να επιτευχθεί με την ενασχόληση των παιδιών με πολιτισμικά προγράμματα (Ντούλια, 2014: 114).

2.Η περίπτωση των Σφουγγαράδων των Δωδεκανήσων

2.1 Ιστορική αναδρομή

Αρχαιότητα

Το πρώτο νησί των Δωδεκανήσων που συνδέθηκε με τη σπογγαλιεία ή για την ακρίβεια με την κατάδυση ήταν η Σύμη. Σύμφωνα με τη μυθολογία οι κάτοικοι του νησιού ήταν απόγονοι του Γλαύκου ο οποίος είχε κλέψει τη Σύμη κόρη του Ιαλυσού και της Δώτιδος και την έφερε στο νησί το οποίο πήρε και το όνομά της. Ο Γλαύκος ήταν δεινός κολυμβητής και ναυτικός τον οποίο θέλησαν να σώσουν ο Ωκεανός και Τηθύα και του χάρισαν την αθανασία κάνοντάς τον θαλάσσιο δαίμονα. (Τοπούζης 1950: 8). Η ελεύθερη κατάδυση ή η κατάδυση με άπνοια καταγράφεται για πρώτη φορά στους ιστορικούς χρόνους σαν ικανότητα του ανθρώπου στην Ιλιάδα του Ομήρου, Ραψωδία Π , στίχοι 733-750 (Δετοράκης 1996 : 52).

Από την άλλη ο Πάτροκλος κατέβηκε απ' τ' αμάξι·

στ' αριστερό χέρι είχε το κοντάρι· με τ' άλλο

735 πήρε πέτρα γυαλιστερή, τραχιά, όσο μια φούχτα·

χωρίς να απομακρυνθεί έριξε αντιπατώντας·

δε λάθειψε· του Έκτορα τον ηνίοχο βρήκε,

του άξιου Πρίαμου το γιο το νόθο Κεβριόνη,

καθώς κρατούσε τα λουριά, στο μέτωπο με πέτρα·

740 τα δυο του φρύδια έσπασε· κι ούτε τα κόκαλά του

άντεξαν, αλλά κύλησαν τα μάτια του στη σκόνη

μπρος στα πόδια του· κύλησε σαν βουτηχτής στο χώμα

απ' το καλό τ' αμάξι του και χάθηκε η ψυχή του.

Κι είπες περιγελώντας τον, Πάτροκλε αλογάρη:

745 «Ποπό, πώς είναι ελαφρός, εύκολα που βουτάει!

Στην ψαροθρόφα θάλασσα αν κάποτε βρισκόταν,

πολύν κόσμο θα χόρταινε ψαρεύοντας για **στρείδια**,

απ' το καράβι αν έπεφτε, κι ας είχε τρικυμία,

έτσι που εύκολα βουτάει στον κάμπο απ' τ' αμάξι.

750 Αλήθεια, οι Τρώες έχουν παράξιους βουτηχτάδες!»

Αναφορές στην οικιακή χρήση των σπόγγων γίνονται ξανά στον Όμηρο συγκεκριμένα στην Οδύσσεια καθώς περιγράφονται στα φαγοπότια των μνηστήρων οι υπηρέτες να καθαρίζουν τα τραπέζια με «πολυτρήτοισι σπόγγοισι». (Ομήρου Οδύσσεια Α ,στ. 111)

Το επόμενο στοιχείο που αποδεικνύει πόσο είχε προχωρήσει η ενασχόληση των κατοίκων της Σύμης με την ελεύθερη κατάδυση για το ψάρεμα των σφουγγαριών , όταν σε κανένα άλλο μέρος δεν υπάρχουν μαρτυρίες ότι συνέβαινε κάτι αντίστοιχο (Χαλκίτη2013 :52) είναι το γεγονός της προνομιακής μεταχείρισης από τον Σουλτάνο Σουλεϊμάν τον Β΄. Όπως γράφεται στην ιστορία του νησιού «Οι Συμαίοι –φάνηκαν έξυπνοι- γιατί ενώ ο Σουλεϊμάν βρισκόταν στρατοπεδευμένος στην Καρία –κι ετοιμαζόταν να προσβάλλει τη Ρόδο- προβλέποντες τις συνέπειες έστειλαν προς τον Σουλτάνο μερικούς προύχοντες του νησιού με εντολή να δηλώσουν θεληματική υποταγή και να του προσφέρουν εκλεκτά σφουγγάρια και αρκετή ποσότητα άσπρου ψωμιού.....Και όταν αυτοί του περιέγραψαν με μελανότερα χρώματα την άγονη κατάσταση του νησιού αυτός αμέσως κατέστησε τη Σύμη προνομιούχο και αυτοδιοίκητη»(Τοπούζης 1950:10). Μέσα σε αυτό το ευνοϊκό καθεστώς εντάχθηκε και η ειδική πρόνοια για τους δύτες αφού το ζωτικότερο επάγγελμα ήταν η σπογγαλιεία να ψαρεύουν ελεύθερα σε όλες τις θάλασσες του Οθωμανικού κράτους , επίσης παραχωρήθηκε και γενική ατέλεια στα εμπορεύματα και ιδιαιτέρως στα σφουγγάρια.

Είναι αξιοσημείωτο ότι το μοναδικό ανάλογο φαινόμενο μαζικής ενασχόλησης ανθρώπων με την ελεύθερη κατάδυση όπως οι σφουγγαράδες της Σύμης παρουσιάζεται και στις Φιλιππίνες και στην Ιαπωνία. Εκεί οι δύτες αλλά και οι δύτες της φυλής «Άμα» ξεκινούσαν οικογενειακά με τις βάρκες τους και βουτούσαν για τρεις έως έξι μήνες κάθε χρόνο αλιεύοντας μαργαριτάρια και όστρακα. Στα υπόλοιπα μέρη του Ειρηνικού η κατάδυση χρησιμοποιούνταν αλλά όχι με ομαδικό και συστηματικό τρόπο μιας και οι τροφές αφθονούσαν και σε πιο ρηγά νερά. Πολύ σύντομα από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα δημιουργήθηκαν μικρές κοινότητες σφουγγαράδων όπως στη Λήμνο, στην Ερμιόνη, στην Ύδρα, στην Αίγινα και αλλού. Παράλληλα οι Καλύμνιοι ασχολήθηκαν μαζικά με την σπογγαλιεία εκείνη την εποχή παίρνοντας ενδεχομένως τα σκήπτρα και ειδικά στην κατάδυση με σκάφανδρο.

2.2 Το σκάφανδρο – Η μεγάλη επανάσταση στην σπογγαλιεία

Το 1837 ο Αύγουστος Σιμπέ (A.Siebe) κατασκεύασε το πρώτο τελειοποιημένο σκάφανδρο που ονομάστηκε «Αγγλικό σκάφανδρο». Ο Συμαίος Φώτης Νεστορίδης γνώρισε τη χρήση του σκαφάνδρου εργαζόμενος με Άγγλους επιχειρηματίες στην ανέλκυση ναυαγίων στις Ανατολικές Ινδίες (1860). Το 1863 αποφασίζει να το φέρει στη Σύμη όπου το σκάφανδρο αντιμετωπίζεται με δυσπιστία τόσο μεγάλη ώστε ο Μαστορίδης αποφάσισε για να πείσει τους συμπατριώτες του να τους προκαλέσει το ενδιαφέρον με έναν ιδιαίτερο τρόπο. Η γυναίκα του Ευγενία Μαστορίδη (το Βγενιώ) η οποία ήταν έγκυος έβαλε το σκάφανδρο και το «φόρεμα» που είχε φέρει ο άντρας της από το εξωτερικό και καταδύθηκε στα βαθιά νερά του λιμανιού μπροστά στα έκπληκτα μάτια όλου του νησιού. Την επόμενη μέρα ξεκίνησε μια νέα εποχή για τη σπογγαλιεία . Τα σκάφανδρα σε Κάλυμνο και Σύμη έφεραν ιδιαίτερο πλούτο αλλά και την «κατάρα» της «νόσου των δυτών». Κυρίως όμως έφεραν αλλαγή στα ήθη των ανθρώπων . «Η χρησιμοποίηση του σκάφανδρου έφερε επανάσταση όχι μόνο στην παραγωγή αλλά και σ'αυτό ακόμα το ήθος των ανθρώπων αυτής της εκμετάλλευσης». (Χαλκίτη 2013 :34) Αυτό έγινε λόγω της επικινδυνότητας του επαγγέλματος και του γρήγορου πλουτισμού που απέφερε. Ο μηχανικός ο δύτες δηλαδή που βουτούσε με την βοήθεια της μηχανής του σκάφανδρου ξόδευε αλόγιστα τα χρήματα που κέρδιζε δεδομένου της αβεβαιότητας του επαγγέλματος. Στη Σύμη δε ο χαρακτηρισμός «μηχανιτζιδισσα» σήμαινε τη σπάταλη γυναίκα που ξόδευε αλόγιστα την περιουσία της (Δετοράκης Γ.,1996 : 35) . Η χρήση του σκαφάνδρου αύξησε βέβαια την παραγωγή και βελτίωσε την οικονομία των νησιών , παράλληλα όμως η ανάγκη να κατεβαίνουν σε όλο και μεγαλύτερα βάθη, λόγω της αποψίλωσης των βυθών , είχε τρομακτικό κοινωνικό κόστος , αφού προκάλεσε υπερβολική άυξηση των θυμάτων από τη «νόσο των δυτών» . Η νόσος προκαλείται από αύξηση φυσαλίδων αζώτου στον οργανισμό λόγω των μεταβολών της υδροστατικής πίεσης. Από το 1866 ως το 1915 υπολογίζεται ότι σημειώθηκαν 10.000 θάνατοι και 20.000 παραλύσεις από καταδύσεις με χρήση σκαφάνδρου. «Τότε τα καΐκια πήγαιναν κάτω στην Αφρική με 17-18 δύτες και γύρναγαν με 5-6» (Κατερίνα Κορρέ-Ζωγράφου-Ευδοκία Ολυμπίτου,2003 : 251)Ο τρίτος σταθμός στην ιστορία της σπογγαλιείας είναι το 1920 όταν εμφανίζεται η μέθοδος «Fernez» ή «μηχάνημα» όπως την αποκαλούν οι ηλικιωμένοι δύτες, η οποία βρήκε υποστηρικτές μόνο στην Κάλυμνο και δεν επεκτάθηκε στα υπόλοιπα μέρη που ασχολούνταν με την σπογγαλιεία. Το Fernez εισήχθη και αυτό πρώτα στη Σύμη θεωρήθηκε όμως επικίνδυνο και δεν έγινε δεκτό όπως αναφέρει η Φωτεινή Χαλκίτη . «Το Fernez εισάγεται πρώτα στη Σύμη το 1920 θεωρείται όμως τόσο επαναστατικό κι επικίνδυνο ώστε οι γυναίκες του νησιού με συλλαλητήριο διώχνουν τον

εφευρέτη Φερνέζ. Στην Κάλυμνο , κατά το πρώτο έτος οι γυναίκες των σπογγαλιών ανώνονται διαμαρτύρονται και προσπαθούν να κατάστρέψουν το μηχάνημα» (Χαλκίτη Φ. :37)

Η Κάλυμνος όμως θα υιοθετήσει τελικά τη μέθοδο και θα αναδειχθεί στο νησί των σφουγγαράδων. Η συγκεκριμένη μέθοδος συνδύαζε τα πλεονεκτήματα του γυμνού δύτη και του σκάφανδρου με κάποιες βελτιώσεις. Μετά τη δεκαετία του 1970 αρχίζει η κάμψη και ο μαρασμός της σπογγαλιείας στην Κάλυμνο που ήταν και το τελευταίο προπύργιο του ελληνικού σπογγεμπορίου και σπογγαλιείας. Οι Καλύμνιοι σφουγγαράδες δεν έχουν πλέον πρόσβαση στα παράλια της Β. Αφρικής, το συνθετικό σφουγγάρι έχει κατακλύσει τις αγορές και τέλος η ασθένεια των σφουγγαριών του 1986 περιόρισε στο ελάχιστο τα αλιευτικά πεδία.

2.3Τα σφουγγάρια και ο σφουγγαράδικος «Βούττος»

Η βιολογία των σπόγγων

Οι σπόγγοι αποτελούν σε οργάνωση τα πρωτόγονα πολυκύτταρα ζώα. Πολλές χιλιάδες είδη σπόγγων εξαπλώνονται στα βάθη των ωκεανών από τους πόλους ως τις τροπικές θάλασσες και από τα βάθη λίγων μόνο μέτρων ως τα 6.000 μέτρα της ωκεανικής αβύσσου. Οι σπόγγοι του εμπορίου αποτελούν ουσιαστικά τον επεξεργασμένο (με χημικά κλπ) εσωτερικό σκελετό ορισμένων ειδών σφουγγαριών, τα οποία έχουν μόνο το δίκτυο της ελαστικής σπογγίνης μέσα τους χωρίς σκληρές βελόνες.

Τέσσερα με πέντε είδη σφουγγαριών συγκεντρώνουν το εμπορικό ενδιαφέρον, χάρη στις ειδικές εφαρμογές τους, που ακόμα και σήμερα δεν μπορούν να τις ανταγωνιστούν τα τεχνητά σφουγγάρια όπως π.χ. η περιποίηση του δέρματος του προσώπου, ιατρικές χρήσεις και στη βιομηχανία.

Οι σφουγγαράδες ξεχωρίζουν στην πρώτη κατηγορία τα *καπάδικα* ή χοντρά σφουγγάρια. Αυτά έχουν και κατ'έξοχήν στρογγυλεμένο σχήμα με μεσαίου μεγέθους πόρους και άριστη ελαστικότητα της σπογγίνης τους. Ακολουθούν τα *φίνα* ή *μελάτια*, ονομασία που προέρχεται από τη σύνθεση των λέξεων μέλας ανθός (μαύρο λουλούδι), σφουγγάρια με μικρότερους πόρους και επίσης απίθανη ελαστικότητα και αντοχή της σπογγίνης τους στη χρήση. Τρίτη κατηγορία είναι ο *ματαπάς*, τέταρτη οι *τσιμούχες* και πέμπτη σε αξία τα λεγόμενα *λαγόφυτα*. Η τελική τιμή υπολογίζεται με το κιλό ενώ τον 19^ο αιώνα συνήθως με το κομμάτι, πριν αρχίσει η εισαγωγή τους στις ΗΠΑ σαν πρώτη ύλη.

Τα σφουγγάρια μόλις αλιευτούν πρέπει να καθαριστούν οπότε η πρώτη φάση της κατεργασίας γινόταν πάνω στο πλοίο. Στην αρχή περνιόταν σε ένα σχοινάκι κι έμεναν κρεμασμένα στη θάλασσα για μια νύχτα. Το πρωί γινόταν το *πάτημα* των σπόγγων πάνω στο σκάφος: άτομα από το πλήρωμα φορώντας σκληρές μπότες τα πάταγαν για να φύγει το γάλα και να διαλυθεί η μεμβράνη τους εξωτερικά. Μετά το καθάρισμα τα κρέμαγαν για ξήρανση και στη συνέχεια τα τοποθετούσαν σε σακιά ανά ποιότητες και τα αποθήκευαν στο λιγοστό χώρο των σφουγγαράδικων σκαφών, κάτι που δημιουργούσε επιπλέον δυσκολίες.

Η επόμενη επεξεργασία γινόταν στη στεριά οι σπόγγοι έμπαιναν για κάποιες ώρες σε διάλυμα ασβεστόνερου αρχικά το οποίο αντικαταστάθηκε με διάλυμα υδροχλωρικού οξέος. Μετά μεταφέρονταν στη θάλασσα για να πλυθούν. Η κατεργασία κατέληγε σε σπόγγους με το φυσικό καφετί χρώμα της σπογγίνης. Το άσπρισμα των σπόγγων απαιτεί βύθιση σε διάλυμα υπερμαγγανικού καλίου. Ακολουθεί σφίξιμο για να στραγγίσουν και

βύθιση σε διάλυμα θαλασσινού νερού με υδροχλωρικό οξύ για λίγα λεπτά. Στη συνέχεια στραγγίζονται και τοποθετούνται σε σακιά και εκ νέου στη θάλασσα για μια ώρα για το τελικό ξέπλυμα. Έτσι αποκτούν αυτό το κίτρινο χρώμα με το οποίο κυκλοφορούν στο εμπόριο.

Η εισαγωγή των σκαφάνδρων όπως ειπώθηκε και παραπάνω το 1866 προκάλεσε τη βιομηχανοποίηση της εξαγωγής των σφουγγαριών από τις θάλασσες. Μέχρι τότε προμηθευτές των εμπορών ήταν οι ελεύθεροι δύτες, τα σκάφη με τα καμάκια και οι γκαγκάβες (σκάφη με συρόμενο δίχτυ στο βυθό). Τα διαθέσιμα σφουγγάρια ήταν λίγα και οι έμποροι μπορούσαν να τα αγοράζουν μια φορά τον χρόνο, στο τέλος της περιόδου αλλειίας τους. Παράλληλα το κύκλωμα αλιεία-επεξεργασία-εξαγωγή-εμπόριο των σφουγγαριών βρισκόταν ως τότε αποκλειστικά στα ελληνικά χέρια. Ένα πραγματικά ελληνικό μονοπώλιο που απέδιδε σημαντικό πλούτο για ολόκληρους αιώνες στα Δωδεκάνησα και στην ελληνική ναυτιλία. Κυρίαρχη θέση είχαν οι επιχειρηματίες της Σύμης η οποία διέθετε και αναπτυγμένη ναυτιλία. Η συστηματική χρήση των σκαφάνδρων έδωσε μαζική παραγωγή των σπόγγων που αφθονούσαν τότε στον βυθό η οποία συνεχιζόταν όλο το χρόνο. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την πτώση της τιμής των σπόγγων και παράλληλα την ανάμιξη Ευρωπαϊών εμπορών στην αγορά. Σε μια προσπάθεια να ομαλοποιήσουν το σύστημα διάθεσης των σπόγγων στο εξωτερικό οι νησιώτες έμποροι Συμιακοί και Καλύμνιοι ίδρυσαν εμπορικούς οίκους στο Λονδίνο και αλλού και στήριξαν έτσι την ελληνική σπογγαλιεία ελέγχοντας ένα καλό μερίδιο εξαγωγών των σπόγγων σε συμφέρουσες τιμές. Γύρω στο 1870-1880 ιδρύθηκε από Συμιακούς και Καλύμνιους σπογγέμπορους στη μικρή πόλη Τάρπον Σπρινγς της Φλώριδας των ΗΠΑ μια πολυεθνική εταιρεία η «Τάρπον Σπρινγς» που άνηκε σε Δωδεκανήσιους αποκλειστικά. Στόχος ήταν η εξαγωγή σπόγγων στις ΗΠΑ καθώς και ο εφοδιασμός του ελληνικού σπογγαλιευτικού στόλου με φτηνά μηχανήματα και εργαλεία από εκεί. Αποτέλεσμα ήταν να ξεκινήσει μια μαζική εξαγωγή σφουγγαριών στις ΗΠΑ που κράτησε ως το 1914 την κήρυξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Η ανακάλυψη μεθόδων κατασκευής σφουγγαριών, από την πετροχημική βιομηχανία μετά το 1945, έθεσε οριστικά στο παρελθόν την απασχόληση με την σπογγαλιεία όπως την είχαν γνωρίσει για αιώνες τα ελληνικά νησιά και κυρίως η Σύμη, η Κάλυμνος και η Ύδρα.

2.4 Η σπογγαλιεία ως στοιχείο πολιτισμικής παράδοσης

Ο πολιτισμός των σφουγγαριών

Των καλών ανδρών οι γυναίκες τον Απριλομά χηρεύουν

(Συμιακή παροιμία)

Η σπογγαλιεία και καλύτερα να χρησιμοποιήσουμε τον όρο σφουγγαροσύνη όπως χρησιμοποιείται και στην εργασία της Χαλκίτη, προσδίδοντας μια ικανότητα στη λέξη, αναδείχθηκε σε προσφιλέστατο θέμα της λογοτεχνίας ενώ στη νησιωτική κοινωνία διαμορφώθηκαν τοπικά τελετουργικά που συναντάμε ως σήμερα. Πρόκειται για εκδηλώσεις που δείχνουν ότι τα τελετουργικά αυτά είναι ενδεχομένως εκφράσεις ατομικής και συλλογικής αγωνίας για τη μοίρα των σφουγγαράδων.

Οι σφουγγαράδες από τα δεκαοχτώ τους χρόνια ή και μικρότεροι ακόμα ,άρχιζαν τη δύσκολη δουλειά του δύτη και αφιέρωναν τη ζωή τους σε αυτήν. Στα τέλη του Απριλίου ή στις αρχές Μάϊου οι σφουγγαράδες έφευγαν από τα νησιά τους. Πριν από το ταξίδι ο καπετάνιος των σφουγγαράδικων φρόντιζε να σχηματίσει το τσούρμο του, δηλαδή το απαραίτητο πλήρωμα. Το πλήρωμα θα επάνδρωνε τα σφουγγαράδικα σκάφη που ονομάζονταν *αχταρμάδες* καθώς κι ένα μεγάλο βοηθητικό το ντεπόζιτο. Σε κάθε αχταρμά εργαζόνταν 8-15 δύτες και βέβαια το βασικό πλήρωμα δηλαδή ο υπεύθυνος για την κατάδυση και ανάδυση των δυτών ο κολαουζέρης, ο μηχανικός , οι ναύτες και ο καπετάνιος. Ο καπετάνιος κανόνιζε με τους δύτες το χρηματικό ποσό που θα πάρει ο καθένας ανάλογα με την ικανότητά τους . Συνήθως πριν ξεκινήσει το ταξίδι οι δύτες έπαιρναν ένα μέρος του προσυμφωνημένου ποσού ως προκαταβολή ,για να συντηρηθούν οι οικογένειές τους κατά το μακρύ διάστημα της απουσίας τους.

Εκτός από τα πληρώματα οι καπετάνιοι είχαν ήδη εξασφαλίσει και τα εργαλεία αλλά και τα τρόφιμα και το νερό όλα αυτά μαζί και οι αλιευμένοι σπόγγοι μεταφέρονταν στο ντεπόζιτο.

Πριν από το ταξίδι γινόταν γλέντι και χορός, στη συνέχεια αγιασμός πάνω στο πλοίο και ο σφουγγαράδικος στόλος αναχωρούσε για να γυρίσει τον Σεπτέμβρη, του Σταυρού ή του Θεολόγου. (14-26 Σεπτεμβρίου) . Ο γυρισμός έφερνε χαρά και χρήμα αλλά για κάποιες οικογένειες πικρά *χαμπέρια*.

Η σφουγγαροσύνη άφησε έντονα τα σημάδια της στη λογοτεχνική παραγωγή είτε επώνυμη είτε ανώνυμη ,μυθιστορήματα, παροιμίες, διηγήσεις, ποιήματα, δίστιχα, παραμυθίες,

κάποια αναφέρονται στο παράρτημα. Τα έθιμα και οι συνήθειες δεν έχουν επιβιώσει όπως φαίνεται και από συνεντεύξεις.

«Ερ. Μπορείτε να περιγράψετε συνήθειες και έθιμα που επιβιώνουν και ανάγονται στην περίοδο ακμής της σπογγαλιείας;

Απ. Η ζωή και ο τρόπος δουλειάς των σφουγγαράδων άλλαξε . Τα έθιμα και οι συνήθειες ανήκουν στο παρελθόν.» (Μανόλης Σαρούκος πηγή [http://www.pi-schools.gr/books/gymnasio/history/05.KALYMNOS%20SEL.%20\(17%F724\).pdf](http://www.pi-schools.gr/books/gymnasio/history/05.KALYMNOS%20SEL.%20(17%F724).pdf)»)

«Ερ. : Μπορείτε να μας περιγράψετε συνήθειες και έθιμα που επιβιώνουν και ανάγονται στην περίοδο ακμής της σπογγαλιείας;

Απ. Όλα σχεδόν τα έθιμα και οι συνήθειες των παλιών σφουγγαράδων έχουν ατονήσει ή εκλείψει. Ο αγιασμός, το ξεκίνημα , η επιστροφή τους , τα γλεντοκόπια τους , το νταλιβέρι τους ανήκουν πια στην ιστορία.» (Γιάννης Αντ. Χειλάς πηγή [http://www.pi-schools.gr/books/gymnasio/history/05.KALYMNOS%20SEL.%20\(17%F724\).pdf](http://www.pi-schools.gr/books/gymnasio/history/05.KALYMNOS%20SEL.%20(17%F724).pdf))

Σχετικά με τον χορό του « μηχανικού» ο Γ. Χειλάς γράφει:

«Ο χορός του μηχανικού (επιθυμία κάποιων μερακλήδων χτυπημένων απ'τη νόσο των δυτών να χορεύουν , έστω και ανάπηροι , με το μπαστούνι ευκαιριακά σε γλεντοκόπια) εξελίχθηκε τα τελευταία χρόνια σε χορό φολκλορικό. Πιστεύω ότι συμβολίζει το τραγικό μεγαλείο της σφουγγαροσύνης , λεβεντιά, αγάπη για τις χαρές της ζωής , μερακλίκι , αγώνας και αγωνία του λαβωμένου αετού της θάλασσας , του σφουγγαρά να ξαναστηθεί στη ζωή. Η κάθαρση σ'αυτήν την τραγωδία συνεχίζεται με ένα νέο σφουγγαράδικο ξεκίνημα στις νότες των βιολιών για ένα νέο πάλεμα με τη θάλασσα και το σφουγγάρι. Ήταν η μοίρα αυτού του τόπου!»(ΠηγήΚάλυμνος[http://www.pi-schools.gr/books/gymnasio/history/05.KALYMNOS%20SEL.%20\(17%F724\).pdf](http://www.pi-schools.gr/books/gymnasio/history/05.KALYMNOS%20SEL.%20(17%F724).pdf))

Αυτό που πρέπει ίσως όμως να κρατήσουμε από τον πολιτισμό του σφουγγαριού εκτός από όλη τη φιλολογική παράδοση είναι το αποτύπωμα που άφησε στο πολιτισμικό σύστημα αξιών αυτών των νησιωτικών κοινωνιών. Οι κοινωνίες αυτών των νησιών αναφορικά με τα έμφυλα ζητήματα παρουσιάζουν αρκετά στοιχεία νεωτερικότητας. Εδώ εντάσσεται ο ρόλος που είχε και φαίνεται να είχε η γυναίκα στη λήψη αποφάσεων και πρωτοβουλιών σχετικά με το νοικοκυριό.

«Στις ναυτικές και αλιευτικές κοινότητες ο καταμερισμός των καθημερινών δραστηριοτήτων είναι σαφέστερος από αλλού. Όταν η ανδρική εργασία αποδεσμεύεται από το οικείο

περιβάλλον, οι γυναίκες οφείλουν να αναλάβουν όχι μόνον οικογενειακές και οικιακές υποχρεώσεις, αλλά και πρωτοβουλίες και ευθύνες που αφορούν τον αγροτικό και αστικό χώρο» (Ολυμπίτου Ε. 2010: 247). Έτσι λοιπόν στα νησιά των σφουγγαράδων, Σύμη, Κάλυμνο κ.ά. αν και κατ' επίφαση το πολιτισμικό σύστημα αξιών είναι ανδρικό, παράδειγμα στη Σύμη ο πατέρας ακόμα και τώρα αποκαλείται πολλές φορές «αφέντης», οι γυναίκες αποκτούν έναν ρόλο δυναμικότερο , ο οποίος φαίνεται στην ενδυμασία , στους χορούς κ.ά. Η δυναμική αυτή φάνηκε και στις διεκδικήσεις και τις διαμαρτυρίες που προαναφέρθηκαν.

Β΄ ΜΕΡΟΣ

3. Εκπαιδευτικό – ερευνητικό πρόγραμμα «Με το σφουγγάρι γυαλίζω τις μνήμες»

3.1. Τίτλος: Με το σφουγγάρι γυαλίζω τις μνήμες

Το αντικείμενο του προγράμματος εστιάζει στα σφουγγάρια και στους σφουγγαράδες, στην οικονομική και κοινωνική ζωή των ανθρώπων σε κάθε επαγγελματικό τομέα με έμφαση στην σπογγαλιεία. Η ιστορία του σφουγγαριού και η πορεία της σπογγαλιείας μες στον χρόνο. Αναλυτικότερα εξετάστηκαν τα λαϊκά επαγγέλματα, η οικογενειακή παράδοση στηριγμένη και στην τοπική οικονομία, το επάγγελμα του σφουγγαρά εργαλεία, μηχανήματα, οι κίνδυνοι, τα τελετουργικά που τη συνοδεύουν το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον. Το θέμα της σπογγαλιείας εντάσσεται θεματολογικά στην ευρύτερη περιοχή των σχεδίων εργασίας που αφορούν την παραγωγή και τη χρήση αγαθών, όπως ορίζεται στο βιβλίο «Οπτική εθνογραφία και εκπαίδευση» (Κακάμπουρα & Κασσαβέτη 2018: 63). Έτσι λοιπόν στο πρόγραμμα γίνεται μια προσπάθεια μελέτης της εικόνας (φωτογραφίες, βίντεο κλπ) σχετικά με τη διαδικασία συγκομιδής επεξεργασίας και την εμπορική αξιοποίηση των σφουγγαριών και παράλληλα αναβίωσης τελετουργικών.

Η προσπάθεια αυτή έγινε στηριγμένη πάνω στις αρχές της βιωματικής μάθησης όπως διατυπώνονται και στο άρθρο Βιωματική μάθηση – Ευέλικτη Ζώνη (Δεδούλη 2002.: 148) και ακουμπώντας κυρίως στη μέθοδο project.

Παρακάτω γίνεται λεπτομερής ανάλυση των διδακτικών πρακτικών που ακολουθήθηκαν καθώς και αξιολόγηση της εφαρμογής του.

3.2 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Το σχέδιο εργασίας σχεδιάστηκε από τη γράφουσα και υλοποιήθηκε στο 13^ο Δημοτικό Σχολείο Καλλιθέας στη Δ' τάξη, κατά το σχολικό έτος 2018-2019. Πήραν μέρος και οι 23 μαθητές/τριες της τάξης, εκ των οποίων είναι 10 αγόρια και 13 κορίτσια. Η καταγωγή των παιδιών έχει ως εξής: 5 παιδιά έχουν καταγωγή από την Αλβανία, 2 παιδιά έχουν καταγωγή από την Αίγυπτο, 1 παιδί από τη Ρουμανία, 1 παιδί είναι από το Ιράκ, 3 παιδιά από τη Ρωσία και τα υπόλοιπα 11 από την Ελλάδα.

Κριτήρια επιλογής του θέματος: Τα κριτήρια επιλογής του θέματος αναφέρονται αναλυτικότερα στη θεωρητική συζήτηση, συνοπτικά όμως είναι τα εξής:

Η προηγούμενη ενασχόληση με την Τηνιακή μαρμαροτεχνία έδειξε ότι τα παιδιά έχουν ενδιαφέρον για πράγματα που αφορούν τέχνες και επαγγέλματα. Υπάρχει πολύ υλικό σχετικά με τη σπογγαλιεία σαν οικονομική, επαγγελματική δραστηριότητα και παράλληλα γύρω από αυτήν έχει δημιουργηθεί ένα παραδοσιακό τοπικό τελετουργικό που αποτελεί προϊόν συλλογικής και ατομικής αγωνίας. Τέλος υπήρχε λόγω προσωπικής καταγωγής εύκολη πρόσβαση σε πληροφορίες και πηγές.

Διάρκεια: 8 μήνες, 10 διδακτικές δραστηριότητες.

Χρονοδιάγραμμα (π.χ. διερεύνηση θέματος, επεξεργασία, υλοποίηση δράσεων, παρουσίαση κτλ.)

1 ^η	Διερεύνηση των θεμάτων : οικογένεια , σεβασμός στο παρελθόν.
2 ^η	Παραδοσιακά επαγγέλματα, γνωριμία με το επάγγελμα του παππού ή της γιαγιάς.
3 ^η	Προβολή συζήτηση πάνω στη μουσειοσκευή του Μουσείου Λαϊκής Τέχνης
4 ^η	Ανάγνωση και επεξεργασία του εικονογραφημένου παραμυθιού που περιεχόταν στη μουσειοσκευή «Ο Σφου και τα σφουγγάρια»
5 ^η	Γνωριμία με το τραγούδι ντιρλαντά και εκμάθηση τραγουδιού.
6 ^η	Διασκευή και θεατρική αξιοποίηση έργου «Το ντροπαλό σφουγγάρι στο μπλε χωριό»
7 ^η	Συγγραφή και έκδοση ιστοριών με θέμα το σφουγγάρι και τη θάλασσα

8 ^η	Κατασκευή λαμπάδων με αντικείμενα του βυθού.
9 ^η	Ενδοσχολική έρευνα για το επάγγελμα των κατοίκων του τόπου μου, χθες και σήμερα. Κατασκευή σύντομου ερωτηματολογίου και διανομή του στα παιδιά του σχολείου.
10 ^η	Προετοιμασία παρουσίασης του προγράμματος στους γονείς, (εκμάθηση χορών) και παρουσίαση.

Δραστηριότητες εκτός σχολείου :

Επίσκεψη στο ναυτικό μουσείο και παρακολούθηση σχετικής εκπαιδευτικής δράσης από την πολιτιστική ομάδα «Αρχιπέλαγος».

Παρουσίαση θεατρικού στο Μαθητικό Φεστιβάλ του Δήμου Καλλιθέας

Μέσα υλοποίησης: Προτζέκτορας, εικόνες, μουσειοσκευή, βιβλία, μολύβια χαρτιά κλπ.

3.3 ΣΚΟΠΟΣ

Να γνωρίσουν παραδοσιακά-τοπικά επαγγέλματα στην Ελλάδα και στις άλλες χώρες. Να κατανοήσουν τους λόγους ύπαρξης των συγκεκριμένων επαγγελμάτων εξαιτίας της οικονομίας της περιοχής και της μορφολογίας του εδάφους .

3.4 ΣΤΟΧΟΙ:

1. ΓΕΝΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Α΄. Γνωστικοί

- Να μάθουν τα έθιμα του επαγγέλματος.
- Να συγκρίνουν τις ομοιότητες και τις διαφορές που έχει το επάγγελμα εκείνη την χρονική περίοδο σε σύγκριση με το παρόν.
- Να γνωρίσουν τα εργαλεία και τα είδη των σφουγγαριών.
- Να μάθουν τη διαδικασία επεξεργασίας και διάθεσης σφουγγαριών.
- Να εξασκηθούν στον γραπτό λόγο.
- Να εξασκηθούν στην κατανόηση και χρήση πηγών .

- Να εξασκηθούν στον οπτικό εγγραμματισμό.
- Να διερευνήσουν το παρελθόν της οικογένειάς τους.
- Να μελετήσουν την σχέση παρελθόντος-παρόντος.
- Να συγκρίνουν την σχέση παρελθόντος-παρόντος ώστε να βρουν ομοιότητες και διαφορές.

Β΄. Συναισθηματικοί

- Να καλλιεργήσουν τον σεβασμό απέναντι στο οικογενειακό παρελθόν το δικό τους και των συμμαθητών τους.
- Να εκτιμήσουν τον πολιτισμό των άλλων.

Γ΄. Ψυχοκινητικοί

- Δραστηριοποίηση στην διερευνητική –βιωματική μάθηση
- Άσκηση στη συνεργατική σχολική δράση
- Να εξασκηθούν στη συλλογή και επεξεργασία των πληροφοριών μέσα από προφορικές συνεντεύξεις.

3.5. Μεθοδολογία

3.5.1 Βιωματική- Επικοινωνιακή Διδασκαλία

Η Βιωματική-Επικοινωνιακή Διδασκαλία στοχεύει να χρησιμοποιήσει ως έναυσμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας τις βιωματικές εμπειρίες του κάθε μαθητή, δηλαδή τις καθημερινές ανάγκες, τις απορίες και τα προβλήματά του, όπως αυτά απορρέουν από το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο αλληλεπιδρά (Χρυσάφιδης, 1996: 17). Με τη βιωματική διδασκαλία προσπαθούμε αρχικά να κάνουμε το παιδί να μιλήσει για τις δικές του εμπειρίες, τις δικές του ανάγκες, τη δική του καθημερινότητα. Όταν ο μαθητής καταφέρει να επικοινωνήσει και να φέρει στην τάξη το δικό του κοινωνικό περιβάλλον, θα πρέπει αυτό πάντα να ακολουθείται από ελεύθερη συζήτηση που θα αποτελέσει εφαλτήριο για περαιτέρω διδακτικές πρακτικές. Στη συνέχεια και με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού θα πρέπει να γίνει η επιλογή των βιωμάτων που ανταποκρίνονται στους στόχους των αναλυτικών προγραμμάτων αλλά και των σχεδίων εργασίας. Με αυτό το υλικό μπορεί ο/η μαθητής/τρια να προχωρήσει στην κατάκτηση και καλύτερα στην ανακάλυψη της γνώσης. Μόνο έτσι μπορεί να επιτευχθεί ο σκοπός του σχολείου μιας και ο σκοπός του σχολείου δεν

πρέπει να περιορίζεται στη μετάδοση χρήσιμων γνώσεων για το μέλλον, αλλά να προωθεί τον τρόπο κατάκτησης της γνώσης, ώστε να μπορεί ο μαθητής ως ενήλικας να οδηγηθεί αυτόνομος στην επιστημονική αλήθεια (Χρυσ αφίδης, 1996: 24-27).

3.5.2 Σχέδια εργασίας – Μέθοδος Project

Η εισαγωγή της Ευέλικτης Ζώνης στο δημοτικό σχολείο φαίνεται να απαντά στις σύγχρονες απαιτήσεις και να λειτουργεί ως ένα εργαλείο των εκπαιδευτικών για την εφαρμογή καινοτόμων προγραμμάτων (Δάλκος, 2002:129). Ο σημαντικός ρόλος που έπαιζε και παίζει η Ευέλικτη Ζώνη στα εκπαιδευτικά πράγματα φαίνεται και παραπάνω στο β' μέρος αυτής της εργασίας. Οι νέες θεματικές ενότητες που επιλέγονται να αναλυθούν έχουν άμεση σχέση με την καθημερινότητα και προσεγγίζονται διαθεματικά από τους εκπαιδευτικούς. Η ίδια η εκπαιδευτική διαδικασία αλλάζει με την μέθοδο της ανάπτυξης σχεδίων εργασίας (project), εγκαταλείποντας την παραδοσιακή διδασκαλία. Δίνεται έμφαση σε δημιουργικές δραστηριότητες που κινητοποιούν τη συμμετοχή των μαθητών, προάγουν τη συνεργασία μεταξύ τους και ενθαρρύνουν την ανάληψη πρωτοβουλιών από μέρους τους (Δάλκος, 2002:129-130).

Στη Μέθοδο Project ο δάσκαλος επιλέγει μια δραστηριότητα που αγγίζει ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, στηρίζεται μερικώς τουλάχιστον πάνω στα σχολικά εγχειρίδια και προεκτείνει τις σχολικές δράσεις έχοντας θέσει πλαίσιο, σκοπό και στόχους που προωθούν την ποιοτική εκπαίδευση.

Μέσα από την αυτενέργεια και την ανακάλυψη, η διερευνητική διδασκαλία επιτρέπει στους μαθητές να αποκτήσουν δεξιότητες, στάσεις και αξίες που θα τους βοηθήσουν να λειτουργήσουν στη σημερινή πολυδιάστατη κοινωνική πραγματικότητα (Αλαχιώτης, 2002:10).

3.5.3 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Περιγραφή του θέματος

Το θέμα του Σχεδίου εργασίας Προγράμματος είναι η σπογγαλιεία και οι σφουγγαράδες. Εκκινεί από την οικονομική και κοινωνική ζωή των ανθρώπων σε κάθε επαγγελματικό τομέα και δίνει έμφαση στην σπογγαλιεία, στην ιστορία του σφουγγαριού και την πορεία της σπογγαλιείας μες στον χρόνο. Αναλυτικότερα εξετάστηκαν τα λαϊκά επαγγέλματα, η οικογενειακή παράδοση στηριγμένη και στην τοπική οικονομία, το επάγγελμα του σφουγγαρά εργαλεία, μηχανήματα, οι κίνδυνοι, τα τελετουργικά που τη συνοδεύουν το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον.

- **Πεδία σύνδεσης με τα Δ.Ε.Π.Π.Σ. και Π.Σ.:** Το σενάριο αυτό ακολουθεί τα ΠΣ για τη Διδασκαλία της Γλώσσας, της Ιστορίας, των Εικαστικών, της Μουσικής, της Θεατρικής αγωγής και των Θρησκευτικών. Συγκεκριμένα στη Γλώσσα έχουμε την Ενότητα 2 (Το νερό που τρέχει), όπου γίνεται αναφορά στις παραδόσεις σχετικά με το νερό, την Ενότητα 6 (Ιστορίες παιδιών), όπου τα παιδιά ασκούνται στην ικανότητα να περιγράφουν περιπέτειες και να γράφουν τη συνέχεια και το τέλος μιας ιστορίας με ήρωες παιδιά, την Ενότητα 7 (Η ελιά) στην οποία πάλι γίνεται λόγος για παραδόσεις σχετικές με κάποιο αντικείμενο, την Ενότητα 9 (Η παράσταση αρχίζει) στην οποία τα παιδιά ασκούνται στη συγγραφή θεατρικών κειμένων καθώς και την Ενότητα 16 (Η Ελλάδα ταξιδεύει) όπου περιγράφεται η Ρόδος, νησί γειτονικό στα σφουγγαράδικα. Στη συνέχεια στην Ιστορία (Γεωμετρικά χρόνια), αναφορές στον Όμηρο. Στα Θρησκευτικά θεματική ενότητα 2 (Παναγία η Μητέρα του Χριστού), εξάσκηση στην προφορική συνέντευξη. Στη Μουσική εκμάθηση του τραγουδιού «Ντιρλάνταντα», Εικαστικά κατασκευές με λαμπάδες και Θεατρική Αγωγή, συγγραφή και δραματοποίηση.
- **Πεδία σύνδεσης με τη διαπολιτισμικότητα:** Οι άνθρωποι του μόχθου, τώρα και παλιότερα στον κόσμο. Τα παιδιά συνέλεξαν πληροφορίες όπως αναλύεται και παρακάτω από τις επαγγελματικές δραστηριότητες των ανθρώπων του τόπου καταγωγής τους και δόθηκε έμφαση σε αυτές που έδεναν το επάγγελμα με τον τόπο. Για παράδειγμα το παιδί από τη Ρουμανία είπε ότι ο παππούς και ο μπαμπάς του ασχολούνταν με το δάσος και την ξυλεία, επειδή το μέρος που ζούσαν ήταν κοντά σε δάσος.

3.5.4. 1^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ Διερεύνηση των θεμάτων: οικογένεια, σεβασμός στο παρελθόν.

Σκοπός-Στόχοι:

- Να συγκρίνουν την σχέση παρελθόντος-παρόντος ώστε να βρουν ομοιότητες και διαφορές .
- Να καλλιεργήσουν το σεβασμό απέναντι στο οικογενειακό παρελθόν το δικό τους και των συμμαθητών τους.
- Να διερευνήσουν το παρελθόν της οικογένειάς τους.

- Να εξασκηθούν στη συλλογή και επεξεργασία των πληροφοριών μέσα από προφορικές συνεντεύξεις .

Μέσα υλοποίησης:

A. Εκπαιδευτικό υλικό Βιβλίο Θρησκευτικών σελ.27 *Θεματική ενότητα*

Παναγία η μάνα του Χριστού

B. Εκκίνηση-Αφόρμηση: Εργασία του Βιβλίου, δραστηριότητα 3 σελ.27.

Δραστηριότητες

Γίνεστε ρεπόρτερ! Πάρτε συνέντευξη από τη μητέρα σας σύντομο ένα βιογραφικό της. Ρωτήστε την για την παιδική της ηλικία και γράψτε ένα παιχνίδι που έπαιζε, για το σχολείο, για τα συναισθήματά της. Μπορείτε να εμπλουτίσετε την εργασία σας με φωτογραφίες της. Η εργασία αυτή είχε σκοπό όχι μόνο να ασκήσει τα παιδιά στην έρευνα αλλά να τα εμπλέξει και σε έναν διάλογο με το οικογενειακό τους περιβάλλον. Η ενεργητική συμμετοχή της οικογένειας των μαθητών σε εκπαιδευτικά προγράμματα βελτιώνει και τις ενδοοικογενειακές σχέσεις, οι οποίες, όπως έχουν επισημάνει και οι πρόσφατες έρευνες κοινωνικών ψυχολόγων που μελέτησαν τις μεταβολές της ελληνικής οικογενειακής ζωής με βάση το μοντέλο των τριών οικοθεωριών, χαρακτηρίζονται από ποικίλες εντάσεις που προκαλεί η έλλειψη ουσιαστικής επι-κοινωνίας ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά. Οι ενδοοικογενειακές βιογραφικές συνεντεύξεις συμβάλλουν στο πλησίασμα των γενεών μέσα στην οικογένεια. Ταυτόχρονα η ερευνητική ιδιότητα καλλιεργεί στα παιδιά τη δημιουργική και κριτική σκέψη, απαραίτητη για την αποστασιοποίηση που απαιτείται για την κατανόηση της οικογενειακής ιστορίας σύγχρονοι πρωταγωνιστές της οποίας είναι οι ίδιοι (Κακάμπουρα 2016 : 291).

Αξιολόγηση

Οι συνεντεύξεις διαβάστηκαν δυνατά από τα ίδια τα παιδιά στην τάξη. Σίγουρα υπήρξαν παιδιά που εισέπραξαν απαντήσεις ελλιπούς περιεχομένου ή που δεν ανέλυσαν το περιεχόμενό τους. Οι ερωτήσεις αφορούσαν την παιδική ηλικία της μητέρας τους, τα παιχνίδια, την εκπαίδευση, την οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα των γονιών της και κυρίως τα συναισθήματα που έχει από την ηλικία αυτή. Παράλληλα σε άλλα κείμενα οι απαντήσεις ήταν αναλυτικότερες και έδιναν έμφαση στο οικογενειακό παρελθόν. Εν γένει θα λέγαμε ότι οι στόχοι σχετικά με τη διερεύνηση του οικογενειακού παρελθόντος επιτεύχθηκαν, επιπλέον δεν υπήρξε κανένα περιπαιχτικό σχόλιο από τους συμμαθητές όταν γινόταν η ανάγνωση των

συνεντεύξεων ενώ κανένας από τους μαθητές δεν απέφυγε να διαβάσει τη συνέντευξή του, πράγμα που σημαίνει ότι δεν είχε κανένα ενδοιασμό για αυτήν.

3.5.5. 2^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ Παραδοσιακά επαγγέλματα, γνωριμία με το επάγγελμα του παππού ή της γιαγιάς.

Σκοπός-Στόχοι:

Εκτός των προηγούμενων στόχων έχουμε και την εξάσκηση στον γραπτό λόγο .

Μέσα υλοποίησης:

A. Εκπαιδευτικό υλικό Βιβλίο της Γλώσσας

ΕΝΟΤΗΤΑ 2 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 –ΝΕΡΟΥΛΑΣ σελ. 40 του Βιβλίου μαθητή τεύχος 1. Στο κείμενο περιγράφεται το επάγγελμα του Νερουλά, είναι μια διασκευή από το βιβλίο του Βασίλη Σαρησάββα, Παραδοσιακά Επαγγέλματα, εκδ. Μαλλιάρης, Αθήνα, 2000.

Εκκίνηση-Αφόρμηση:

Το κεφάλαιο αναφέρεται στα παλιά επαγγέλματα, αφού διαβάστηκε έγινε μια συζήτηση γύρω από τα παλιά επαγγέλματα. Έγιναν ερωτήσεις όπως:

-Γνωρίζετε άλλα επαγγέλματα που δεν υπάρχουν σήμερα;

Οι απαντήσεις ήταν ελάχιστες, οπότε αναγκάστηκα να αναφέρω μερικά, όπως σαμαροποιός, γανωτής κ.ά. εξηγώντας τι είναι, στη συνέχεια ρώτησα:

-Μπορείτε να μου πείτε γιατί δεν υπάρχουν πια; Ο Νερουλάς ας πούμε;

Ακούστηκαν απαντήσεις όπως γιατί έχουμε νερό στις βρύσες κ.λπ. Στη συνέχεια είπα στα παιδιά ότι ο δικός μου παππούς έκανε ένα επάγγελμα που κι αυτό δεν υπάρχει, ασβεστοποιός. Εξήγησα τι σημαίνει και ζήτησα να μου πουν το επάγγελμα του δικού τους παππού. Ακούστηκαν κάποιες απαντήσεις, αλλά πολλά παιδιά δεν ήξεραν έτσι δόθηκε η γραπτή εργασία για το σπίτι το επάγγελμα του παππού μου ή της γιαγιάς μου.

Αξιολόγηση

Είναι χαρακτηριστικό ότι αναφέρθηκαν πολλά επαγγέλματα όπως ένα παιδί από τη Ρουμανία είπε ότι ο παππούς του ήταν ξυλοκόπος, ένα παιδί από την Αλβανία εργοδηγός, ένα παιδί από τη Μολδαβία επιπλοποιός, ένα άλλο από την Ελλάδα ήθελε να μιλήσει για το επάγγελμα της γιαγιάς του που το θεωρούσε καλύτερο αφού δούλευε σε πρεσβεία, ακούστηκαν επίσης τα επαγγέλματα του μαραγκού και του σιδερά, του υπάλληλου σε κοινότητα και τέλος το πιο εντυπωσιακό ένα παιδί από την Αλβανία είπε ότι ο παππούς του

δουλεύει ακόμα και είναι διανομέας. Αναφέρω ενδεικτικά τις χώρες καταγωγής και τα επαγγέλματα για να δείξω το ενδιαφέρον και την ανταπόκριση των μαθητών μου. Πιστεύω στις συνθήκες οικονομικής κρίσης που βιώνουμε, παιδιά εν γένει χαμηλών οικονομικών στρωμάτων όπως και οι μαθητές μου ενθουσιάστηκαν και θεώρησαν ότι Η δραστηριότητα αυτή ανέδειξε το οικογενειακό τους γόητρο. Εδώ ο στόχος να σεβαστούν το οικογενειακό παρελθόν το δικό τους και των συμμαθητών τους και παράλληλα να το συνδέσουν με τον τόπο και την εποχή επιτεύχθηκε πλήρως. Τα παιδιά οδηγήθηκαν να αναλύσουν τα επαγγέλματα των παππούδων τους και μέσα από αυτό να κατανοήσουν το αλληλένδετο των τοπικών και χρονικών συνθηκών με την εργασία και την επιλογή επαγγέλματος.

3.5.6. 3^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ Προβολή συζήτηση πάνω στη μουσειοσκευή του Μουσείου Λαϊκής Τέχνης Μουσειοσκευή: *Σφουγγάρια το χρυσάφι του βυθού*. – Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης

Σκοπός-Στόχοι:

Επιπλέον διδακτικός στόχος η εξάσκηση στον οπτικό γραμματισμό.

Μέσα υλοποίησης:

A. Εκπαιδευτικό υλικό DVD που εμπεριέχεται στη μουσειοσκευή του Μουσείου Λαϊκής Τέχνης 30 λεπτών

Εκκίνηση-Αφόρμηση:

Η προβολή Ξεκινάει με ιστορική αναφορά για το σφουγγάρι και τη χρήση του.

Συνεχίζει με τους τρόπους αλιείας των σφουγγαριών.

(καμάκι, γυμνός δύτης-καμπανελόπετρα ή σκανδαλόπετρα –μέθοδος FERNEZ.

Φτάνει στην επεξεργασία και το εμπόριο

(χιλιότρυπο λαγήνι μια σταλιά νερό δε χύνει)

Αναφέρεται στα είδη των σφουγγαριών και την φυσιολογία του.

Αξιοπρόσεκτη η έκπληξη ότι το σφουγγάρι είναι ζώο!!!!

Επεκτείνεται στη ζωή των σφουγγαράδων (θάλασσα με τα ψάρια σου και τα πολλά σφουγγάρια για τους δικούς σου θησαυρούς φεύγουν τα παλικάρια).

Αναφέρεται στα έθιμα και στα τελετουργικά που συνοδεύουν το επάγγελμα.

Τέλος παραθέτει ένα μικρό γλωσσάρι.

Οι φωτογραφίες είναι από τα φωτογραφικά αρχεία του κ. Αντώνη Σεβαστού Μαίλη, του Ναυτικού Μουσείου Καλύμνου και του Μουσείου Μπενάκη.

Αξιολόγηση

Σε αυτές τις δύο διδακτικές ώρες έχουμε την πρώτη εισαγωγή των μαθητών στο θέμα της σπογγαλιείας. Η εισαγωγή αυτή έγινε από τη γράφουσα, όταν στα παιδιά τέθηκε το θέμα των παραδοσιακών επαγγελμάτων και των επαγγελμάτων των παππούδων τους αντικείμενο των προηγούμενων διδακτικών ωρών. Οι ερωτήσεις που έγιναν ήταν οι εξής: «Τι επάγγελμα λέτε να έκανε ο παππούς ενός παιδιού από το νησί της Σύμης ; ή της Καλύμνου;» Οι φωτογραφίες των νησιών είχαν προβληθεί ήδη με έμφαση στο άγονο του εδάφους και στην απεραντοσύνη της θάλασσας που τα περικλείει. Οι περισσότερες απαντήσεις κινήθηκαν στα επαγγέλματα των ναυτικών και των ψαράδων. Στην επόμενη ερώτηση τι αγαθά παρήγε η θάλασσα οι περισσότεροι μαθητές απάντησαν εντελώς απρόσκοπτα, ψάρια, χταπόδια ή έστω κοχύλια. Στην τελευταία ερώτηση η οποία ήταν : «Ο Θεός μου που τώρα είναι πολύ γέρος 90 χρονών μου έλεγε ότι όλη αυτή η θάλασσα ήταν τα περιβόλια των Συμιακών, τι νομίζετε ότι σημαίνει αυτό;» . Η ερώτηση έμεινε αναπάντητη όπως είναι φυσικό και έμεινε να απαντηθεί από την προβολή. Τα παιδιά πολλές φορές γέλασαν βλέποντας τις ασπρόμαυρες φωτογραφίες ή τους γυμνούς δύτες αλλά μπόρεσαν σε πολλά σημεία να αναγνώσουν τις εικόνες που προβάλλονταν και όταν ζητήθηκε να αναπαράγουν αυτά που έβλεπαν διηγήθηκαν επαρκώς τον τρόπο και τις συνθήκες δουλειά των σφουγγαράδων. Η αναπάντητη ερώτηση απαντήθηκε με το «Κυρία έκοβαν τα σφουγγάρια στον βυθό όπως τις ντομάτες!». Η πληροφορία ότι το σφουγγάρι είναι ζώο προς στιγμή είχε ξεχαστεί.

3.5.7 4η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Ανάγνωση και επεξεργασία του εικονογραφημένου παραμυθιού που περιεχόταν στη μουσειοσκευή «ο Σφου και τα σφουγγάρια»

Σκοπός-Στόχοι:

- ❖ Άσκηση στη συνεργατική σχολική δράση
- ❖ Άσκηση στην αναγνωστική δεξιότητα και στην κατανόηση κειμένου
- ❖ Άσκηση στην ενσυναίσθηση τα παιδιά υποδύθηκαν τον Σφου που βοήθησε τους σφουγγαράδες.

Μέσα υλοποίησης:

Βιβλίο «Ο Σφου και τα σφουγγάρια» εμπεριέχεται στη μουσειοσκευή του Μουσείου ελληνικής Λαϊκής Τέχνης.

Ο Σφου είναι ένας μικρός ιππόκαμπος που προσπαθεί να βοηθήσει τους σφουγγαράδες. Φαίνεται να συναισθάνεται τον κόπο τους και την αγωνία τους. Στο τέλος δείχνει να αισθάνεται τιμή που μπόρεσε να γίνει ένας από αυτούς ο κάπταιν-Σφουκ.

Δραστηριότητες: Το κείμενο διαβάστηκε και έγινε η επεξεργασία σε τρεις διδακτικές ώρες. Την πρώτη ώρα έγινε ανάγνωση μετά έγινε συζήτηση βασισμένη στις εξής ερωτήσεις:

- Τι κινδύνους αντιμετώπισε ο Σφου;
- Θα θέλατε να τον βοηθήσετε;
- Θα θέλατε να είστε ο Σφου ή οι φίλοι του;

Την τελευταία ώρα τα παιδιά δραματοποίησαν ένα κομμάτι που τους άρεσε εμπλουτίζοντάς το.

Αξιολόγηση

Τα παιδιά συνεργάστηκαν άψογα, χωρίστηκαν σε ομάδες από τρία και πάνω άτομα. Ο ένας ήταν πάντα ο Σφου και οι άλλοι οι σφουγγαράδες. Παρουσίασαν δραματοποιημένα πολλές και ευρηματικές σκηνές. Κάποια ενέπλεξαν μέσα και καρχαρίες ή άλλους κινδύνους που απειλούσαν τους σφουγγαράδες όπως είχαν δει προηγούμενα. Κάποια επίσης ζωντάνεψαν τα σφουγγάρια και δανείστηκαν ήρωες από την παιδική σειρά «Μπομπ Σφουγγαράκης»!

Ο Σφου ήταν ο ήρωας για όλα και ο καλύτερος ρόλος, οι σφουγγαράδες ήταν πάντα δύο, ο καρχαρίας ήταν ένας ρόλος που το επωμίστηκαν μετά από διαπραγματεύσεις. Ένα έκανε τον καπετάνιο του πλοίου και ένα τον κύριο καβούρη από τον «Μπομπ Σφουγγαράκη». Σε γενικές γραμμές η δραστηριότητα ευχαρίστησε τα παιδιά ακόμη και τα κορίτσια που έβρισκαν λίγο άχαρο αρχικά τον ρόλο του Σφουγγαρά.

3.5.8 Επίσκεψη στο Ναυτικό Μουσείο-Πρόγραμμα σχετικό με τη σπογγαλιεία

Σκοπός-Στόχοι:

- Να μάθουν τα έθιμα του επαγγέλματος .
- Να συγκρίνουν ώστε να βρουν τις ομοιότητες και τις διαφορές που έχει το επάγγελμα εκείνη την χρονική περίοδο σε σύγκριση με το παρόν .
- Να γνωρίσουν τα εργαλεία και τα είδη των σφουγγαριών .
- Να μάθουν τη διαδικασία επεξεργασίας και διάθεσης σφουγγαριών.
- Να εξασκηθούν στην κατανόηση και χρήση πηγών .
- Να εξασκηθούν στον οπτικό γραμματισμό.
- Να μελετήσουν την σχέση παρελθόντος-παρόντος.
- Να συγκρίνουν την σχέση παρελθόντος-παρόντος ώστε να βρουν ομοιότητες και διαφορές.

Τα παιδιά παρακολούθησαν εκπαιδευτική παρουσίαση για τους «Σφουγγαράδες της Καλύμνου» από την Πολιτιστική Ομάδα «Αρχιπέλαγος». Τα παιδιά έμαθαν για το δύσκολο επάγγελμα των σφουγγαράδων, ακολουθώντας ένα σφουγγαράδικο καΐκι στην ειδικά γι αυτό το λόγο ταινία που προβλήθηκε. Έμαθαν για τους τρόπους αλιείας του φυσικού σφουγγαριού, την επεξεργασία και τις χρήσεις του, την νόσο των δυτών και τον χορό του "μηχανικού" . Σε όλους τους μαθητές, προσφέρθηκαν από τους εισηγητές Ευδοκία Βουβάλη και Νίκο Παπαδόπουλο, ιδρυτικά μέλη της Πολιτιστικής Ομάδας "Αρχιπέλαγος", αναμνηστικό φυλλάδιο και από ένα μικρό φυσικό σφουγγάρι.

Αξιολόγηση

Θεωρώ ότι η επίσκεψη ήταν πολύ σημαντική , απέδωσε τα μέγιστα και οι μαθητές έμαθαν πολλά σχετικά με την αλιεία και την κατεργασία των σπόγγων, αυτό όμως που ήταν σημαντικό ήταν ότι συναισθάνθηκαν τον πόνο των ανθρώπων , κατανόησαν επαρκώς για την ηλικία τους την αιτία αλλά και τα αποτελέσματα της νόσου των δυτών και ήρθαν σε πραγματική επαφή με τα σφουγγάρια και τα είδη τους. Τους δόθηκε δηλαδή η ευκαιρία να αγγίξουν , ακατέργαστα, άκοπα κλπ φυσικά σφουγγάρια από όλα

τα είδη. Σίγουρα οι απορίες τους , ήταν απλοϊκές λόγω του νεαρού της ηλικίας τους, αλλά επειδή το πρόγραμμα ήταν εξαιρετικά ενδιαφέρον και οι εισηγητές εξαιρετικά κατηρτισμένοι, το αποτέλεσμα ήταν πραγματικά πάρα πολύ καλό. Ενδεικτικές ερωτήσεις ήταν «Τι έτρωγαν τόσο καιρό;» «Πού κοιμόντουσαν;» «Πόσο μακριά βρίσκονταν ;». Οι απαντήσεις έκαναν τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν εντονότερα τις δυσκολίες του επαγγέλματος. Σημαντικό είναι ακόμα να πούμε ότι τα παιδιά είχαν προσδοκία να φορέσουν το σκάφανδρο και γενικότερα τη στολή, όταν έγινε σαφές ότι αυτό είναι αδύνατο δεδομένου ότι και να υπήρχε τέτοια δυνατότητα η στολή θα ήταν πολύ βαριά λόγω της κατασκευής της κι έτσι ακολούθησε μια ολόκληρη συζήτηση γύρω από αυτό (βάρος σκαφάνδρου, παπούτσια από μολύβι κλπ).

3.5.9. 5^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Γνωριμία με το τραγούδι, ντιρλαντά και εκμάθηση τραγουδιού

Σκοπός-Στόχοι:

Να μάθουν τα έθιμα του επαγγέλματος.

Μέσα υλοποίησης:

Στίχοι του τραγουδιού ντιρλανταντα, αρμόνιο, προτζέκτορας , υπολογιστής.

Δραστηριότητες:

Αφού τα παιδιά άκουσαν το τραγούδι, δόθηκε η ερώτηση «γιατί λέτε να το τραγουδούσαν αυτό το τραγούδι;». Η ερώτηση απαντήθηκε με τη μέθοδο της ιδεοθύελλας και επικράτησε η ιδέα ότι το τραγουδούσαν για να δίνουν ρυθμό στον *κολαουζιέρη* που γύριζε την τροχαλία για να δίνει αέρα στον δύτη.

Επιπλέον ειπώθηκε από την εκπαιδευτικό ότι το τραγουδούσαν στους δύτες, όταν ανέβαιναν από τις καταδύσεις, για να τους κρατήσουν ξύπνιους, και να σιγουρευτούν ότι δεν τους χτύπησε η νόσος των δυτών.

Στη συνέχεια τα παιδιά το τραγούδησαν και το χόρεψαν.

Αξιολόγηση

Είναι αλήθεια ότι η δραστηριότητα αυτή σκοπό είχε κυρίως να διασκεδάσει τους μαθητές/τριες, πράγμα βέβαια που το πέτυχε απόλυτα. Τα παιδιά με τη βοήθεια και της εκπαιδευτικού της μουσικής έμαθαν το τραγούδι, το τραγούδησαν με πολλούς τρόπους, αγόρια κορίτσια , το καθένα μόνο του και το ρεφρέν όλα μαζί.

Επίσης το χόρεψαν με το δικό τους τρόπο, δηλαδή το καθένα μόνο του και λίγο σαν εκστασιασμένα, αφού η εκμάθηση του χορού έγινε σε επόμενη χρονική στιγμή. Το σημαντικότερο όμως είναι ότι τα παιδιά προσπάθησαν να το εξηγήσουν με δικά τους λόγια και να φτιάξουν ιστορίες. Ας πούμε μια χαρακτηριστικά διασκεδαστική ιστορία ήταν όταν τα παιδιά συνέδεσαν τον μάγισσα με το «τέζα όλοι», λέγοντας ότι τα φαγητά ήταν τόσο άσχημα που το πλήρωμα έπεσε κάτω «ξερό». Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα παιδιά είχαν ήδη μυηθεί από την επίσκεψη στο Ναυτικό Μουσείο στις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι σφουγγαράδες στον εφοδιασμό και στη διατήρηση της τροφής. Επίσης έκαναν ιστορίες για την Κατερίνα που αναφέρεται στα λόγια του τραγουδιού, αναφερόμενα στην εθιμοταξία σχετικά με την προσμονή των γυναικών και την εναλλαγή του κεφαλομάντιλου, από μαύρο σε άσπρο όπως είδαν πάλι στην προβολή στο Ναυτικό Μουσείο.

3.5.10. Διασκευή και θεατρική αξιοποίηση έργου «Το ντροπαλό σφουγγάρι στο μπλε χωριό»

Στόχοι

Να εξασκηθούν στον γραπτό λόγο.

Να ασκηθούν στη συνεργατική σχολική δράση.

Να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση και να ξεπεράσουν αναστολές.

Εκπαιδευτικό υλικό: Βιβλίο «Το ντροπαλό χταπόδι» Νένα Γεωργιάδου Εκδόσεις Οξυγόνο

<https://www.youtube.com/watch?v=rX2-ishw80I>

Δραστηριότητες:

Στην αρχή έγινε προβολή της μικρής ιστορίας του μπλε χταποδιού μέσα στην τάξη. Ακολούθησε συζήτηση γύρω από τον τόπο τον οποίο ζουν οι πρωταγωνιστές του παραμυθιού. Οι πρωταγωνιστές ζουν στον βυθό, η πόλη τους είναι μπλε και όλοι είναι μπλε, το χταπόδι που έγινε σφουγγάρι ήταν κάποιες φορές κόκκινο, είναι σωστό να διακρίνεται κανείς λόγω του χρώματός του; Στη συνέχεια μέσα στην τάξη διαβάστηκε το παραμύθι αρχικά από εμένα και μετά σε μορφή διαλόγου από τους μαθητές.

Μετά δόθηκε η ερώτηση ποιο άλλο πλάσμα του βυθού θα μπορούσε να αντικαταστήσει το μπλε χταπόδι;

Αν υπήρχε κάποιο πλάσμα που αισθανόταν ντροπή επειδή δυσκολευόταν στην κίνηση ή επειδή οι άλλοι δεν μπορούσαν να το προσδιορίσουν αν είναι ζώο ή φυτό ποιο λέτε ότι θα ήταν. Τα περισσότερα παιδιά απάντησαν το σφουγγάρι δεδομένου ότι είχε γίνει σχετική επεξεργασία στην τάξη με όλες τις παραπάνω δραστηριότητες. Αποφάσισα να εμπλέξω το σφουγγάρι κατά αυτόν τον τρόπο στη συγκεκριμένη δραστηριότητα που αφορούσε τη θεατρική αγωγή γιατί σκέφτηκα ότι θα ήταν διασκεδαστικότερο από την ενασχόληση με την εθιμοταξία του επαγγέλματος και ίσως θα βοηθούσε το συναίσθημα της αυτοπεποίθησης κάποιων μαθητών. Όταν έφτασε η ώρα για τη διανομή των ρόλων τα παιδιά υπέδειξαν πρωταγωνιστή έναν μαθητή που ήρθε στην τάξη τη φετινή σχολική χρονιά και ήταν ένα πραγματικά πολύ ντροπαλό παιδί. Έτσι βασισμένοι στο κείμενο αυτό προχωρήσαμε μέσα στην τάξη στη διασκευή του θεατρικού, η διασκευή έγινε μέσα στην τάξη από όλους, προσέχοντας να επιμείνουμε στα σημεία που προσέδιδαν τα χαρακτηριστικά στον σπόγγο, «κόκκινο σφουγγάρι». Όλα τα παιδιά είχαν μπροστά τους το κείμενο διάβαζε ο καθένας ένα κομμάτι και το διόρθωνε επί τόπου, μεγαλόφωνα, ώστε να το διορθώνουμε όλοι. Παράλληλα τα παιδιά έφτιαξαν καπέλα ψαριών και των σφουγγαριών για να παρουσιάσουν την παράστασή τους. Το θεατρικό παρουσιάστηκε στο Δημοτικό Θέατρο Καλλιθέας στα πλαίσια του Μαθητικού Φεστιβάλ του Δήμου στις 1/3/2019.

Αξιολόγηση:

Είναι γεγονός ότι οι δραστηριότητες που αφορούν το θέατρο ενθουσιάζουν τα παιδιά, πράγμα που συνέβη και με τη συγκεκριμένη. Υπήρξε ενθουσιασμός από την αρχή τόσο με την αλλαγή και προσαρμογή του θεατρικού. Είναι αξιοσημείωτο ότι τα παιδιά διόρθωναν τις παραλείψεις μόνα τους στις πρόβες και στην παράσταση. Διασκέδασαν πάρα πολύ ολόκληρη τη διαδικασία και έπαιξαν με πάρα πολύ κέφι. Σε μια τάξη όπως η δική μου με πολλά παιδιά, διαφορετικής καταγωγής και ταυτότητας το θεατρικό αυτό ήταν νομίζω καταλυτικό για να φέρει τα παιδιά κοντά. Ενδεικτικό ότι τόσο ο μαθητής που έπαιζε το ντροπαλό σφουγγάρι αισθάνθηκε καλύτερα και πιο άνετα με τους συμμαθητές αλλά και το ότι μια μικρή μαθήτρια από τη Συρία που είχε έρθει στην τάξη μια εβδομάδα πριν από την παρουσίαση της παράστασης και δεδομένου ότι ελάχιστα γνώριζε τη γλώσσα, θέλησε να συμμετάσχει και εκείνη, πράγμα βέβαια που έγινε. Με την εμπειρία αυτή επιβεβαιώθηκε η πεποίθησή μου ότι μέσα από τη δημιουργία μιας θεατρικής παράστασης ο σκοπός δεν είναι να διδάξουμε το θέατρο ούτε να κάνουμε τα παιδιά ηθοποιούς. Περισσότερο ενδιαφέρει το πώς τα παιδιά λένε κάτι, το μετασηματίζουν, το εκφράζουν, παρά το τι λένε, γιατί το λένε, πόσο σωστά ή

λάθος το πράττουν. Όπως ο Θ. Γραμματάς γράφει, «με τη δημόσια, τέλος, έκθεσή του ως ηθοποιού ενώπιον των θεατών, ο ανήλικος μαθητής καταφέρνει να πραγματοποιήσει το μεγαλύτερο μέρος από τις επιδιώξεις της εκπαίδευσης, χωρίς καν ο ίδιος να το αντιλαμβάνεται συνειδητά: Αποκτά αυτογνωσία και αυτοσυνειδησία, με σωστή οριοθέτηση του «εγώ» και ένταξη στην ομάδα, κοινωνικοποιείται και μυείται στην έννοια του «ρόλου» που θα κληθεί στη συνέχεια ως ενήλικο άτομο να παίξει μέσα στην κοινωνία, αποκτά ιστορική και εθνική ταυτότητα και μνήμη, αντιλαμβάνεται την «ετερότητα» και αποκτά πολιτισμική ανοχή, ερχόμενος σε επαφή με πολιτισμικά προϊόντα και αξίες άλλων εποχών και άλλων λαών, αναπτύσσει συναισθηματική νοημοσύνη, καλλιεργεί τη φαντασία και την ικανότητα έκφρασης και επικοινωνίας, δημιουργεί καλλιτεχνικά προϊόντα και μυείται στον κόσμο της έντεχνης δημιουργίας, αποκτά αισθητική καλλιέργεια και συνειδητοποιεί την αξία της Τέχνης και του Πολιτισμού.» (Γραμματάς 2017 : 21)Με τη μορφή και τις τεχνικές του θεάτρου τα παιδιά έμαθαν πολλά για τη φυσιολογία των σπόγγων μεταβάλλοντας το στερεότυπο τρόπο διδασκαλίας σε ζωντανή και ευχάριστη διάθεση.

Σε όλη τη διάρκεια της προετοιμασίας γίνονταν ερωτήσεις του τύπου γιατί το ντροπαλό σφουγγάρι δεν μπορεί να κινηθεί, είναι διαφορετικό από τα άλλα ζώα, πού μπορεί να βοηθήσει με τη σειρά του τα άλλα πλάσματα του βυθού για να νιώσει καλύτερα, τι προσφέρει στον βυθό κ.λπ.

Ενδεικτικές απαντήσεις ήταν:

- Το σφουγγάρι δεν μπορεί να κινηθεί γιατί έτσι γεννήθηκε και για αυτό ντρέπεται!
- Το σφουγγάρι δεν είναι σαν τα άλλα ζώα γιατί δεν έχει μάτια, στόμα!
- Το σφουγγάρι βοηθάει τα άλλα ζώα στην καθαριότητα!
- Το σφουγγάρι ντρέπεται γιατί δεν έχει το ίδιο χρώμα.

3.5.11 6^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ– συγγραφή ιστοριών

Στόχος της δραστηριότητας ήταν τα παιδιά να εμπνευστούν και να γράψουν ιστορίες και παραμύθια για τους σφουγγαράδες , αναμειγνύοντας όλα τα στοιχεία και τις γνώσεις που είχαν πάρει μέχρι τώρα . Μέσα από αυτή τη διαδικασία και επιδιώκεται να κατανοήσουν τόσο την αξία της εργασίας και του μόχθου αλλά και να σεβαστούν τον κόπο που καταβάλλουν οι άνθρωποι και οι οικείοι τους στην αληθινή κοινωνία και ίσως να μεταδώσουν την αγάπη τους και το μήνυμα και στους μεγάλους.

Ο στόχος βέβαια ήταν διπλός γιατί εκτός της ευαισθητοποίησης ήθελα τα παιδιά να οδηγηθούν να φτιάξουν παραμύθια που θα τα εκφράζουν, θα έχουν μια αλήθεια για αυτά. Δε θα είναι επιφανειακά, αυτά που θα θέλουν να ακούσουν οι μεγάλοι. Επιπλέον νομίζω θα ήταν καλό να πάρουν μέρος ατομικά ,το κάθε παιδί να γράψει το δικό του παραμύθι γιατί πιστεύω ότι η περιπέτεια της γραφής και της προσωπικής έκφρασης βρίσκει πιο πρόσφορο έδαφος όταν είναι ατομική διαδικασία. Η τάξη όμως αποφάσισε ότι προτιμά να γράψει ανά ομάδες τα παραμύθια. Με τη συγγραφή των ιστοριών έγινε προσπάθεια καλλιέργειας σύνθεσης γραπτού λόγου, της συνεργασίας

«Ψαρεύοντας τα δικά μας παραμύθια»

Η δομή του παραμυθιού δόθηκε στα παιδιά με παιγνιώδη τρόπο, αναλυτικά κόπηκαν εικόνες σχετικές με τη σπογγαλιεία και το παραμύθι όπως δύτης, ένα σφουγγαράδικο καΐκι , βυθός, σφουγγάρια, καρχαρίας, ναύτες, γοργόνες , νεράιδες, γυναίκες . Απλώθηκαν στο πάτωμα και οι σφουγγαράδες – μαθητές πήραν από μία , όταν «αλιεύτηκαν» όλα τα σφουγγάρια , κάθε μαθητής διάβαζε την ερώτηση που βρισκόταν από πίσω . Οι ερωτήσεις ήταν αυτές , σε κάποιες εικόνες ήταν ίδιες θέλοντας να εξάψουν τη φαντασία των παιδιών.

Ποιος είναι ο ήρωας (Ποιος);

Πού έγιναν όλα (Πού);

Πότε έγιναν ; (Πότε)

Τι θέλει να πετύχει ; (Ο στόχος του ήρωα)

Ποιος στέκεται εμπόδιο στην επίτευξη του στόχου του ;

Πώς δόθηκε η λύση;

Απαντήθηκαν όλες με τη μέθοδο του καταιγισμού των ιδεών, ο ήρωας ήταν ίσως ένας σφουγγαράς ή ένα παιδί που ήθελε να ακολουθήσει το επάγγελμα, η λύση δόθηκε από πραγματικά ή εξωπραγματικά πλάσματα και τα εμπόδια ήταν πολλά. Οι ιστορίες παρατίθενται στο Παράρτημα.

Αξιολόγηση

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα ήταν νομίζω αρκετά διασκεδαστική για τα παιδιά επιπλέον τα έκανε να σκεφτούν και να θυμηθούν αρκετά πράγματα από αυτά που είχαμε γνωρίσει στο πρόγραμμα και να τα εμπλουτίσουν με τη φαντασία τους. Ενδεικτικά αναφέρω

κάποιους τίτλους από τις ιστορίες τους: «Ο σφουγγαράς σώζει τα σφουγγάρια», «Ο μικρός δύτες», «Το άρρωστο σφουγγάρι», «Ο Κώστας και η θάλασσα» κ.ά. Οι ιστορίες δέθηκαν σε βιβλίο που μοίρασαν τα παιδιά στους γονείς τους όταν παρουσίασαν το πρόγραμμα. Στις περισσότερες ιστορίες το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν είναι είτε οικονομικό, είτε σχετικό με την αρρώστια των σφουγγαριών. Το παραπάνω κατά τη γνώμη μου δείχνει ότι τα παιδιά συγκινήθηκαν από την κατάσταση των δυτών και τα προβλήματα των σφουγγαράδων. Αξιοσημείωτο ότι κάποια αναφέρονται και στην εθιμοταξία του επαγγέλματος, όπως για να γιορτάσουν το γεγονός κάνουν γλέντι στην πλατεία κ.ά.

3.5.12 7^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ Κατασκευή λαμπάδων

Υλικά : λαμπάδες, κοχύλια, θερμοκόλλα

Η δραστηριότητα έγινε δύο τρεις ημέρες πριν το κλείσιμο των σχολείων για Πάσχα. Μπαίνοντας στην τάξη κρατούσα ένα κουτί ταχυδρομείου κλειστό, με κολλημένα γραμματόσημα και ζήτησα από τα παιδιά να μαντέψουν τι είχε μέσα το κουτί που μας έστειλε ένας φίλος μας από τη Σύμη. Τα παιδιά στο άκουσμα του ονόματος του νησιού απάντησαν σφουγγάρια, μερικά μάλιστα είπαν «Κυρία ένα τεράστιο σφουγγάρι!». Εξήγησα ότι δεν ήταν δυνατόν να βρεθούν τόσα σφουγγάρια και βέβαια όπως έχουμε συζητήσει οι σφουγγαράδες τώρα προγραμματίζουν την αναχώρησή τους. Έτσι λοιπόν ο κύριος αυτός μας έστειλε άλλα όστρακα που βρήκε στις καταδύσεις του για να διακοσμήσουμε τις λαμπάδες μας. Στη συνέχεια ανοίξαμε το κουτί και τα παιδιά επιλέγοντας όστρακα της αρεσκείας τους άρχισαν να φαντάζονται που μπορεί να βρέθηκαν. Επειδή τα όστρακα ήταν μικρά, τα περισσότερα ενθουμούμενα την παρουσίαση στο Ναυτικό Μουσείο είπαν ότι αυτά βρέθηκαν μέσα στα σφουγγάρια, επικρατούσα ήταν επίσης και η απάντηση ότι ήταν κολλημένα στους βράχους γύρω από τον τόπο που ψάρευαν. Στη συνέχεια τα παιδιά έφτιαξαν τις λαμπάδες τους κολλώντας σχοινί και όστρακα πάνω σε αυτές.

Αξιολόγηση

Η διαδικασία της κατασκευής πάντα ενθουσιάζει τα παιδιά και ειδικά όταν οι κατασκευές έχουν συνάφεια με τον χρόνο που γίνονται, λαμπάδες το Πάσχα, μάσκες τις απόκριες κ.λπ. Θα πρέπει όμως να ομολογήσουμε ότι η όλη κατασκευή δεν ενθουσίασε τα παιδιά, γιατί ενδεχομένως ήταν λιγότερο εντυπωσιακή από τις λαμπάδες που κυκλοφορούν στο

εμπόριο και τα χρώματά της λιγότερο έντονα. Η δραστηριότητα δεν απέδωσε θα λέγαμε αυτό που έπρεπε να αποδώσει.

3.5.13 8^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ - Ερωτηματολόγιο-Ενδοσχολική έρευνα

Το ερωτηματολόγιο και η διανομή του μέσα στο σχολείο συνήθως είναι μια διαδικασία που ενθουσιάζει τους μαθητές μιας και τους φέρνει σε επαφή με τους συμμαθητές τους και τους καθιστά μικρούς ερευνητές. Η σύνταξη του ερωτηματολογίου έγινε ομαδικά στην τάξη. Καθαρογράφηκε από μια μαθήτρια που είχε το ρόλο της γραμματέως και στη συνέχεια γράφτηκε από εμένα στον υπολογιστή. Κάθε παιδί χρεώθηκε δύο ερωτηματολόγια που ήταν υποχρεωμένο να τα δώσει όπως είναι ευνόητο σε δύο συμμαθητές του της πέμπτης και της έκτης τάξης. Το ερωτηματολόγιο ήταν κλειστού τύπου για να είναι εύκολο στα παιδιά να εξάγουν τα αποτελέσματα και βέβαια ο κάθε μαθητής θα έπρεπε να εξηγήσει στον ερωτώμενο τις ερωτήσεις. Το ερωτηματολόγιο είχε ως εξής, παρατίθεται στο παράρτημα:

Κύκλωσε την απάντηση

Ο τόπος καταγωγής μου είναι: **ορεινός /νησιωτικός/πεδινός**

Οι άνθρωποι που κατοικούν εκεί ασχολούνται με εργασίες : **αγροτικές/ τεχνικές/γραφείου**

Οι άνθρωποι που στο παρελθόν κατοικούσαν εκεί ασχολούνταν

με εργασίες: **αγροτικές/ τεχνικές/γραφείου**

Εγώ με τι δουλειά θα ήθελα να ασχοληθώ : **αγροτικές/ τεχνικές/γραφείου**

Αν ασχοληθείς με αγροτικές δουλειές ποιες θα ήθελες γεωργία/κτηνοτροφία/θάλασσα/

υλοτομία

Στις αγροτικές εργασίες συμπεριλαμβάνονται (γεωργία , κτηνοτροφία, υλοτομία , αλιεία κλπ)

Αποτελέσματα

Στα εξήντα παιδιά, τριάντα αγόρια και τριάντα κορίτσια που ερωτήθηκαν οι απαντήσεις είχαν ως εξής:

Τόπος καταγωγής		Αγόρια	Κορίτσια
	Ορεινός	5	8
	Πεδινός	15	14
	Νησιωτικός	10	8
Οι εργασίες των κατοίκων στο παρελθόν		Αγόρια	Κορίτσια
	Αγροτικές	8	6
	Τεχνικές	8	9
	Γραφείου	14	15
Εγώ τι δουλειά θα ήθελα να κάνω		Αγόρια	Κορίτσια
	Αγροτικές	8	2
	Τεχνικές	10	5
	Γραφείου	12	23
Αν ασχοληθείς με αγροτικές δουλειές ποιες θα σου άρεσαν		Αγόρια	Κορίτσια
	Γεωργία	2	1
	Κτηνοτροφία	8	9
	Θάλασσα	15	18
	Υλοτομία	5	2

Αξιολόγηση

Τα περισσότερα παιδιά χρειάζονταν εξήγηση και είχαν δυσκολία να απαντήσουν στην πρώτη ερώτηση, ιδιαίτερα τα παιδιά που είχαν καταγωγή από άλλη χώρα, επίσης όπως φάνηκε από το αποτέλεσμα τα παιδιά που ήθελαν να ασχοληθούν με γεωργικές εργασίες ήταν λιγότερα. Μετά την έκδοση των αποτελεσμάτων, η συζήτηση επικεντρώθηκε στο γιατί τα παιδιά που ερωτήθηκαν δεν ήθελαν να κάνουν γεωργικές εργασίες. Οι απαντήσεις που δόθηκαν ήταν κυρίως οι εξής: «Κυρία έχει πολύ κούραση!», «Κυρία, τώρα δεν γίνεται!» εννοώντας ότι δεν ζουν σε επαρχία. Η πιο εντυπωσιακή απάντηση επηρεασμένη ίσως από την ενασχόληση με το πρόγραμμα της σπογγαλιείας ήταν από ένα αγόρι «Κυρία φοβούνται μην πεθάνουν!». Αξιοσημείωτο επίσης είναι το γεγονός ότι επειδή η έρευνα έγινε κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, μετά τις διακοπές του Πάσχα, πολλοί μαθητές από αυτούς που επέλεξαν αγροτικές δουλειές αναφέρθηκαν στα επαγγέλματα της θάλασσας. Η περαιτέρω αξιολόγηση των αποτελεσμάτων γίνεται στη συνολική αξιολόγηση που ακολουθεί.

3.5.14 9^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ– Προετοιμασία παρουσίασης του προγράμματος στους γονείς

Ο ρόλος των σχολικών γιορτών αναλύθηκε και παραπάνω , όπως και ο παιδαγωγικός ρόλος του χορού αλλά και της προετοιμασίας της παρουσίασης . Εδώ θα αναλύσουμε λεπτομερώς πώς ακριβώς έγινε η παρουσία του προγράμματος στους γονείς στις 11/06/2019. Η σκέψη ήταν να γίνει κάτι που να θυμίζει τα γλέντια που έκαναν οι σπογγαλιείς για να ξεκινήσουν για το ταξίδι. Έγινε λοιπόν εκμάθηση τριών παραδοσιακών χορών , συρτός-ψαροπούλα, μηχανικός και ντιρλανταντα. Ενδιάμεσα από τους χορούς υπήρχαν αποσπάσματα που αφορούσαν τους σφουγγαράδες και την εθιμοταξία του επαγγέλματος, καθώς και δρώμενα που αφορούσαν τον αποχαιρετισμό ή την υποδοχή. Εδώ να σημειωθεί ότι την ψαροπούλα χόρευαν τα κορίτσια μόνο, «αποχαιρετώντας» τους σφουγγαράδες και τον «μηχανικό» μόνο τα αγόρια, το ντιρλαντά χορεύτηκε κατά ομάδες από όλα τα παιδιά. Στο τέλος έγινε το κέρασμα για το καλωσόρισμα των σφουγγαράδων.

Αναλυτικότερα στην αρχή τα παιδιά έδειξαν στους γονείς τη σύντομη παρουσίαση που περιέχονταν στη μουσειοσκευή του Ελληνικού Μουσείου Λαϊκής Τέχνης, και συμπλήρωσαν τις εικόνες με μικρά κείμενα που είχαν γράψει τα ίδια .

«Οι νησιώτες του Ν. Αιγαίου , Συμιακοί, Καλύμνιοι και άλλοι ασχολήθηκαν με τη σπογγαλιεία από τα αρχαία χρόνια. Όπως βλέπουμε στις εικόνες στην αρχή βουτούσαν με τη βοήθεια της πέτρας που ονομάζονταν σκανδαλόπετρα και αργότερα γύρω στο 1860 εφευρέθηκε το σκάφανδρο» (κείμενο 1)

«Οι κίνδυνοι για τους σφουγγαράδες ήταν πολλοί εδώ σε μια διαφήμιση του 1880 φαίνονται και οι τρόποι αλιείας και οι κίνδυνοι που υπάρχουν όπως τα επικίνδυνα ψάρια, η ασφυξία, η νόσος των δυτών .» (κείμενο 2)

«Οι σφουγγαράδες έφευγαν τον Μάιο και γυρνούσαν στα μέσα του Σεπτέμβρη, στην Κάλυμνο οι γυναίκες όταν αποχαιρετούσαν τους άνδρες έβγαζαν το άσπρο μαντήλι και το ξανάβαζαν όταν επέστρεφαν. Όπως είδαμε στο βίντεο της πολιτιστικής ομάδας «Αρχιπέλαγος» στο Ναυτικό Μουσείο Πειραιά.» (κείμενο 3)

Όταν τελείωσε η παρουσίαση ένα κορίτσι ανακοίνωσε ότι «Τώρα θα ταξιδέψουμε στην Κάλυμνο του 1900 είναι 22 Μαΐου του 1900 και αποχαιρετάμε χορεύοντας τους σφουγγαράδες του νησιού». Ξεκίνησε η «Ψαροπούλα» και τα κορίτσια χόρευαν

κουνώντας τα μαντίλια. Όταν τελείωσε ο χορός ένα από τα αγόρια που έκαναν ότι γλεντούν στην σκηνή ανακοίνωσε : «Βρισκόμαστε στις ακτές της Β. Αφρικής για να τρυγήσουμε σφουγγάρια ένας σύντροφός μας είναι πιασμένος από τη νόσο των δυτών και πρόκειται να χορέψει τον χορό του «Μηχανικού». Ένα άλλο αγόρι συνεχίζει:

«Για την ακρίβεια, ο χορευτής του «μηχανικού» τρεμουλιάζει με ένα μαστούνι στα χέρια του, πέφτει κάτω και ξανά σηκώνεται πετώντας το μαστούνι για να χορέψει με συνοδεία την ειδική μελωδία του μηχανικού, που είναι εμπνευσμένη από την γενναιότητα και την αντρειοσύνη των σφουγγαράδων. Παρόλο την ημιπαράλυση τους οι σφουγγαράδες είχαν αναπτρωμένο το ηθικό τους, γι' αυτό την υπερνικά και ο χορευτής του «μηχανικού» με το πέταγμα του μαστουνιού που συμβολίζει την απελευθέρωση από την μυστηριώδη ασθένεια και ταυτόχρονα τον ελεύθερο βηματισμό στο χορό, κάτι που δεν επέτρεπε το μαστούνι. Μάλιστα, ο χορός αυτός ξεκίνησε πριν από κάμποσα χρόνια, μέσα την δεκαετία του 1960, από έναν Καλύμνιο ταλαντούχο γυμναστή τον Θεόφιλο Κλωνάρη που ήταν και ο πρώτος χορευτής στο παραδοσιακό χορευτικό μπαλέτο της Δώρας Στράτου που σκέφθηκε να κάμει φιγούρες κρατώντας μια μαγκούρα και μιμούμενος τα ασταθή βήματα του ανάπηρου και πιο ειδικά του «χτυπημένου» από τη νόσο των δυτών, εφόσον είχε και πατέρα σφουγγαρά και γνώριζε καλά γι' αυτήν. Άρεσε τόσο πολύ στον κόσμο με αποτέλεσμα να γενικευθεί και σήμερα να μιλάμε για το «χορό του μηχανικού».

Τα αγόρια χόρεψαν τον χορό του «μηχανικού» πράγμα βέβαια που ενθουσίασε και αυτά και τους γονείς !

Τέλος ένα κορίτσι ανάγγειλε: «Είναι 14 Σεπτεμβρίου του 1900 , τα παλικάρια έχουν γυρίσει από το ταξίδι του και γλεντάμε στην πλατεία του νησιού, χορεύοντας και τραγουδώντας το «ντιρλαντά». Το «Ντιρλαντά» έχει ένα ρυθμό που σε ξεσηκώνει. Σα να σε ζωντανεύει. Ένα τραγούδι χωρίς μουσικό τέλος. Ένας σκοπός που σου επιτρέπει να βάλεις ότι στίχο θέλεις. Σύμφωνα με ερευνητές της λαϊκής μουσικής, η γρήγορη ερμηνεία του μπορεί να οδηγήσει σε κατάσταση έκστασης. Ίσως γι' αυτό τραγουδιόταν συνεχώς στα καλυμνιώτικα σφουγγαράδικα. Για να κρατάει ξύπνιους και σε εγρήγορση τους δύτες και τους τροχαλητές με τον χαρακτηριστικό ρυθμό του».

Στη συνέχεια τα παιδιά χόρεψαν το ντιρλαντά σε ομάδες και παράλληλα κέρασαν τους γονείς τους.

Αξιολόγηση

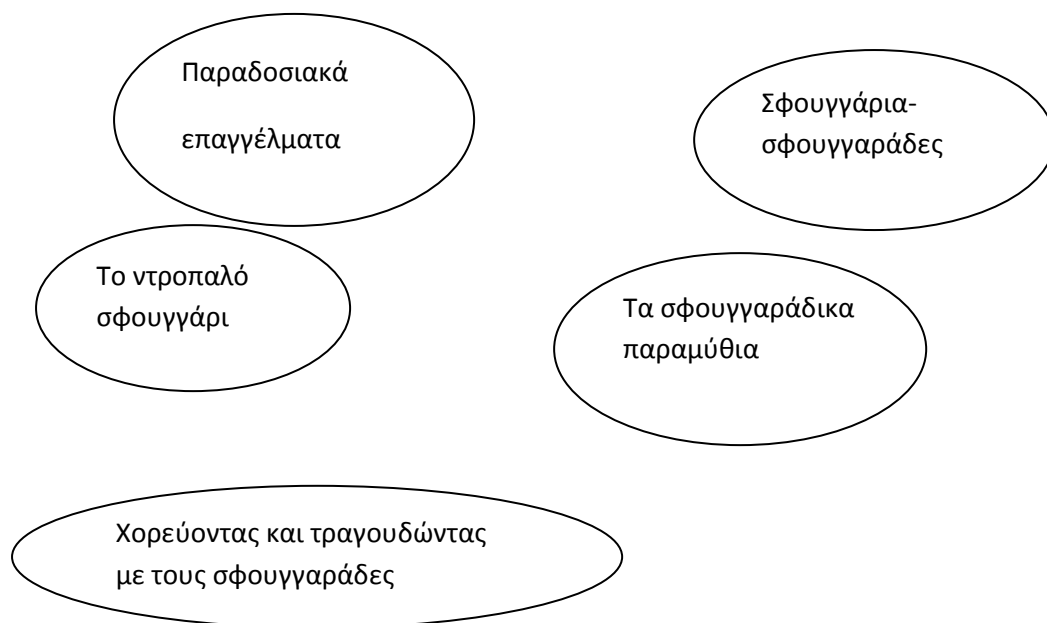
Η προετοιμασία είναι σίγουρα αυτό που αρέσει περισσότερο στα παιδιά κατά τη διάρκεια όλων αυτών των εκπαιδευτικών διαδικασιών. Το διασκεδαστικότερο όλων ήταν βέβαια ο χορός του μηχανικού. Είναι γεγονός , ότι επειδή η εκδήλωση έγινε στο σχολείο και χωρίς επιπλέον των γονιών προσκεκλημένους, τα παιδιά το διασκέδασαν και ευχαριστήθηκαν τη συμμετοχή. Η συγκεκριμένη δραστηριότητα είχε την εξής αδυναμία, τα παιδιά έγραψαν στο σπίτι τις παρουσιάσεις – κείμενα με τη βοήθεια του διαδικτύου οπότε υπήρχαν δυσνόητα μέρη. Θα έπρεπε να είχε δοθεί από εμένα περισσότερος χρόνος μέσα στην τάξη για το κομμάτι αυτό της προετοιμασίας της παρουσίασης.

4.Γενική αξιολόγηση

Στο τέλος κάθε σχεδίου διδασκαλίας γινόταν αξιολόγηση της συγκεκριμένης διδασκαλίας και των επιμέρους στόχων που είχαν τεθεί σε κάθε μία από αυτές, μέσα από τα έντυπα που μοιράζονταν και συμπλήρωναν οι μαθητές, από τις εικαστικές και τις θεατρικές δραστηριότητες και, φυσικά, από τη συμμετοχή των παιδιών. Επίσης, η διάχυση του προγράμματος στο υπόλοιπο σχολείο και η επιτυχία της δράσης στο Μαθητικό Φεστιβάλ του Δήμου Καλλιθέας υπήρξε μια μορφή αξιολόγησης της πορείας του.

Έτσι, αμέσως μετά τις διακοπές του Πάσχα, προκειμένου οι μαθητές να μη χάσουν τελείως την επαφή τους με αυτά που είχαμε δουλέψει όλους αυτούς τους μήνες, έγινε μια προσπάθεια αξιολόγησης του εκπαιδευτικού προγράμματος στο σύνολό του, καθώς και του κύριου στόχου του προγράμματος που ήταν η επαφή των μαθητών με τα παραδοσιακά-τοπικά επαγγέλματα στην Ελλάδα και στις άλλες χώρες, η κατανόηση των λόγων ύπαρξης των συγκεκριμένων επαγγελμάτων εξαιτίας της οικονομίας της περιοχής και της μορφολογίας του εδάφους και η γνωριμία με τα στοιχεία της λαϊκής παράδοσης που ακολουθούν την εθιμοταξία του επαγγέλματος .

Όταν ξεκίνησε η διδακτική ώρα αφιερωμένη στην τελική αξιολόγηση έγραψα στον πίνακα μέσα σε χωριστούς κύκλους τις λέξεις:

Ζήτησα από τους μαθητές να θυμηθούν όλες τις δράσεις και όλα όσα γνωρίσαμε κατά τη διάρκεια του προγράμματος, καθώς και να αναφέρουν τι τους άρεσε περισσότερο. Ταυτόχρονα, οι ίδιοι κρατούσαν και ξεφύλλιζαν τους φακέλους τους με όλες τις εργασίες τους. Ξεκίνησε ένας καταγισμός σκέψεων, γενικά στην τάξη επικράτησε φασαρία και

έντονος ενθουσιασμός, καθώς θυμόντουσαν τι έχουν κάνει και εξέφραζαν την άποψή τους και για το τι έχουν κάνει όλοι οι υπόλοιποι. Στη συνέχεια, για να χαμηλώσουν λίγο οι τόνοι, τους ζήτησα να μου απαντήσουν γραπτά στις εξής ερωτήσεις:

- «Τι μάθατε για τα παραδοσιακά επαγγέλματα και τους σφουγγαράδες όλο αυτό το χρονικό διάστημα;»
- «Τι σας άρεσε από όλα αυτά που κάναμε;»
- «Τι δεν σας άρεσε από όλα αυτά που κάναμε;»

Σχετικά με την πρώτη ερώτηση και δεδομένου των κύκλων που υπήρχαν στον πίνακα εξήγησα στα παιδιά τι ακριβώς θα μπορούσε να εννοεί, γιατί σίγουρα μια ερώτηση «τι μάθατε» εμπεριέχει μία αοριστία και ίσως απαιτεί από τα παιδιά μια κοινότυπη απάντηση, για παράδειγμα «έμαθα για τους σφουγγαράδες». Ανέφερα λοιπόν ότι μέσα από όλες αυτές τις δράσεις κάποιιοι από εμάς μπορεί να έμαθαν το επάγγελμα του παππού ή της γιαγιάς τους και τις λεπτομέρειες. Κάποιοι άλλοι τους κινδύνους και την κούραση που είχαν τα επαγγέλματα αυτά, άλλοι μπορεί να έμαθαν συγκεκριμένα για το επάγγελμα του σφουγγαρά ή για τα σφουγγάρια και την επεξεργασία τους. Τέλος κάποιιοι μπορεί να έμαθαν να χορεύουν, να γράφουν παραμύθια ή να παίζουν θέατρο. Επικράτησε μια μεγάλη αναστάτωση εκ νέου γιατί αναφέροντας όλα αυτά, τα παιδιά άρχισαν να λένε «Α ναι αυτό!» «Α και αυτό!» και επίσης «Αν μάθαμε παραπάνω από ένα κυρία;» Η απάντηση αρχικά ήταν ότι θα μπορούσαν να γράψουν ότι έμαθαν αυτό και το άλλο. Τελικά υπερίσχυσε η μεμονωμένη απάντηση (μία προτίμηση ο μαθητής) σε αντίθετη περίπτωση δόθηκε η απάντηση έμαθα τα πάντα.

Οι γραπτές απαντήσεις τους για κάθε ερώτηση διαμορφώθηκαν ως εξής:

Αριθμός παιδιών	Τι έμαθα
3	Έμαθα για το επάγγελμα του παππού ή της γιαγιάς.
7	Έμαθα για το επάγγελμα του σφουγγαρά
7	Έμαθα για τα σφουγγάρια και την επεξεργασία τους.
2	Έμαθα να χορεύω

2	Έμαθα να γράφω παραμύθια
1	Έμαθα να παίζω θέατρο
1	Έμαθα τα πάντα

Είναι γεγονός ότι αφού διαβάστηκαν οι απαντήσεις και διαμορφώθηκε ο παραπάνω πίνακας που τον είδαν γραμμένο ακολούθησε μια εκτεταμένη συζήτηση , γύρω από τα θέματα. Δηλαδή τι μάθατε για το επάγγελμα του παππού ή της γιαγιάς, η μαθήτριά που είχε αναφέρει ότι η γιαγιά της ήταν μια μορφωμένη και πολυταξιδεμένη γυναίκα είπε ότι έμαθε ποια ήταν η γιαγιά της και ένιωσε περήφανη. Με τη συζήτηση και πάνω στα υπόλοιπα φάνηκε ότι τα παιδιά απάντησαν όχι μόνο σχετικά με αυτό που έμαθαν αλλά σχετικά με αυτό που τους άρεσε ότι το έμαθαν. Επιπλέον αφού το πρόγραμμα ήταν επικεντρωμένο στη σπογγαλιεία ήταν λογικό οι περισσότερες απαντήσεις να περιστρέφονταν γύρω από αυτήν. Οι απαντήσεις ήταν προφορικές, υπήρχε στον πίνακα ο παρακάτω πίνακας και τα παιδιά σήκωναν το χέρι απαντώντας σε κάθε δραστηριότητα που αναφέρονταν.

Αριθμός μαθητών	Δραστηριότητα
3	Μου άρεσε το Ναυτικό Μουσείο
8	Μου άρεσε το θεατρικό στο Φεστιβάλ
5	Μου άρεσε που τραγουδήσαμε το ντιρλαντά.
3	Μου άρεσε που χορέψαμε.
1	Μου άρεσαν οι λαμπάδες.
1	Μου άρεσε που ρωτήσαμε τα άλλα παιδιά
1	Μου άρεσαν οι ιστορίες που γράψαμε
1	Μου άρεσαν όλα

Είναι αναμενόμενο ότι η δράση που άρεσε πιο πολύ στα παιδιά ήταν το θεατρικό μιλώντας μαζί τους φάνηκε ότι διασκέδασαν πάρα πολύ με την προετοιμασία και επιπλέον

θεώρησαν το κείμενο αστείο και ως εκ τούτου έκανε και τους θεατές τους να γελάσουν. Στη συνέχεια στην εκμάθηση του τραγουδιού τους άρεσε η εναλλαγή το κάθε παιδί να λέει έναν στίχο και να τον συνοδεύουν τα άλλα με το ρεφραίν, απόδειξη ότι κάθε φορά που άκουγαν την ηχογράφηση γελούσαν αναγνωρίζοντας τις φωνές τους και έλεγαν το όνομα αυτού που τραγουδάει κάθε φορά.

Αριθμός μαθητών	Ποια δραστηριότητα δεν μου άρεσε
5	Δεν μου άρεσε το Ναυτικό Μουσείο
1	Δεν μου άρεσε το θεατρικό στο Φεστιβάλ
1	Δεν μου άρεσε που τραγουδήσαμε το ντιρλαντά.
4	Δεν μου άρεσε που χορέψαμε.
5	Δεν μου άρεσαν οι λαμπάδες.
2	Δεν μου άρεσε που ρωτήσαμε τα άλλα παιδιά
4	Δεν μου άρεσαν οι ιστορίες που γράψαμε
1	Δεν μου άρεσε τίποτα

Οι δράσεις που συγκέντρωσαν τη μεγαλύτερη δυσαρέσκεια ήταν η επίσκεψη στο Ναυτικό Μουσείο και οι λαμπάδες. Σχετικά με το πρώτο πρέπει να αναγνωρίσω ότι το πρόγραμμα ήταν απαιτητικό για την ηλικία των μαθητών μου. Ζητήθηκε να κατανοήσουν τη φυσιολογία του σπόγγου με όρους ενδεχομένως δύσκολους, τι είναι , πώς αναπαράγεται κλπ. Επιπλέον δόθηκε μεγάλη έμφαση στο θέμα της νόσου των δυτών και πως δημιουργείται , πράγμα δύσκολο για να κατανοηθεί από τους μικρούς μαθητές δεδομένου και της δύσκολης ορολογίας, (φυσαλίδες αζώτου, αποσυμπίεση, ιστοί του ανθρώπινου οργανισμού κ.λπ.). Όσον αφορά τώρα τις λαμπάδες θα πρέπει να αναγνωρίσω ότι το αποτέλεσμα της κατασκευής απείχε από τις στολισμένες και φανταχτερές λαμπάδες του εμπορίου και επιπλέον τα χρώματα που χρησιμοποιήθηκαν (μπλε της θάλασσας και μπεζ της άμμου) δεν ανήκουν στα προτιμώμενα κυρίως των κοριτσιών. Για την ενασχόληση με τους χορούς

νομίζω ότι συνέτεινε στονα μαζέψουν αυτούς τους αρνητικούς πόντους η συστολή κάποιων παιδιών να εκφραστούν με τον χορό. Τέλος για την συγγραφή των ιστοριών ευνόητο ότι η παραπάνω δραστηριότητα εύκολα συγχέεται με κοπιαστική σχολική εργασία οπότε λογικό να μην είναι αρεστή.

5.Αναστοχασμός

Οι απαντήσεις των μαθητών στο ερωτηματολόγιο της αξιολόγησης και η συνολική εικόνα τους (αντιδράσεις, συμμετοχή) κατά τη διάρκεια αυτών των μηνών που δουλέψαμε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα άφησαν μια θετική αίσθηση. Οι μαθητές ανταποκρίθηκαν με μεγάλη επιτυχία, και, μάλιστα, πέραν κάθε προσδοκίας στον σκοπό και στους στόχους του προγράμματος.

Σύμφωνα με τη Δίτσιου (2005:2), «η παιδαγωγική αξία της αξιολόγησης έγκειται στη συμβολή της σε τρεις διακριτούς τομείς: 1. Στην καλύτερη κατανόηση, βελτίωση και αναμόρφωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. 2. Στη βελτίωση της παιδαγωγικής πρακτικής και του σχολείου ως οργανωτικής και διοικητικής μονάδας και 3. Στην προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού. Αναφορικά με το πρώτο πεδίο η Δίτσιου (2005:2) αναφέρει ως βασικό σκοπό της αξιολόγησης την «παροχή πληροφόρησης στις ομάδες αναφοράς μέσω της ανατροφοδότησης από την καθημερινή πράξη, ώστε με τον τρόπο αυτό να συνεισφέρει στη λήψη σχετικών αποφάσεων». Σχετικά με το δεύτερο πεδίο, δηλ. την επίδραση της αξιολόγησης συνολικά στην οργάνωση και διοίκηση του σχολείου η ίδια αναφέρει ότι «η αξιολόγηση είναι άμεσα συνδεδεμένη με την ανάγκη για μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος» (Δίτσιου, 2005:2).

Όταν ένα πρόγραμμα λοιπόν ολοκληρωθεί, η αξιολόγηση και στη συνέχεια ο αναστοχασμός έχουν ως στόχο να επισημάνουν τυχόν σφάλματα και ελλείψεις, ώστε να αποφευχθούν σε τυχόν επόμενη προσπάθεια. Καταρχάς, θα πρέπει να τονισθεί ότι η συνεργασία με τους άλλους εκπαιδευτικούς περιορίστηκε αποκλειστικά στη μουσική και στα εικαστικά. Ο στόχος να υπάρξει διάχυση του προγράμματος στο υπόλοιπο σχολείο δεν επιτεύχθηκε, κυρίως δεν επιτεύχθηκε ο στόχος να δοθεί το έναυσμα στους μαθητές του υπόλοιπου σχολείου να ψάξουν το οικογενειακό τους παρελθόν μέσα από το επάγγελμα των παππούδων τους. Θεωρώ ότι ο λόγος ήταν η μη σωστή και έγκαιρη προετοιμασία από μεριάς μου λόγω ενδεχομένως έλλειψης χρόνου. Η σκέψη να ενσωματωθεί η δράση μέσα στην καλοκαιρινή γιορτή δεν υλοποιήθηκε γιατί δεν έγινε καλοκαιρινή γιορτή με απόφαση

Συλλόγου Διδασκόντων. Θεωρώ ότι το πρόγραμμα θα μπορούσε να συνεχιστεί και τη σχολική χρονιά 2019-2020 αλλά επειδή δεν έχω πλέον το ίδιο τμήμα /τάξη έχω ήδη ξεκινήσει πρόγραμμα σχετικό με τα παραμύθια. Το πρόγραμμα δεν υλοποιείται στη σχολική τάξη αλλά στο Θεατρικό Σχολείο του Δήμου στο οποίο συμμετέχω εθελοντικά. Το πρόγραμμα αφορά τη διαφορετική προσέγγιση των παραμυθιών από παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας. Αναλυτικά οι μαθητές/τριες είναι 11-12 ετών και γίνεται μια προσπάθεια να διασκευαστούν και να παρουσιαστούν θεατρικά παραμύθια. Η προσπάθεια αυτή επικεντρώνεται στο να αναγνωρίσουν οι μαθητές τα βασικά στοιχεία των παραμυθιών, ανυπαρξία τόπου ή χρόνου, βασικοί ήρωες, μοτίβα κ.λπ. Το παραμύθι που επεξεργαζόμαστε είναι η Χιονάτη, ευρωπαϊκό λαϊκό παραμύθι. Η γνωστότερη εκδοχή του είναι εκείνη από την συλλογή των Αδερφών Γκριμ, *Παιδικά και Σπιτικά Παραμύθια (Kinder- und Hausmärchen)* με πρώτη δημοσίευση το 1812 με το όνομα **Η Μικρή Χιονάτη / Χιονατούλα (Schneewittchen)** με προέλευσή από το **Σπέσαρτ** της Γερμανίας. Είναι ένα αγαπημένο και πασίγνωστο παραμύθι στο οποίο έχουμε εμπλέξει μια σειρά άλλα και τα παρουσιάζουμε με κωμικό τρόπο. Το πρόγραμμα θα ολοκληρωθεί τον Ιούνιο και μέρος του θα παρουσιαστεί τον Μάρτιο-Απρίλιο στο Μαθητικό Φεστιβάλ του Δήμου Καλλιθέας.

6.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο λαϊκός πολιτισμός είναι ένα από τα ουσιαστικά αγαθά της πολιτιστικής κληρονομιάς των λαών και μια έκφραση της πολιτισμικής ταυτότητας. Με τον όρο λαϊκό πολιτισμό εννοούμε πρώτα από όλα τον παραδοσιακό πολιτισμό, του οποίου τα στοιχεία είναι καταξιωμένα με το πέρασμα του χρόνου στην συνείδηση του λαού και ανάγονται στο πολιτιστικό παρελθόν και αποτελούν την παράδοσή του, τον προβιομηχανικό, καθώς και τον σύγχρονο λαϊκό πολιτισμό, όπως αυτός διαμορφώνεται μέσα στα ευρύτερα πλαίσια των εθνών κρατών και των υβριδικών ταυτοτήτων. Βέβαια μέσα στην επερχόμενη παγκοσμιοποίηση οι τοπικές κοινωνίες προβάλλουν την πολιτισμική τους αντίσταση και περιφρουρούν την τοπική τους ταυτότητα. Η παγκοσμιοποίηση, όπως επισημαίνει ο Μ. Γ. Μερακλής, εξυπηρετείται από την προσπάθεια εξατομίκευσης των μελών που απαρτίζουν κάθε ομάδα: κοινωνική, εθνική, πολιτισμική. γιατί μόνο η ενωμένη, συσπειρωμένη ομάδα δρα και αντιδρά αποτελεσματικά. Εδώ εντάσσεται και η προσπάθεια εξατομίκευσης και διάσπασης οποιασδήποτε μορφής συλλογικότητας και ομαδικότητας σε άπειρα άτομα που βλέπουμε και στη χώρα μας για την υπεράσπιση και εδραίωση των ατομικών δικαιωμάτων, «των προσωπικών δεδομένων». Το φαινόμενο της πολυπολιτισμικότητας είναι πιθανόν να συμβάλλει στην ταχύτερη και

αποτελεσματικότερη επίτευξη των στόχων της παγκοσμιοποίησης καθώς οι μετακινήσεις πληθυσμών και η συνύπαρξη πολλών πολιτισμών οδηγεί στην αποσάθρωση των εθνικών πολιτισμών που μόνο αυτοί μπορούν να αντιδράσουν αποτελεσματικά (Μερακλής 2004: 158-159).

Κατά τον Cummins ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι πολύ σημαντικός και τον ονομάζει «καταλύτη», ο οποίος μπορεί να ανατρέψει τα δεδομένα της κοινωνίας, ξεκινώντας από την τάξη. Η τάξη είναι ο «μικρόκοσμος της κοινωνίας» εκεί η δύναμη δημιουργείται σε συνεργασία με άλλους για να χρησιμοποιείται από όλους. Οι σχολικές τάξεις είναι ανομοιογενή σύνολα που αποτελούνται από παιδιά αλλά και δασκάλους με διαφορετικές καταβολές. Έτσι το διαφορετικό ενυπάρχει στη σχολική τάξη εξαιτίας της κοινωνικής ανισότητας την οποία αποδέχεται και αναπαράγει το σχολικό σύστημα και όχι εξαιτίας της συνύπαρξης του αλλοδαπού ή του τσιγγάνου στην τάξη. Η επιτυχία ενός παιδιού στο σχολείο, που ξεκινάει μονόγλωσσο και καταλήγει δίγλωσσο στη συνέχεια δεν εξαρτάται μόνο από τη δίγλωσση ή τη διαπολιτισμική εκπαίδευση, αλλά από την αποδοχή του και την ατομικότητά του. Όπως κάθε άνθρωπος είναι διαφορετικός, έτσι και το κάθε παιδί φέρνει στο σχολείο κάτι ξεχωριστό. Ο δάσκαλος πρέπει να αποδεχθεί και να καλλιεργήσει αυτό που φέρνει ο μαθητής μαζί του. Οι σχέσεις συνεργασίας στην τάξη δημιουργούν και σχέσεις συνεργασίας στην κοινωνία. Όπως ένα βότσαλο φέρνει την αλλαγή όταν πέφτει στο νερό, έτσι και ο δάσκαλος μπορεί να φέρει την αλλαγή στην τάξη, στο σχολείο και στην κοινωνία. Στους μετανάστες μαθητές, μέσα σε σύντομο διάστημα, μπορεί και σε ένα έτος, ο προφορικός λόγος να έχει αναπτυχθεί, όχι όμως ο ακαδημαϊκός. Έτσι ο μαθητής δυσκολεύεται γιατί συνεχώς κυνηγάει ένα κινούμενο στόχο, τα υπόλοιπα παιδιά της τάξης του δεν μένουν ακίνητα, περιμένοντας να τους φτάσει αυτός που τώρα μαθαίνει τη γλώσσα του σχολείου. Καθώς το παιδί προχωράει πετάει στο καλάθι των αχρήστων ότι δεν μπορεί να κουβαλήσει μαζί του. Αυτά μπορεί να είναι η γλώσσα, η κουλτούρα και η ταυτότητά του και έτσι πολλές φορές οδηγείται σε σύγκρουση με την οικογένειά του, το σχολικό και το κοινωνικό περιβάλλον. Κάτω από αυτές τις συνθήκες μπαίνει το θέμα «της σύγκρουσης των γλωσσών». Όταν δυο γλώσσες έρχονται σε επαφή χωρίς να υπάρχει σύγκρουση η δίγλωσσία δεν αποτελεί πρόβλημα. Ο δάσκαλος πρέπει να ξέρει «ποια» γλώσσα φέρνει μαζί του το παιδί (Cummins 2005: 41-45) για να την αξιοποιήσει και ταυτόχρονα να βοηθήσει το παιδί να αξιοποιήσει αυτό που φέρνει μαζί του και ταυτόχρονα να αναπτύξει και τη δεύτερη γλώσσα.

Τα παιδιά στο σύγχρονο σχολείο καλούνται να κατανοήσουν και να αποδεχτούν την πολυπολιτισμική συνύπαρξη, να επικοινωνήσουν, να συνεργαστούν και να δημιουργήσουν

με άλλα παιδιά από διαφορετικές πατρίδες, θρησκείες και πολιτισμούς. Θα πρέπει να μοιραστούν συναισθήματα και ιδέες, να οραματιστούν και να αναζητήσουν κοινούς τρόπους αρμονικής συμβίωσης. Ο λαϊκός πολιτισμός είναι ένα πεδίο μέσα από το οποίο μπορούν να υλοποιηθούν οι παραπάνω στόχοι. Η διδασκαλία του λαϊκού πολιτισμού στα σχολεία πρέπει να έχει ως επίκεντρο τον εκπαιδευτικό, ο οποίος θα αναδείξει τα νοήματά του, που απορρέουν μέσα από τα σχολικά εγχειρίδια. Η καταγραφή στοιχείων της πολιτιστικής ταυτότητας με τη μέθοδο της λαογραφίας, της προφορικής ιστορίας και της κοινωνικής ανθρωπολογίας που αρχίζει με την επιτόπια έρευνα, τις αφηγήσεις ζωής, την συλλογική μνήμη, καθώς και την έρευνα αρχείων και αξιοποιώντας την σύγχρονη τεχνολογία, πιστεύουμε ότι είναι μια ολοκληρωμένη πρόταση για τη διδασκαλία του. Η διαπολιτισμική προσέγγιση των πεδίων του λαϊκού πολιτισμού από ομάδες μαθητών με διαφορετικό σχολικό επίπεδο και διαφορετικό πολιτισμό, είναι πρόταση για τη μέθοδο που θα πρέπει να ακολουθήσουν οι εκπαιδευτικοί στα πλαίσια μιας σύγχρονης διαπολιτισμικής παιδαγωγικής (Κακάμπουρα, 2005: 267-274). Μέσα σε ένα περιβάλλον όπου η επιστημονική γνώση εξισώνεται συστηματικά με την προσωπική γνώμη, οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς βρίσκονται συχνά σε δύσκολη θέση, προσπαθώντας να αποκωδικοποιήσουν τα μηνύματα που περικλείει ο δημόσιος λόγος περί ετερότητας. Η διαπολιτισμική παιδαγωγική μπορεί να συμβάλλει στην κατανόηση της νέας αυτής διάστασης της εκπαιδευτικής πραγματικότητας (Γκότοβος, 2003: 177)

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που παρουσιάστηκε εφαρμόστηκε σε μαθητές Δ' δημοτικού. Σκοπός ήταν, με εκκίνηση το θέμα των σφουγγαριών και της επαγγελματικής ζωής των σφουγγαράδων, να γνωρίσουν οι μαθητές το οικογενειακό επαγγελματικό τους παρελθόν, με στόχο την αντίληψη και το σεβασμό της αξίας της εργασίας από όποιο τόπο ή πολιτισμό κι αν προέρχεται, την ανάπτυξη και καλλιέργεια της πολυπολιτισμικής συνείδησης. Επιπλέον στόχος αποτέλεσε η γνώση του υλικού παραδοσιακού πολιτισμού και των ποικίλων οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών διαστάσεών του. Γύρω από το σφουγγάρι και τη σπογγαλιεία αναδείχθηκε ένα ολόκληρο πολιτισμικό σύνολο, ο πολιτισμός του σφουγγαριού. Κάτι ανάλογο συνέβη και συμβαίνει με μια σειρά άλλα επαγγέλματα. Αυτό που αντιλήφθηκαν τα παιδιά λαμβάνοντας υπόψη και τη μικρή τους ηλικία είναι ότι η οικονομική ζωή διαμορφώνει τον πολιτισμό και ο πολιτισμός διαμορφώνει αυτήν. Κυρίως όμως οι μαθητές/ριες κατανόησαν ότι ο λαϊκός πολιτισμός και η επιστήμη της λαογραφίας που τον εξετάζει είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με την πραγματική καθημερινή ζωή των ανθρώπων και αποτελούν στοιχείο της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς ενός λαού.

Η εφαρμογή του προγράμματος μας επιτρέπει να συμπεράνουμε ότι θα πρέπει να αξιοποιούνται οι διαθεματικές δραστηριότητες του σχολείου, ιδιαίτερα στην ευέλικτη ζώνη η οποία καλό θα ήταν να επανέλθει και στις μεγαλύτερες τάξεις. Βέβαια το πρόγραμμα θα πρέπει να διαχέεται σε όλα τα μαθήματα του Δημοτικού Σχολείου, με δεδομένο το πλήθος των γλωσσικών ασκήσεων, θα μπορούσε να ενταχθεί στο μάθημα της γλώσσας, ειδικά σε ενότητες που έχουν συνάφεια με αυτό. Οι δραστηριότητες μπορούν να χρησιμοποιηθούν είτε υποστηρικτικά είτε επαναληπτικά στην γραμματική ή το συντακτικό. Το επίπεδο δυσκολίας των γλωσσικών δραστηριοτήτων αποτιμάται ότι δεν είναι ιδιαίτερα υψηλό, κάτι που επιτρέπει τη συμμετοχή και σε μαθητές χωρίς πλήρη επάρκεια της ελληνικής γλώσσας.

Παράλληλα, πολλές δραστηριότητες θα μπορούσαν να αποτελέσουν μέρος του μαθήματος των εικαστικών αν και εφόσον ο χρόνος δεν επαρκεί. Ακόμα θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και σε άλλα μαθήματα. Πιο συγκεκριμένα θα μπορούσε να αποτελέσει ακόμα και κομμάτι της Μελέτης Περιβάλλοντος, ειδικά στα σημεία που αναφέρονται σε παραγωγή, εργασία, κοινωνία, στις πόλεις, στα νησιά και στα χωριά, στοιχεία που διδάσκονται και σε μικρότερες τάξεις.

Επίσης και τα ιστορικά στοιχεία που παρεμβάλλονται μπορούν ανά περίπτωση να αποτελέσουν θέματα συζήτησης. Έγιναν και αναφορές σε πλήθος μυθολογικών στοιχείων που συχνά εμφανίζονται και σε συνάφεια με θρησκείες, αρχαίες αλλά και σύγχρονες.

Τέλος οι κινητικές δραστηριότητες, εκτός από το μάθημα της γυμναστικής θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν σε γιορτές, εκδηλώσεις αλλά και ακόμα σε περιπτώσεις αποφόρτισης στην τάξη (ντιρλανταντά).

Γίνεται σαφές ότι θα μπορούσε να έχει ιδιαίτερη επιτυχία σε τμήματα υποδοχής. Συχνά τα παιδιά σε ένα τμήμα υποδοχής προέρχονται από διαφορετικές χώρες και πιθανότατα θα αναγνωρίσουν στοιχεία της δικής τους κουλτούρας, του φυσικού τους περιβάλλοντος αλλά και θα εκτιμήσουν τα στοιχεία των άλλων χωρών. Θα αντιληφθούν ότι η εργασία, ο κόπος των ανθρώπων, ο αγώνας για επιβίωση είναι κοινά στοιχεία σε όλες τις χώρες και μόνο στην ειρήνη μπορεί ο άνθρωπος να δημιουργήσει. Ο αλληλοσεβασμός επιτυγχάνεται με τη γνώση του άλλου, του ξένου, του διαφορετικού που όμως είναι και οικείο και ανάλογο με το δικό μας, γιατί παντού στον κόσμο άνθρωποι αγωνίζονται για την επιβίωση και σε καιρό ειρήνης δημιουργούν γύρω από αυτόν τον αγώνα ένα πολύχρωμο παζλ από πολιτισμικά λαϊκά στοιχεία. Μέσα από αυτά τα προγράμματα που διαχέονται σε όλη τη χρονιά και σε όλα τα μαθήματα τους δίνεται η δυνατότητα και η ώθηση να εκφραστούν, να προβληματιστούν, να μιλήσουν, να ρωτήσουν.

Άλλωστε ο κύριος στόχος του διαπολιτισμικού προγράμματος για την εργασία και τα τοπικά, παραδοσιακά επαγγέλματα είναι να καταδείξει ότι παρά την, μεγάλη συχνά, διαφορετικότητά μας είμαστε τελικά πιο ίδιοι από ό,τι πιστεύουμε και ταυτόχρονα συνοδοιπόροι πάνω στον πλανήτη Γη.

Βιβλιογραφία

Cummins J.(2005). *Ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση* Αθήνα: Guteberg.

Αλαχιώτης Ν.Σ.(2002). Η Ευέλικτη Ζώνη του σχολείου. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων* 6, 5-13.

Αλεξιάδης, Μ. (2008). *Η ελληνική και διεθνής επιστημονική ονοματοθεσία της λαογραφίας*. Αθήνα: Καρδαμίτσα.

Αυδίκος, Ε. (1999). *Μια φορά κι έναν καιρό... αλλά... μπορεί να γίνει και τώρα. Η εκπαίδευση ως χώρος διαμόρφωσης παραμυθάδων*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Γεωργιάδου Ν. (2010) *Το ντροπαλό χταπόδι* Αθήνα: Οξυγόνο.

Γκαρτζονίκα, Ε. (2014). Χορός και λαϊκά δρώμενα – Τελετουργίες: Μια πρόταση διδασκαλίας για την υποχρεωτική εκπαίδευση. Στο Αυδίκος, Ε. & Κοζιού, Σ. (επιμ.). *Πρακτικά 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου «Λαϊκός πολιτισμός και Εκπαίδευση»*. Καρδίτσα, 287-298.

Γκότοβος Α.,(2002). *Εκπαίδευση & Ετερότητα*. Αθήνα : Μεταίχμιο

Γραμματάς Θ. (2017). *Θεατρική αγωγή και παιδεία*. Αθήνα: Διάδραση.

Δάλκος, Γ. (2002). Η Ευέλικτη Ζώνη ως πεδίο εφαρμογής της Έρευνας-Δράσης. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων* 6, 120-134.

Δεδούλη Μαρίνα (2002) Βιωματική μάθηση. Δυνατότητες αξιοποίησής της στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης, *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών θεμάτων*, τεύχος, 6 , 145-159.

Δετοράκης Γιάννης, (1996). *Ο κατακτητής του απέραντου γαλάζιου*. Αθήνα: Καλλιεργητής.

Δίτσιου (2005). Ο σχεδιασμός του πλαισίου αξιολόγησης του εκπαιδευτικού προγράμματος «Περιβαλλοντική εκπαίδευση στο Δημοτικό Σχολείο». *1ο Συνέδριο 154 Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης*, Ισθμός Κορίνθου, 23-25 Σεπτεμβρίου 2005 ΥΠ.Ε.Π.Θ. – Πανεπιστήμιο Αιγαίου με συγχρηματοδότηση της Ε.Ε.

Κακάμπουρα, Ρέα (2010). «Η διδακτική του λαϊκού πολιτισμού στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση», *1ο Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, ΕΚΠΑ, (Αθήνα, 28-31 Μαΐου 2009), Αθήνα: Σμυρνιωτάκης, σ. 215-223.

Κακάμπουρα Ρ. & Κασσαβέτη Ο. (2018). *Οπτική εθνογραφία και εκπαίδευση Θεωρητικές προσεγγίσεις και διδακτικές προτάσεις*, Αθήνα: Πεδίο.

Κακάμπουρα Ρ. & Μ. Κέζα, (2014). «Όταν οι γονείς μου ήταν παιδιά’: Η ανταπόκριση των μαθητών σε ένα πρόγραμμα βιογραφικής διερεύνησης της οικογενειακής τους ιστορίας», Πρακτικά 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου με θέμα *Λαϊκός Πολιτισμός και Εκπαίδευση*, (Καρδίτσα, 19-21/10/2012), Διοργάνωση: Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και Κέντρο Ιστορικής και Λαογραφικής Έρευνας «Ο ΑΠΟΛΛΩΝ», Καρδίτσα, σς. 351-360.

Κακάμπουρα-Τίλη (2006) Από τη συλλογή λαογραφικού υλικού στη διαθεματική προσέγγιση του λαϊκού πολιτισμού. Η καθοδήγηση των πανεπιστημιακών λαογράφων και η αντοπάκριση των δασκάλων. *Λαογραφία* 40, 175-191.

Κακάμπουρα, Ρ. (2005). «Ο λαϊκός πολιτισμός ως πεδίο διαπολιτισμικής εκπαίδευσης – Μια διδακτική πρόταση», στο Αθανάσιος Τριλιανός & Ιγνάτιος Καράμηνας (επιμ.), *Μάθηση και Διδασκαλία στην Κοινωνία της Γνώσης*, Πρακτικά Ε΄ Πανελληνίου Συνεδρίου με διεθνή συμμετοχή, τόμος Β΄, Αθήνα: Π.Τ.Δ.Ε., Παν. Αθηνών / Κ.Ε.ΕΠ.ΕΚ, σ. 267-274.

Κακάμπουρα, Ρ. (2016). «Βιογραφική/ βιοματική μέθοδος διδασκαλίας: Ερευνώντας την οικογενειακή ιστορία στη σχολική πράξη», στο Φ. Πολίτης, Ι. Φουρίδης, Σ. Χανδόλιας (επιμ.) Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου με θέμα *Ζητήματα θεωρίας*

και πράξης στην εκπαίδευση: σύγχρονες τάσεις και κατευθύνσεις, Γύθειο: Σύλλογος Εκπαιδευτικών Π.Ε. Λακωνικής, 284-293.

Κορρέ-Ζωγράφου Κ. & Ολυμπίτου Ε.(2003). *Άνθρωποι και παραδοσιακά επαγγέλματα στο Αιγαίο*. Αθήνα : Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού.

Κουλουμπαρίτση, Α. (2002). Η Ευέλικτη Ζώνη αλλάζει το σχολείο: Μία μελέτη περίπτωσης μέσα από συμμετοχικές διαδικασίες κι αμοιβαίες δεσμεύσεις. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 6 , 57-79.

Λαχανάς, Γ. (2006). Οργάνωση, διοίκηση και εποπτεία του Ολοήμερου Σχολείου. Στο: Μαρκαντωνάτου, Α., Σαλτερής, Ν. (επιμ.), *Ολοήμερο Σχολείο. Κοντινά και μακρινά πλάνα*, 59-60. Αθήνα: Ταξιδευτής.

Μαγκλής Γ. (2003). «Ο σφουγγαράς» Τα παιδιά του Ήλιου και της Θάλασσας , *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Β΄ Γυμνασίου* , Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.

Μαλαφάντης Κ. (2011). *Το παραμύθι στην εκπαίδευση ψυχοπαιδαγωγική διάσταση και αξιοποίηση* . Αθήνα: Διάδραση.

Ματσαγγούρας Η. (2002). Διαθεματικότητα Διεπιστημονικότητα και Ενισχυτική στα Νέα Προγράμματα Σπουδών. Τρόπος οργάνωσης της σχολικής γνώσης . *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 7 , 19-36.

Μερακλής, Μ.Γ. (2011). *Ελληνική Λαογραφία. Κοινωνική συγκρότηση, ήθη και έθιμα, λαϊκή τέχνη*. Αθήνα: Καρδαμίτσα Α.

Μερακλής, Μ.Γ. (1999). *Θέματα Λαογραφίας*. Αθήνα: Καστανιώτης

Μερακλής Μ. Γ. (2004). *Συνηγορία της λαογραφίας* Ίδρυμα Αθήνα: Αγγελικής Χατζημιχάλη.

Μερακλής, Μ.Γ. (1990). «Η μελέτη του υλικού πολιτισμού. Μια όχι άσκοπη αναδρομή» *Λαογραφία* τ. ΛΕ΄, 102

Μερακλής, Μ.Γ. (2012). *Για το λαϊκό παραμύθι διδακτικές προτάσεις για νηπιαγωγούς και δασκάλους*. Αθήνα: Διάδραση.

Μπενέκος, Δ. (2013). Λαογραφία και Εκπαίδευση: Τα Σύγχρονα Σχολικά Εγχειρίδια του Δημοτικού και ο Λαϊκός Πολιτισμός. *Λαογραφία* (42) (2010-2012). Αθήνα, 662-671.

Ντούλια, Α. (2014). Λαϊκός πολιτισμός και Εκπαίδευση: Μια σχέση δυναμικής αλληλοεπίδρασης και συνεργασίας. Η παιδαγωγική σημασία της ενασχόλησης των παιδιών με το λαϊκό πολιτισμό: Ένα παράδειγμα. Στο: Αυδίκος, Ε. & Κοζιού, Σ. (επιμ.). Πρακτικά 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου «*Λαϊκός πολιτισμός και Εκπαίδευση*». Καρδίτσα, 113-122.

Οικονόμου Ανδρομάχη Ι. (2014). *Υλικός πολιτισμός Θεωρία, μεθοδολογία, αξιοποίηση* Αθήνα : Παπαζήση.

Ολυμπίτου Ε. (2010). Σπογγαλιευτική δραστηριότητα και κοινωνική συγκρότηση στο νησί της Καλύμνου 19^{ος}-20^{ος} αιώνας. *Μνήμων* τ. 31, 248-264.

Ομήρου *Οδύσσεια*, μτφρ Σιδέρης Ζ. (1978). Αθήνα :Ο.Ε.Δ.Β

Πούχγερ Βάλτερ (2015). *Το παραδοσιακό λαϊκό θέατρο στην Ελλάδα και τη Βαλκανική*, Αθήνα : Αρμός.

Τοπούζης Γ., (1950). *Σύμη το νησί του Νηρέα*. Ρόδος.

Σπυροπούλου, Δ., Βαβουράκη, Α., Κούτρα, Χ., Λουκά, Ε. & Μπούρας, Σ. (2007). Καινοτόμα προγράμματα στην εκπαίδευση. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, τεύχος 13, 69-83.

Χαλκίτη Φωτεινή (2013). *Η παραγωγική δραστηριότητα των κατοίκων της Καλύμνου στο πλαίσιο της κοινωνικής λαογραφίας*. Διδακτορική διατριβή ΕΚΠΑ.

Χρυσ αφίδης, Κ. (1996). *Βιωματική – επικοινωνιακή διδασκαλία*. (Η εισαγωγή της μεθόδου Project στο σχολείο). Αθήνα: GUTENBERG.

Διαδικτυακές πηγές

Γεωργιάδου Νένα Το ντροπαλό χταπόδι

<https://www.youtube.com/watch?v=rX2-ishw80I> 5/5/2019.

Σαρούκος Μανόλης, Καλυμνος Σπογγαλιεία Κοινωνία Οικονομία [http://www.pi-schools.gr/books/gymnasio/history/05.KALYMNOS%20SEL.%20\(17%F724\).pdf](http://www.pi-schools.gr/books/gymnasio/history/05.KALYMNOS%20SEL.%20(17%F724).pdf)

10/5/2013.

Επιπλέον εκπαιδευτικό υλικό

Μουσειοσκευή: *Σφουγγάρια το χρυσάφι του βυθού*. – Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΟΜΑΔΑ ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΣ ΣΤΟ ΝΑΥΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

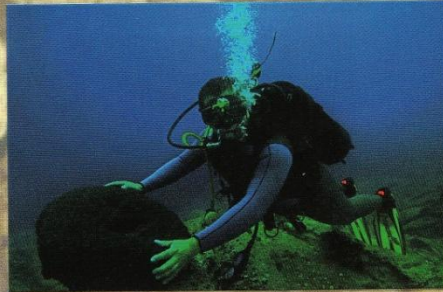
**Εκπαιδευτική Δράση
στο Ναυτικό Μουσείο Ελλάδος**

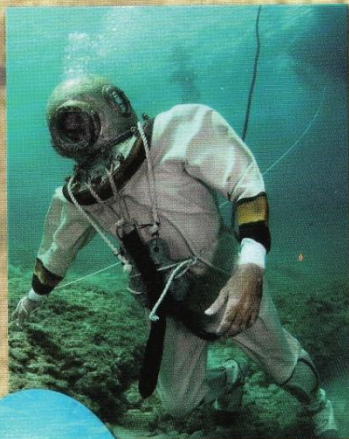
από την Πολιτιστική Ομάδα "Αρχιπέλαγος"

**Τρόποι αλιείας
του φυσικού Σφουγγαριού**

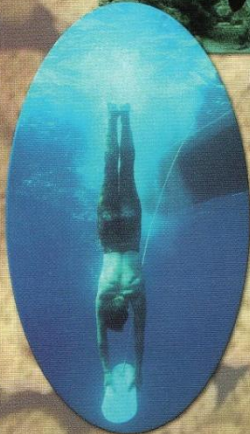
Σύγχρονος αυτοδύτης (1975 - σήμερα)

Βουτηχτής με "Φερνέζ" (1920 - 1970)

Δύτης με σκάφανδρο (1861 - σήμερα)

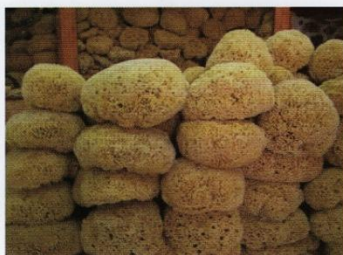

Γυμνός βουτηχτής με σκανταλόπετρα

Σπογγαλεία με καμάκια (λιθογραφία 1850)

Είδη Φυσικών Σφουγγαριών

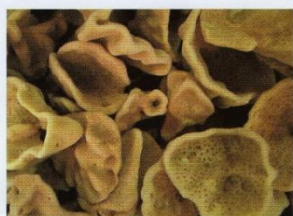
Καπάδικο

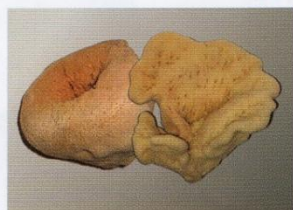
Ματαπάς

Τσιμούχα

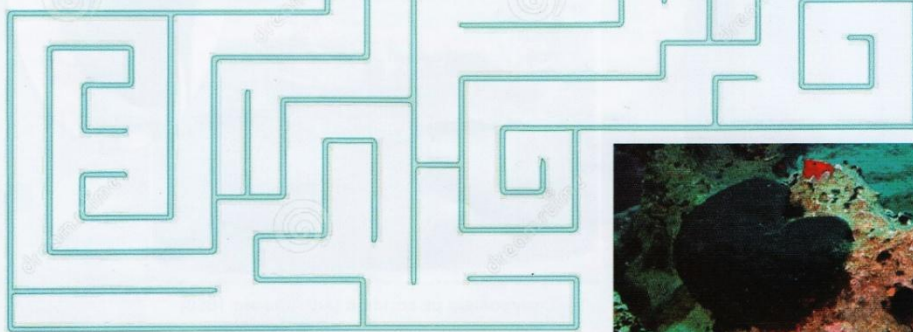

Λαγόφυτο

Μελάθι (Φίνο)

Βοήθησε τον Δύτη να βρει το σφουγγάρι

Ο Σφου και τα σφουγγάρια

Από τη μουσειοσκευή το εξώφυλλο της ιστορίας.

Παρακολουθώντας το εκπαιδευτικό υλικό της μουσειοσκευής

Ο

παλπούς

μου

ήταν

.....

Ο φαρισ είναι είναι αλατάρνα που είναι
λίγο δύσκολο ο φαρισ ξίληνη 7.000 η Μία
Παίρνει το καλάμι τον βάση φαγητό στο καλάμι
και το δίνει και μέσα το ριχνη το καλάμι στην
θάλασσα και μοσέφει φαρία πολλά κατίρια. περίο
15 φαρία και χιριζει στο σπίτι του για να φου-

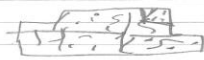
Μαρία

Ο μπαμπάς της μαμάς, δηλαδή ο παππούς μου
δούλεψε στα παρτά χρόνια ως μαραγκός σε ένα
μεγάλο εργοστάσιο επίπλων εκεί φτιαχνανε όσα
τα έπιπλα (τραπέζια, ντουλάπες, καρέκλες,
κρεβάτια). Μετα ποδύ καλός μάστορας, την
φωτογραφία του την βάζανε πάντα πάντα
στον πίνακα αρμοσυμένων. Όταν στο σχολείο της
μαμάς μου χρειαζόντουσαν ράφια πέρνανε
τηλέφωνο του παππού μου, ακόμα και στο
σπίτι έφτιαχνε τα παράθυρα, τις πόρτες και
τα παζάρια τα έφτιαχνε εκείνος. Η μαμά μου
μου είπε πως στο πατρικό του σπίτι έχει φτιαξει
ένα σκέπαστρο σε ένα παιδάκι που το ξύλο εί-
ναι όλο σκαλισμένο και είναι πανέμορφο.
Αυτό το σκέπαστρο είναι τόσο ωραίο που οι
άνθρωποι του χωριού το συνεπράν με ποδύ
αγάπη, που και σήμερα αυτό υπάρχει αλλά
δυστυχώς αυτός έχει φύγει.

Με ποδύ αγάπη Βεγκωρσα ♥
Σε αγάπη ποδύ παππού ♥

Μια καθημερινή
 ημέρα ενός παιδοθεραπευτή
 ♥ παιδοψυχολόγου

Το πρωί ξυπνάει στις 7:00 και
 γράει το πρωινό του και πηγαίνει
 στο μαγαζί όπου δουλεύει και εκεί
 φτιάχνει χαλασμένα πράγματα από
 τα στέγνωσαν κάποιοι άνθρωποι για
 να τους τα φτιάξουν πέρνει τα ειδικά
 εργαλεία του και αρχίζει πρώτα με
 το κεντρικό έδαφος του (πιδυνητήριου,
 κουζίνας κ.α) ^{μεγα} όταν τελειώσει
 την δουλειά του κάνει ένα διαδείγμα
 για να φάει και συνεχίζει. Το μεσημέρι
 ξυπνάει σπίτι και κάποιες φορές ^{φρον} κάποια
 πράγματα για να τα φτιάξει σπίτι ή
 άλλες φορές δεν φέρνει τίποτα.

σταμάκι
 υποστηρίζει

Διονυσία

Ιωάννα

Μια καθημερινή ημέρα ενός
ΦΟΥΡΝΑΡΗ

Ο φούρναρος ξυπνάει από τις 3:00 το
πρωινό εκεί πρέπει να αρχίσει να φτιάχνει
το ψωμί να φούρνισει τα κουλούρια και
τα υψόματα αρτοποιήματα που φτιάχνει
Πρώτα πρώτα φτιάχνει το ψωμί ώστε
να είναι έτοιμο ως τις 9:00 πμ συνεχώς
σιδάει τα κουλούρια και τα τσούρες
είτε σε κατσαρόλα είτε σε μεγάλα καδρέλα
Αφού σιδάσει αυτά προχάρει και φτιάχνει
τους άρτους που έχουν παραγγίλει οι γυναίκες
για να τους δάνε στην εκκλησία. Πριν φάει ψωμάκι
πρέπει να φτιάξει να φτιάξει τις τρυφίτσες
ή τις φουρνισιές, τις δουλειές αυτές ώστε
να μπορέσει τα παιδιά το πρωί να
πάρουν ψωμάκι για το σχολείο. Μετά αρχίζει
τις πιάτσες και τα υψόματα φτιάχνει
αυτά πρέπει ο φούρναρος να τα κάνει σε
μια μέρα και το βράδυ να επιβραβεύεται
για τον κόπο του φουρνίζοντας όλα τα
αποσκευάσματα και την άλλη μέρα η κόρη του
Java φτιάχνει όλα και αποβάλλει!!!

Παίρνω συνέντευξη από τη μαμά μου....

Ένα Σάββατο βράδυ συζητούσαμε με τη
μαμά για διάφορα πράγματα, όταν ξαφνικά
μου είρθε μια ιδέα, να γίνει ρεπόρτζερ και
να ρωτήσω για τα παιδικά της χρόνια.

B - ΜΑΜΑ! Που μεγάλωσες; Που γεννήθηκες;

M - Γεννήθηκα και μεγάλωσα στην Μολδαβία
μία πολύ ωραία χώρα με πολλές παραδώρας.

B - Και πως ήταν τα παιδικά σου χρόνια;

M - Τα παιδικά μου χρόνια τα θυμάμαι ακόμα.
Θυμάμαι όλους τους φίλους μου, θυμάμαι
όλους τους γείτονες, όλες τις παιξίες και
τις παιδικές χαρές της γειτονιάς. Τα θυμά-
μαι με χαρά και με μεγάλη λαχάρα.

B - Μαμά μπορείς να μου πεις και για τα παιχνί-
δια που πέρασε;

M - Παιζαμε διάφορα παιχνίδια σκοινάκι, ποδή-
λατο, κυνηχίτο, τους ιωδιάνους, σκαφαλο-
ναμε στα δέντρα και φτιάχναμε δευτρό-
σπια, Με τις φίλενάδες μου ρίβαμε ρούχα
για τις κούνιες μας, παιζαμε κρυφό, και παίζα
με ποδοσφαίρο με τα αγόρια.

B - Και για το σχολείο έχεις να μου πεις κάτι;

M - Ο, ναι!! Έχω πολλά να σου πω. Το σχολείο

μου βρισκότανε στο κέντρο της πόλης, ήτανε
το πιο μεγάλο σχολείο από όλη θυμάμαι την
πρώτη δασκάλα μου που την έλεγαν κυρία
Μαρία. Η βάνουσα ήταν η καλύτερη δασκά-
λα του κόσμου, ξένη γλώσσα είμασταν 25 παιδιά
και δεν θα το πωξέφεις τους θυμάμαι
όλους. Με κάποιους από τους συμμαθητές
ακόμα έχουμε επαφές. Τα σχολικά μου
χρόνια ήταντα πιο ωραία χρόνια της ζωής
μου. Είμασταν ένα γμήμα πολύ ζαηρό αλλά
και δυνατό σε όλα τα μαθήματα. Για να
φραντασίζεις είμασταν τόσο καλή στα μαθή-
ματα που γεδειώνοντας το σχολείο, το
γμήμα μου πήρε τρία χρυσά μετάλλια και
έντεκα ασήμενα.

Β - Τι συναισθήματα έχεις για τα παιδικά σου
χρόνια;

Μ - Ένα θα σου πω, αν θα μπορούσα να ζαναμφίσα
τον χρόνο πίσω, θα το έζησα ζανά έτσι
ωραία και υπέροχα, όπως τότε, ζανά και
ζανά και ζανά.

Από την παράσταση το ντροπαλό σφουγγάρι στο μπλε χωριό 1/3/2019 στο
Δημοτικό Θέατρο Καλλιθέας στο 11^ο Μαθητικό Φεστιβάλ του Δήμου

«Ψαρεύοντας το δικό μας παραμύθι»
(Το βιβλίο που εκδόθηκε με τις ιστορίες των παιδιών)

Ο Σφουγγαράς σώζει τα σφουγγάρια

Μια μέρα ένα πλοίο που μετέφερε πετρέλαιο βούλιαξε και όλο το πετρέλαιο απλώθηκε στη θάλασσα, έτσι όλα τα ψάρια και τα σφουγγάρια αρρώστησαν άσχημα. Ένας σφουγγαράς όταν πήγε να μαζέψει σφουγγάρια δεν ήξερε πως τα ψάρια και τα σφουγγάρια είχαν μια αρρώστια, έτσι ο σφουγγαράς πήρε τα σφουγγάρια και πήγε να τα πλύνει. Όταν έπλυνε το πρώτο σφουγγάρι είδε πως ήταν άρρωστο και φώναξε το λιμενικό για να τον βοηθήσουν να μαζέψει το πετρέλαιο που χύθηκε σε όλη την θάλασσα. Όμως το λιμενικό μπορούσε να μαζέψει το πετρέλαιο αλλά όχι να βοηθήσει τα σφουγγάρια.

Ο ψαράς στεναχωρήθηκε και προσπάθησε να κάνει κάτι. Πήγε πίσω στο καθαριστήριο εκεί που έπλενε τα σφουγγάρια και πήρε στα χέρια του ένα άρρωστο σφουγγάρι και μετά από ένα λεπτό το σφουγγάρι άρχισε να του μιλάει, του έλεγε πως για να γιατρέψει τα σφουγγάρια έπρεπε να βρει ένα φάρμακο. Θα το έβρισκε μέσα σε μεγάλη σπηλιά κάτω βαθιά στη μέση του Αιγαίου Πελάγους. Τότε ο σφουγγαράς χωρίς κανένα λεπτό ετοιμάστηκε να πάει στο Αιγαίο Πέλαγος. Μετά από πολλές δυσκολίες έφτασε στη μέση.

Όταν έφτασαν, ο σφουγγαράς πήδηξε έξω από τη βάρκα και βούτηξε προς τα μέσα και όταν έφτασε 100μ. βαθιά (παραπάνω) προσπαθούσε να βρει τη σπηλιά αλλά μάταια.

Σε ένα λεπτό ο σφουγγαράς και το σφουγγάρι χαθήκανε και προσπαθούσαν να βρουν την σπηλιά. Ξαφνικά πέρασε ένα δελφίνι από μπροστά τους και τους είπε πως ξέρει που είναι η σπηλιά που θέλανε τόσο πολύ να βρουν. Έτσι ανέβηκαν πάνω στο δελφίνι και κατευθυνόντουσαν προς τη σπηλιά. Στο δρόμο τους προς τη σπηλιά το σφουγγάρι άρχισε να βήχει και να προσπαθεί να μην χάνει τις δυνάμεις του.

Όταν φτάσανε στη σπηλιά μπροστά της καθόταν ένα τεράστιο χταπόδι που κοιμόταν ο σφουγγαράς τότε δεν ήξερε τι να κάνει και προσπαθούσε να σπρώξει το χταπόδι για να ξυπνήσει και να φύγει όμως δεν μπορούσε. Μετά από πολύ σκέψη

το σφουγγάρι βρήκε ένα μεγάφωνο που έτσι μπορούσε να ξυπνήσει το χταπόδι έτσι το σφουγγάρι είπε στο χταπόδι «Κύριες χταπόδι ξυπνήστε γκουχ, γκουχ ΞΥΠΝΗΣΤΕ για να μπούμε στη σπηλιά και να πάρουμε το φάρμακο που είναι μέσα!». Τότε το χταπόδι τρόμαξε και έφυγε έτσι η είσοδος προς τη σπηλιά ανοιχτή και μπορούσαν να πάρουν το φάρμακο και να γιατρέψουν τα σφουγγάρια.

Ανεβήκανε στην επιφάνεια και ο σφουγγαράς έριξε το φάρμακο στη θάλασσα και εκείνο απλώθηκε και τα σφουγγάρια άρχιζαν να γίνονται καλά. Και έτσι ο σφουγγαράς γύρισε πάλι σπίτι του και διηγήθηκε αυτή την ιστορία στην οικογένειά του....

Νικόλας

«Ο μικρός δύτες»

Μια φορά κι έναν καιρό ήταν ένα φτωχό παιδί που είχε ένα όνειρο. Το όνειρο του ήταν να γίνει δύτες. Αλλά υπήρχε ένα πρόβλημα, δεν ήθελε μόνα να γίνει δύτες ήθελε και να έχει πολλά λεφτά. Αλλά τώρα το παιδάκι το σκέφτηκε καλύτερα και είπε από μέσα του «Αυτό το όνειρο δεν θα γίνει ποτέ γιατί για να γίνω δύτες χρειάζομαι μία στολή του δύτε».

Και το παιδί ο Δημήτρης έτσι το λέγανε, συνέχιζε να σκέφτεται. Τότε πήγε ο δύτες σε αυτόν και του είπε: «Πως σε λένε;», απάντησε ο Δημήτρης «Με λένε Δημήτρη». Και τώρα η ερώτηση που θέλει πάρα πολύ να μάθει ο κύριος δύτες που ήταν και λίγο κουτσομπόλης «Για πες μου Δημήτρη έχεις κάποιο όνειρο που θέλεις να γίνει πραγματικότητα;» ρώτησε ο δύτες, «Ναι έχω και δύο μάλιστα» απάντησε ο Δημήτρης. «Θέλεις να μου τα πεις;» ρώτησε ο δύτες, «Βεβαίως θα σου το πω το πρώτο είναι πως θέλω να έχω λεφτά». «Για να έχεις λεφτά Δημήτρη πρέπει να κάνεις κάτι, όπως εγώ που βουτάω στην θάλασσα και μαζεύω σφουγγάρια και μην νομίζεις πως είναι εύκολο, είναι μα πάρα πάρα πολύ δύσκολο», είπε ο δύτες. Τώρα ο Δημήτρης θα πει και την δεύτερη ευχή του, που θέλει να γίνει πραγματικότητα «Και η δεύτερη ευχή μου είναι πως θέλω να γίνω σαν εσένα», «Αααααα, δηλαδή όμορφος σαν εμένα», «Όχι να γίνω» «Να γίνει πλούσιος» «Όχι να γίνω» «Αυτό θα είναι να γίνεις δύτες» «Επιτέλους το βρήκες, αυτό είναι» «Χα, χα, χα συγνώμη Δημήτρη έλεγα βλακείες», «Δεν πειράζει, αλλά θέλω να μου κάνεις μία μόνο χάρη» , «Κοίτα να δεις, εγώ χάρες δεν κάνω, αλλά εσύ αφού είσαι καλό παιδάκι θα κάνω την χάρη να γίνεις δύτες». «Καλά ωραία θα το κάνω αλλά πρώτα τα το κάνουμε στην πισίνα γιατί είσαι μικρός», «Ωραία πάμε», «Φύγαμε». Και έτσι πήγανε στην πισίνα και οι δυο τους και κάνανε το πρώτο δοκιμαστικό «Ευχαριστώ ήταν εύκολο στην πισίνα απλώς έριξες τα σφουγγάρια και εγώ φόρεσα την στολή μία μάσκα βούτηξα και έπρεπε να τα βγάλω όλα», «Είδες», «Είδα, ευχαριστώ για την χάρη να το ξανακάνουμε». «Παρακαλώ». Έτσι όλοι τον φωνάζουν «Ο μικρός δύτες», και έτσι ζήσανε αυτοί καλά και εμείς καλύτερα.

Χριστίνα

Η επικινδυνότητα του βυθού

Κάποτε ήταν κάποιιοι σφουγγαράδες που είχαν πάει να μαζέψουν σφουγγάρια. Ήταν πολύ δύσκολο να βρουν αλλά όταν βρήκαν ήταν πάρα πολλά και ήταν δύσκολο να τα μαζέψουν όλα, αλλά τελικά τα μάζεψαν όλα. Όσο έψαχναν ήταν ότι είδαν πολλά όμορφα αλλά και πολλά κακά πράγματα. Είδαν λεοντόψαρα, μια δράκαινα, μια σκόρπαινα, και ένα φεγγαρόψαρο το οποίο νόμιζαν ότι είναι καρχαρίας επειδή τα δύο είδη μοιάζουν αλλά όταν κατάλαβαν τι πραγματικά είναι έφυγαν κατευθείαν το φεγγαρόψαρο είναι το πιο επικίνδυνο πλάσμα των ελληνικών θαλασσών. Το ταξίδι τους ήταν πολύ επικίνδυνο αλλά όταν επέστρεψαν, είχαν πάρα πολλά σφουγγάρια.

Βλαδίμηρος

Το άρρωστο σφουγγάρι

Μια φορά και έναν καιρό στο βυθό μιας όμορφης θάλασσας κάπου βαθιά στον ωκεανό ζούσε ένα σφουγγαράκι. Ο μικρούλης Πίκο. Οι γονείς του δύο όμορφα κιτρινωπά σφουγγάρια, ήταν πολύ ευτυχισμένα ως νέοι γονείς φρόντιζαν με πολύ αγάπη το παιδάκι τους. Τον τάζαν, τον έκαναν μπάνιο, τον έντειναν με λαμπρά κιτρινωπά ρούχα. Ακολουθούσε τους γονείς του στις γιορτές και στα γλέντια των σφουγγαριών. Συχνά πήγαιναν εκδρομές σε άλλους ωκεανούς και όμορφες θάλασσες. Εκεί γνώριζαν και άλλα νέα σφουγγάρια και ο Πίκο έπαιζε με τα παιδιά τους. Μια μέρα όμως όταν γυρνούσαν σπίτι μετά από μία τέτοια εκδρομή η μαμά του Πίκο παρατήρησε ότι τα μάτια του είχαν αλλάξει χρώμα και όταν πήγε να τον αγκαλιάσει αυτός διαλυόταν. Οι γονείς έντρομοι κατάλαβαν ότι είχε κολλήσει την αρρώστια των σφουγγαριών. Τον έστειλαν στους καλύτερους γιατρούς αλλά τζίφος, δεν μπορούσαν να κάνουν τίποτα. Μια μέρα άκουσαν για έναν θεραπευτή που είχε γιατρέψει χιλιάδες σφουγγάρια από την αρρώστια των σφουγγαριών. Οι γονείς του Πίκο απεγνωσμένοι τον πήγαν σε εκείνο τον θεραπευτή και εκείνος τον θεράπευσε. Οι γονείς τους Πίκου ήταν τόσο χαρούμενοι που οργάνωσαν μεγάλο γλέντι στην πλατεία. Και έτσι λύθηκε και αυτό το πρόβλημα και ζήσαν αυτοί καλά και εμείς καλύτερα.

Μαρία

Η Χελώνα με τα σκουπίδια στην θάλασσα

Η θάλασσα είναι ωραίο μέρος για τους ανθρώπους ειδικά όταν είναι καθαρή. Όμως αυτές τις μέρες υπάρχουν πολλά σκουπίδια στην θάλασσα με αποτέλεσμα να μην μπορούν να ζουν οι χελώνες.

Αρχικά οι χελώνες τρώνε σκουπίδια κατά λάθος αντί για το φαγητό και μπορούν να πεθάνουν.

Οι πλαστικές σακούλες μπορούν να τους πνίξει. Για αυτό πρέπει να βοηθήσουμε το περιβάλλον και τις χελώνες. Για αρχή πρέπει να σταματάμε να ρίχνουμε σκουπίδια στη θάλασσα. Δεύτερον πρέπει να καθαρίζουμε τα σκουπίδια έστω και μία μέρα το μήνα. Τέλος πρέπει να βοηθάμε τα χελωνάκια που βγαίνουν από τα αυγά τους να φτάσουν στη θάλασσα ασφαλείς.

Εγώ νιώθω λύπη για τις χελώνες και ελπίζω να καταφέρουμε να καθαρίζουμε την θάλασσα ειδικά όταν οι χελώνες είναι αυτές από μας προστατεύουν από τις μέδουσες τρώγοντάς τους.

Μάριος

Ο Κώστας και η θάλασσα

1^ο Κεφάλαιο Ο μοναδικός φίλος του Κώστα

Ο Κώστας έτρεξε γρήγορα. Έφτασε στην αμμουδιά της μεγάλης παραλίας. Κοντά στον μοναδικό του φίλο, κοντά στον μόνο που τον καταλάβαινε τη θάλασσα. Ο αέρας του χάιδεψε τα σγουρά μαλλιά του, το υπέροχο κύμα τον χαλάρωσε. Κάθισε σε ένα βραχάκι, «Μακάρι να καταλάβαινε κάποιος εκτός από εσένα πόσο δύσκολα ζούμε εγώ κι οι γονείς μου», ψιθύρισε στο κύμα.

Βλέπετε ο Κώστας ήταν ένα πάμφτωχο παιδί. Οι γονείς του και αυτός, είχαν καθένας από μια μπλούζα, ένα παντελόνι και από ένα ζευγάρι παπούτσια. Έτρωγαν μόνο τρία «φτωχά» γεύματα την ημέρα: το πρωινό, το μεσημεριανό και το βραδινό. Οι γονείς τους δεν έβρισκαν πουθενά δουλειά και ο πατέρας τους σκεφτόταν σοβαρά να εγκαταλείψουν την δουλειά και ο πατέρας του σκεφτόταν σοβαρά να εγκαταλείψουν την δουλειά και ο πατέρας του σκεφτόταν σοβαρά να εγκαταλείψουν την Κάλυμνο. Και σα να μην έφταναν όλα αυτά, ο Κώστας δεν είχε κανέναν πραγματικό φίλο. Όλοι στο σχολείο του τον κοροΐδευαν και τον απέφευγαν.

Ο Κώστας τα σκεφτόταν όλα αυτά... Δεν του άρεσε η ζωή στην Κάλυμνο... Μα! Η Θάλασσα! Δεν θα μπορούσε ποτέ να παρατήρει αυτή την καλυμνιώτικη θάλασσα, όπου έκανε τα πρώτα του βήματα και είπε τα πρώτα του λόγια... Όχι! Δεν θα την αποχωριζόταν ποτέ...

Ο Κώστας αφού χαλάρωσε, είδε την αγαπημένη του Καλυμνιώτικη θάλασσα, όπου έκανε τα πρώτα του βήματα. Όπου είπε τα πρώτα του λόγια σηκώθηκε. Χαιρέτησε την ακτή και το αεράκι. Έπειτα γύρισε σπίτι.

Η μαμά του η κυρά Δέσποινα όπως την φώναζαν όλοι οι γνωστοί της στην Κάλυμνο, σέρβιρε σε εκείνον και τον πατέρα του κυρ Απόστολο, από ένα πιάτο με λίγες φακές. Οι γονείς του ίσα – ίσα που μπορούσαν να πληρώσουν ένα σακουλάκι φακές.

- Παιδί μου, είπε ο κυρ Απόστολος, φέτος θα συμμετάσχεις στον καλοκαιρινό αγώνα καταδύσεων.

Ο Κώστας ήταν πολύ καλός σε αυτούς τους αγώνες καταδύσεων, όπως και στο σχολείο. Όλα 20 με τόνο! Αλλά στις καταδύσεις ήταν ο πρώτος. Έπιανε χιλιάδες κοχύλια, όστρακα και ασημένια βότσαλα με τη μάσκα του κάθε καλοκαίρι στους αγώνες καταδύσεων και κέρδιζε όλα τα άλλα παιδιά της Καλύμνου.

- Φυσικά! Απάντησε με ένα πλατύ χαμόγελο ο Κώστας. Κατέβασε γρήγορα το φαγητό του, πήρε τη μάσκα καταδύσεών του και πήγε στο δωμάτιό του για να διαβάσει τα μαθήματά του. Άνοιξε την τσάντα του και έβγαλε το βιβλίο των μαθηματικών. Η μάσκα του, που του είχε κάνει δώρο ο θεός του μόλις στα πέμπτα του γενέθλια, την είχε πάντα μαζί του. Ακόμη και όταν διάβαζε τα μαθήματά του. Με αυτή είχε πιάσει μύριες θαλασσινές ομορφιές και είχε στολίσει όλο το σπίτι. Χαλάρωσε κι' άρχισε το διάβασμα....

2^ο Κεφάλαιο Το σχολείο.

7:15 Ο Κώστας ξύπνησε και πήγε στο τραπέζι. Μια φετούλα ψωμί τον περίμενε. Αυτό ήταν το πρωινό του κάθε μέρα. Έπλυνε λίγο το πρόσωπο, ντύθηκε και βάδισε για το σχολείο. Τα ρούχα του ήταν βρώμικα, τα παπούτσια του σχισμένα μα δεν είχε άλλα. Δεν τον ένοιαζε.

Όταν έφτασε στο προαύλιο κάθισε μόνος του όπως πάντα σε μια γωνιά. Θαύμαζε τα πευκάκια που είχαν φυτέψει τα παιδιά της Πέμπτης και της Έκτης τάξης. Ο Κώστας πήγαινε Τετάρτη Δημοτικού. Το κουδούνι χτύπησε και τα παιδιά μπήκαν μέσα στην τάξη. Ο κύριος Άγγελος ο δάσκαλος τους χαμογέλασε:

- Καλημέρα παιδιά! Είτε με κέφι....
- Καλημέρα. Του ανταπέδωσαν τα παιδιά.

Έπειτα ο κύριος Άγγελος τους μοίρασε από ένα φυλλάδιο. Τον Κώστα δεν τον δυσκόλευε κανένα μάθημα μα ήταν πάντοτε συγκεντρωμένος. Κοίταγε κάθε πράξη

προσεχτικά. Μια, δύο, τρεις φορές... Ήταν προσηλωμένος στο φυλλάδιο. Μετά από ένα μισάωρο αφού το είχε ελέγξει καλά, το παρέδωσε στον κύριο Άγγελο.

«Μπορεί να το παρέδωσα τελευταίος μα το έλεγξα πολύ καλά». Σκέφτηκε ο Κώστας.

Ντριν! Ντριν! Ξαφνικά το κουδούνι χτύπησε. Με το που άρχισαν να κατεβαίνουν της σκάλες τα παιδιά ο Κώστας άκουσε από πίσω του:

- Βρε, φτωχόπαιδο, πάλι τελευταίος την έδωσες την φωτοτυπία;;

Ήταν ο Γιάννης. Τον πείραζε και τον κοροϊδευε περισσότερο απ' όλους. Δεν του έδωσε σημασία όμως. Κατέβηκε τα σκαλοπάτια γρήγορα και κάθισε σε ένα πεζουλάκι. Θαύμαζε τη μεγάλη αυλή του σχολείου του. Γύρω – γύρω είχε πρασινάδες και πευκάκια που είχαν φυτέψει, όπως ξέρετε, τα εκτάκια και τα πεμπτάκια. Το δάπεδο ήταν ίσιο και φρεσκοβαμμένο. Φρεσκοβαμμένοι ήταν και οι τοίχοι που απεικόνιζαν τους σφουγγαράδες της Καλύμνου. Ο πατέρας του παλιά ήταν σφουγγαράς αλλά κόλλησε μια θαλασσινή αρρώστια που τον ανάγκασε να μην ξανακάνει αυτή την δουλειά.

Το κουδούνι χτύπησε και διέκοψε τις σκέψεις του.

Ο κύριος Άγγελος μπήκε λίγο καθυστερημένα στην τάξη. Πίσω του ερχόταν ένα μελαχρινό παιδί, με μια σκισμένη μπλούζα και μία μικρή δερμάτινη τσάντα.

- Παιδιά, αυτό είναι ο νέας σας συμμαθητής ο Κριστιάν. Έρχεται απ' τ Περού. Έχει κάνει μεγάλο ταξίδι για να φτάσει ως εδώ. Η οικογένειά του δεν βρίσκεται σε καλή οικονομική κατάσταση. Ελπίζω να του φερθείτε καλά.

3^ο Κεφάλαιο. Ένας νέος φίλος, ο Κριστιάν

Στο σχόλασμα ο Κώστας ρώτησε τον Κριστιάν

- Θεες να γίνουμε φίλοι;

Ο Κριστιάν σήκωσε τους ώμους του κι έφυγε.

Στο σπίτι ο Κώστας τα είπε όλα στους γονείς του.

- Αφού, το παιδί έρχεται απ' ο Περού, Κωστάκη μου! Πως να ξέρει ελληνικά!; Είπε η κυρά Δέσποινα.
- Αχ, ναι! Ξεφώνισε ο Κώστας. Πήρε ένα χαρτί και άρχισε να γράφει λέξεις που του λεγε η μαμά του στα Αγγλικά. Μετά σημείωνε τη σημασία τους. Έτσι έμαθε λίγα Αγγλικά, για να μπορεί να επικοινωνήσει με τον Κριστιάν.

Την άλλη μέρα, πήγε και ρώτησε τον Κριστιάν αν ήθελε να γίνουν φίλοι. Ο Κριστιάν, δέχτηκε μετά χαράς. Σιγά – σιγά, άρχισαν να κάνουν παρέα. Ο ένας μάθαινε τον πολιτισμό, τα έθιμα και τη γλώσσα του άλλου. Σαν παιδιά ήταν πολύ διαφορετικοί. Ο Κώστας μιλούσε λίγο, ήταν άριστος μαθητής, ενώ ο Κριστιάν φλυαρούσε και δεν ήταν καθόλου καλός μαθητής. Όμως και οι δύο ήταν πολλοί φτωχοί και αγαπούσαν την ΘΑΛΑΣΣΑ. Κάθε μεσημέρι, μετά το σχολείο βιάδιζαν στην ακτή. Έλεγαν τα νέα τους, βούταγαν και έβγαζαν κοχύλια. Είχαν επιτέλους και κάποιον άλλο φίλο εκτός απ' τη θάλασσα και τον αφρό της.

Μα ο Κώστας είχε αρχίσει να μην αντέχει άλλο τη φτώχεια. Το φαγητό λιγόστευε όλο και περισσότερο στην οικογένειά του...

4^ο Κεφάλαιο. Το ψάρεμα

- Γιούπι! Ξεφώνισε ο Κώστας μαζί με τον Κριστιάν. Είχαν μια πολύ καλή ιδέα: Να ψαρέψουν!

Ήταν Παρασκευή. Ο Κώστας πήγε σπίτι του Κρίστιαν. Ξεπέταξαν γρήγορα τα μαθήματά τους. Ο Κρίστιαν είχε βοηθηθεί πολύ απ' τον Κώστα στα μαθήματα. Έπειτα πήγαν να βάλουν τις τελευταίες «πινελιές» στην αυτοσχέδια απόχη τους, και μάζεψαν σαλιγκάρια της ξηράς για δόλωμα. Το βράδυ, έπεσαν νωρίς για ύπνο.

Την άλλη μέρα σηκώθηκαν στις έξι το πρωί. Έφαγαν από μια φετούλα ψωμί και βιάδισαν προς την παραλία. Κολύπησαν κι έφτασαν σε ένα μόλο. Ήλπιζαν να πιάσουν πολλά ψάρια για να τα φάνε αλλά και να τα πουλήσουν. Η ημέρα ήταν πολύ κουραστική. Άρχισαν πολύ καλά, πιάνοντας την πρώτη ώρα που ψάρευαν 5 ψάρια. Μετά, έπεσαν οι ρυθμοί τους μα έπιασαν πάρα πολλά ψάρια. Φρόντιζαν

επίσης όταν έπιανα πολύ μικρά ψάρια να τα αφήνουν πάλι ελεύθερα. Ήξεραν πως σκότωνα ψάρια, μα έτσι είναι ο κύκλος της ζωής.

Το μεσημέρι έφυγαν απ' τη θάλασσα. Όταν κόντευαν να φτάσουν σπίτι τους μοίρασαν τα ψάρια. Οι γονείς του Κώστα ξετρελάθηκαν με τα ψάρια. Κράτησαν μερικά για να τρώνε και τα άλλα τα πώλησαν.

Το επόμενο μήνα, οι οικογένειες του Κριστιάν και του Κώστα έκαναν μια μικρή οικονομική ανάπτυξη...

5^ο Κεφάλαιο. Η ευτυχία είναι πιο σημαντική απ' τα πλούτη.

Το καλοκαίρι μπήκε, η σχολική χρονιά τελείωσε. Σήμερα ήταν η ημέρα του αγώνα καταδύσεων. Ο Κώστας δεν ανυπομονούσε πολύ, όσο τα άλλα καλοκαίρια. Μπορεί να είχε βρει ένα αληθινό φίλο: τον Κριστιάν, μα η οικονομική κατάσταση της οικογένειάς του παρά τη μικρή αυτή αύξηση (απ' την πώληση των ψαριών) δεν ήταν αρκετή. Ο Κώστας πεινούσε πολύ κάθε μέρα.

Ο αγώνας σε λίγο άρχιζε. Ο Κώστας φόρεσε το μαγιό και τη μάσκα του. Όταν έπεσε στα βαθιά νερά μαζί με τον Κριστιάν ένιωσε κάτι μαγικό. Τα κύματα τον χαίδευαν απαλά. Αυτός πήρε ώθηση... Έβλεπε κάτω στον βυθό πολύχρωμα κοχύλια, βότσαλα και όστρακα.

Στο τέλος είχε βγει νικητής και είχε ξανανιώσει πολύ χαρούμενος· ξέχασε πια τα οικονομικά προβλήματα. Μάλιστα, ζήτησε να γίνετε ο αγώνας καταδύσεων 4 φορές το χρόνο. Έτσι ο Κώστας έμαθε κάτι που δε θα ξέχναγε ποτέ:

Καλύτερα ευτυχής, παρά πλούσιος....

Γιώργος & Λουκάς

Σφουγγάρι -Η αρρώστια των σφουγγαριών

Μια φορά και έναν καιρό ήταν ένα μικρό σφουγγάρι που ζούσε στο μικρό αλλά και πανέμορφο νησάκι την Κάλυμνο.

Ο μικρός Ρούλης ζούσε μαζί με την οικογένειά του στον βυθό της θάλασσας μαζί και με άλλα διαφορετικά πλάσματα του βυθού δημιουργώντας ένα πολύχρωμο και όμορφο θαλάσσιο παράδεισο! Όμως η αρμονική ζωή τους δεν κράτησε για πολύ.

Το ανθρώπινο είδος άρχισε να καταστρέφει αυτή την όμορφη εικόνα όταν ξεκίνησε να ρίχνει στην θάλασσα πετρέλαιο από τα πλοία του και διάφορα σκουπίδια από τα εργοστάσια που είχαν, και δεν φτάνει μόνο αυτό αλλά κατάφερε να αυξήσει την θερμοκρασία της θάλασσας και να αλλάξει τις κλιματολογικές συνθήκες. Αυτό προκάλεσε στα όμορφα σφουγγάρια μας μια αρρώστια που το μαύρο αρχικό τους χρώμα, άρχιζαν ν' ασπρίζουν, να χάνουν τις δυνάμεις τους και να πεθαίνουν. Ο Ρούλης έβλεπε τη οικογένειά του ν' αρρωσταίνει και το ένα σφουγγάρι να κολλάει το άλλο. Ήθελε να κάνει γρήγορα κάτι γι' αυτό δεν έχασε την ευκαιρία και με το που είδε έναν δύτη που έψαχνε τα σφουγγάρια να τα μαζέψει έτρεξε γρήγορα προς αυτόν και λέει:

- Ε, κύριε εμένα ψάχνετε;
- Μα τι στο καλό μιλάνε τα σφουγγάρια ή έχω τρελαθεί.
- Ναι κύριε και μιλάμε αλλά και πόδια κοντεύουμε να βγάλουμε για να τρέξουμε να γλυτώσουμε!
- Μα πως; Τόσα χρόνια σας μαζεύω και δεν μου έτυχε ποτέ να μου μιλήσει κάποιος από εσάς! Άσε που δεν σας βρίσκω πια και εύκολα. Έχετε εξαφανιστεί!
- Ε, βέβαια και μας έχετε εξαφανίσει.
- Τι εννοείς σας έχουμε εξαφανίσει;
- Εσείς οι άνθρωποι δεν φτάνει που μας κυνηγάτε να μας ψαρέψετε και γίναμε είδος προς εξαφάνιση αλλά καταστρέφετε και τον πλανήτη μας με τα βρομερά σκουπίδια σας που μας έχετε αρρωστήσει κι όλους!
- Τι εννοείς σας αρρωστήσαμε δεν βλέπω κάτι τέτοιο.

- Αλήθεια; Για ελάτε να δείτε την οικογένειά μου πως την καταντήσατε! Είπε το σφουγγαράκι....

Ο δύτες τον ακολούθησε τον μικρό Ρούλη ώστε να βρει που είναι κρυμμένα τα υπόλοιπα σφουγγάρια. Σκέφτηκε ότι είναι μικρός και χαζός και δεν ξέρει τι λέει αλλά μόνο έτσι θα εντοπίσει τα κρυμμένα απ' τον φόβο τους, έτσι και αλλιώς μόλις έβλεπαν δύτε ήξεραν τι τους περιμένει γινόντουσαν καπνός.

Όμως γρήγορα βλέποντας ένα θέαμα που δεν περίμενε κόντεψε να μείνει χωρίς οξυγόνο απ' το σοκ.

- Τι πάθατε γιατί γίνατε άσπρα, τι συνέβη;

Ο Ρούλης του εξήγησε πως αρρώστησαν τα σφουγγάρια και ότι ο μόνος τρόπος να σωθούν ήταν αυτός ο άνθρωπος.

Έπρεπε όταν θα βγει στην στεριά να διαδηλώσει μαζί με άλλους ανθρώπους υπέρ της σωτηρίας των σφουγγαριών και να σταματήσουν να καταπατούν τα δικαιώματα της θαλάσσιας ζωής. Έτσι και έγινε. Πικραμένος ο δύτες που από και πέρα θα έχανε την εργασία του ως σφουγγαρά και αυτός αλλά και οι υπόλοιποι σφουγγαράδες λόγω της εξαφάνισης ω σφουγγαριών, δημιούργησε την ένωση σφουγγαράδων που η δράση τους πλέον ήταν να βοηθούν την λιμενική αστυνομία κυνηγώντας την όποια παρανομία γινόταν στην θάλασσα. Έτσι γρήγορα τα πράγματα άρχισαν να γίνονται όλο και καλύτερα και τα σφουγγάρια άρχισαν να ξαναβρίσκουν το υπέροχο μαύρο χρώμα τους και να μεγαλώνουν την οικογένειά τους αλλά και οι δύτες να σέβονται περισσότερο τον ρυθμό ψαρέματος ώστε να μην ξανακινδυνέψουν τα σφουγγάρια με εξαφάνιση.

Μαρίνα

Το φτωχό παιδί και ο σωλήνας

Ένα φτωχό παιδί ο Γιάννης ζει σε ένα μικρό ακριτικό χωριό σε ένα νησί του Αιγαίου Πελάγους, τον Άγιο Ευστράτιο. Στο νησί αυτό ζουν περίπου 300 κάτοικοι. Ο πατέρα του Γιάννη ήταν δύτης, αλλά τώρα δουλεύει σαν χτίστης, χτίζει ωραίες μονοκατοικίες, που κοιτάζουν τη θάλασσα και την ακτή. Στο νησί υπάρχει μόνο ένα σχολείο και αυτό μάλιστα διθέσιο. Υπάρχουν πολύ λίγοι δάσκαλοι και δεν γίνονται όλα τα μαθήματα, όπως γυμναστική, ευέλικτη και καλλιτεχνικά. Ο Γιάννης, πάει στη Δ' τάξη και δεν έχει φίλους. Αγαπάει το κολύμπι, το ψάρεμα και τη βαρκάδα, κάθε μέρα πηγαίνει στη θάλασσα και κάθεται ώρα πολλή. Μια μέρα ήρθε να εγκατασταθεί στο νησί μία νέα οικογένεια. Ήταν ο καινούργιος γιατρός, με τη γυναίκα του και το γιο του που πήγαινε και αυτός Δ' τάξη. Το καινούργιο παιδί, ο Μάκης ήταν διαφορετικός από τον Γιάννη δεν ήξερε κολύμπι, ήταν αλλεργικός στα ψάρια, πάθαινε ναυτία στη θάλασσα και φοβόταν. Αγαπούσε πολύ το βιβλίο και τη μουσική. Το σπίτι του Μάκη το έχτισε ο πατέρας του Γιάννη δίπλα στο ιατρείο. Ο Γιάννης ενθουσιάστηκε όταν είδε τα πράγματα του Μάκη. Ο Γιάννης, έμαθε στον Μάκη να κολυμπάει και να κάνει βαρκάδα, να βουτάει και να μη φοβάται. Ο Μάκης δάνεισε στο Γιάννη βιβλία και του έμαθε πολλά πράγματα από όσα ήξερε από τον πατέρα του και από το παλιό του σχολείο. Έγιναν φίλοι και μάλιστα οι καλύτεροι φίλοι του νησιού. Οι γονείς τους γνωριζόντουσαν από παλιά ήτανε μαζί στο λύκειο στη πόλη αλλά αυτό έγινε πριν χρόνια πάρα πολλά. Μάλιστα και κάτι καλό συνέβη στο χωριό. Χτίστηκε μία βιομηχανία. Τη βιομηχανία αυτή δε την έχτισε ο μπαμπάς του Γιάννη αλλά κάποιοι άλλοι εργάτες που είχαν έρθει πρόσφατα, δεν είχαν την εμπειρία και έτσι η βιομηχανία φτιάχτηκε πρόχειρα. Οι μέρες κυλούσαν ήρεμα ώσπου ο διευθυντής της βιομηχανίας ανακοίνωσε ότι η βιομηχανία πρέπει να είχε κάποιο τεχνικό πρόβλημα γιατί είχε μολύνει τη θάλασσα. Αυτό στεναχώρησε πολύ τα αγόρια. Αποφάσισαν να μιλήσουν στον ιδιοκτήτη του να κάνει κάτι. Αυτός είπε κάτι δεν μπορεί να κάνει κάτι. Ο Μάκης και ο Γιάννης αποφάσισαν να κάνουν κάτι για αυτό έκαναν καταδύσεις για να κοιτάξουν που είναι το θέμα και αν κάποιος σωλήνας έχει ανοίξει. Και όντως, ένας σωλήνας είχε ανοίξει. Πήγαν κατευθείαν στο σπίτι του Γιάννη ξύπνησαν το πατέρα του του ζήτησαν βοήθεια για να κλείσουν το σωλήνα. Ο πατέρας του Γιάννη δέχτηκε. Πήραν τις μάσκες τους, τα μαγιό τους και

τα βατραχοπέδιλα τους και τους πήγαν στη θάλασσα. Στη θάλασσα ήταν δύσκολο γιατί είχε μολυνθεί αλλά με συνεργασία, φιλία και κόπο κατάφεραν να πετύχουν το σκοπό τους και να κλείσουν τη σωλήνα. Το πρόβλημα είχε λυθεί πια. Οι συμμαθητές του Γιάννη και του Μάκη τους ζήτησαν συγνώμη που δεν τους έκαναν παρέα και ότι τα είχαν παρεξηγήσει. Οι δύο φίλοι συγχώρησαν τους συμμαθητές τους. Τώρα όλοι κάνουν παρέα. Ο πατέρας του Γιάννη ξαναέγινε σφουγγαράς και χτίστης μαζί. Όλοι ζουν καλά τώρα. Και όλοι είναι ευτυχισμένοι.

Ειρήνη Μανουσακάκη

Το φτωχό παιδί και η κόρη του σφουγγαρά

Μια φορά κι έναν καιρό ήταν ένα φτωχό παιδί που κανένας δεν το έκανε παρέα. Μια μέρα καθώς ζητιάνευε στους δρόμους ζήτηγε παράλληλα και δουλειά. Ένας περαστικός σφουγγαράς που πήγαινε προς το λιμάνι του άφησε κάποια χρήματα και του είπε ότι η μόνη δουλειά που έχει είναι η δουλειά που κάνει δηλαδή σφουγγαράς. Αυτός κατευθείαν δέχτηκε και πήγε να πιάσει σφουγγάρια. Μετά από πολλούς μήνες ο σφουγγαράς αποφάσισε να γνωρίζει στο παιδάκι την κόρη του. Αφού γνωρίστηκαν έγιναν φίλοι και το κοριτσάκι γνώρισε τους συμμαθητές τους στο αγοράκι και έγιναν όλοι φίλοι και το αγόρι είχε οικονομικές ανέσεις.

Ομάδων κολλητών

Ιωάννα & Διονυσία

«Ο Κώστας της Καλύμνου»

Στην Κάλυμνο στο πανέμορφο νησί των σφουγγαράδων ζούσε ο Κώστας με τον πατέρα του τον κυρ-Δημήτρη. Ο κυρ-Δημήτρης όπως και οι περισσότεροι κάτοικοι του νησιού ήταν σφουγγαράς. Η δουλειά του ήταν σκληρή και επικίνδυνη. Βουτούσε καθημερινά με τη στολή του στα ανοιχτά σε πολλά μέτρα βάθος και μάζευε τα σφουγγάρια. Το σπίτι του Κυρ – Δημήτρη καθώς και μαγαζάκι που πουλούσε τα σφουγγάρια του ήταν μπροστά στο λιμάνι είχε και ένα καΐκι που το είχε ονομάσει «Κώστας» σαν τον αγαπημένο του γιό. Ο Κώστας περήφανος για το όνομα του καϊκιού πολλές φορές συντρόφευε τον πατέρα του χωρίς φόβο στις εξορμήσεις του στη θάλασσα. Βουτηχτής «από τις λίγους» έλεγε ο μπαμπάς του με καμάρι για τον γιό του. Ο Κώστας ήθελε να γίνει καπετάνιος όταν μεγαλώσει. Τώρα όμως που ήταν μικρός ήθελε να γίνει ήρωας! Διάβαζε κόμικς με σούπερ – ήρωες και ήθελε να τους μοιάσει. Και να που ευκαιρία του δόθηκε! Το πατρικό τους σπίτι είχε πολύ μεγάλη αξία και ο Προκόπης Συμφερωντίδης ένας μεγάλος ξενοδόχος με πολλά ξενοδοχεία στην Κάλυμνο το ζήτηγε να του το πουλήσει ο Κυρ – Δημήτρης. Όμως αυτό το σπίτι που είχε φιλοξενήσει τέσσερεις γενιές από την οικογένεια του Κώστα ήταν ανεκτίμητο γιατί είχε συναισθηματική αξία. Κάθε καλοκαίρι άνθιζαν τα παρτέρια με λογής – λογής λουλούδια και μύριζε ο βασιλικός στις γλάστρες φουντωτός – φουντωτός. Ασβέστωναν το σπίτι και έστρωναν ένα μεγάλο τραπέζι κάτω από την συκιά τους, και εκεί χώραγαν «όλοι οι καλοί» όπως έλεγε ο κυρ – Δημήτρης. Πως να πουλούσε το πατρογονικό του; Αδύνατον!

Προκ. Συμφερωντίδης – θέλω να το κάνω ξενοδοχείο!

Γραμματέας του Προκόπη – θα βγάλουμε πολλά λεφτά!

Πρ. Συμφ. – Ναι αλλά πως θα τον αναγκάσουμε να μας το πουλήσει; Εκατομμύρια του έταξα τίποτα αυτός! Πρέπει να βρούμε ένα τρόπο!

Γραμμ. – Το βρήκα θα του κάψουμε το καΐκι και θα ρίξουμε τοξικά εκεί που βουτάει για σφουγγάρια! Έτσι θα αναγκαστεί να πουλήσει το σπίτι του για να μπορέσει να επιβιώσει οικονομικά!

Προκ. Συμφ. – Θαυμάσια ιδέα! Μπράβο σου δεν σε πληρώνω τζάμπα! Είπε τρίβοντας τα χέρια και γέλασε με κακία. Οι δύο τους λοιπόν συμφωνήσανε.

Δεν είχαν δει όμως τον Κωστάκη, που κρυμμένος σε κάτι θάμνους είχε ηχογραφήσει την συνομιλία τους!

Ο Κώστας περίμενε να απομακρυνθούν οι δύο πονηροί και μετά τρέχοντας πήγε να βρει τον Θανάση τον λιμενοφύλακα. Τα πόδια του είχαν φτάσει στο κεφάλι του, τόσο γρήγορα έτρεχε! Η καρδιά του έκανε τακ! τακ! τακ! τακ! Σαν τρελό ρολόι και ο ιδρώτας του μούσκευε όλο του το σώμα.

Κώστας – Θανάση! Θανάση!

Θανάσης – Τι έπαθες ρε πιτσιρίκο; Κατακόκκινος είσαι από την τρεχάλα.

Κ. – Έλα να ακούσεις του είπε και του έδωσε το κινητό του .

Ο Θανάσης ο Λιμενοφύλακας έφριξε με αυτά που άκουσε. Αυτοί οι δύο ήταν επικίνδunami εγκληματίες! Η καταστροφή από το δηλητήριο που θα ρίχνανε στα σφουγγάρια θα μόλυνε την θάλασσα και θα έχαναν την δουλειά τους όλοι οι σφουγγαράδες της Καλύμνου!

Ο Θανάσης κάλεσε τις Αρχές οι οποίοι έπιασαν τους δύο εγκληματίες και βρέθηκαν στη φυλακή.

Και ο Κώστας ..... Έγινε ένας ήρωας!

Τέλος

Χριστίνα

Οι λαμπάδες μας με το θησαυρό των σφουγγαράδων

